

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA HISTORICKÝCH VĚD**

**SVATEBNÍ SMLOUVY BOSKOVICKÝCH MĚŠŤANŮ
Z LET 1601-1620**

Bakalářská práce

Autorka práce : Hana Slezáková

Vedoucí práce : Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

2008

**UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF HISTORICAL STUDIES**

**WEDDING CONTRACTS OF THE INHABITANTS OF BOSKOVICE
IN THE YEARS 1601-1620**

Bachelor paper

Author : Hana Slezáková

Supervisor : Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana SLEZÁKOVÁ**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Svatební smlouvy boskovických měšťanů v letech
1650-1720**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Osnova: dosavadní literatura o městských dějinách v Čechách a na Moravě; vývoj Boskovic jako poddanského města v raném novověku; prameny k dějinám Boskovic v archívu města Boskovic; svatby v městském prostředí a role svatebních smluv v nich; sonda do svatebních smluv boskovických měšťanů; sociální síť ve městě; analýza postavení vdov a jejich materiálního zajištění

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

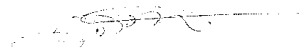
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

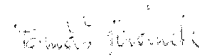
31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Děkuji všem, kteří mi poskytli mnoho užitečných informací a rad, věnovali mi svůj čas, podporovali mě a umožnili mi tak vytvořit tuto práci. Jmenovitě bych chtěla poděkovat pracovníkům Státního okresního archivu Blansko a především pracovníkům pobočky v Boskovicích za jejich ochotu při vyhledávání potřebných materiálů. Moje poděkování patří zejména Mgr. Jiřímu Kubešovi, Ph.D. za poskytované konzultace, zapůjčení literatury a především za cenné rady a připomínky, které mi byly neocenitelnou pomocí při psaní této práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině a blízkým za jejich trpělivost a velkou podporu.

ANOTACE

V práci jsem se věnovala dějinám města Boskovice v raném novověku, dále pak sňatkům a svatebním smlouvám. Provedla jsem podrobný rozbor svatebních smluv boskovických měšťanů z let 1601-1620. Zaměřuji se také na majetková vyrovnání, která tyto svatební smlouvy obsahovaly.

KLÍČOVÁ SLOVA

Raný novověk - svatební smlouvy - města - Morava - Boskovice - věno - výminky

ANOTATION

The work focuses on history of the town of Boskovice, weddings and the wedding contracts, too. I analyse wedding contracts of inhabitants of Boskovice in the years 1601 – 1620. I would like to show possession, brought over to the marriage by a husband and a wife-to be.

KEYWORDS

Early modern period - wedding contracts - cities - Moravia - Boskovice - dowry - stipulating

OBSAH

ÚVOD.....	1
I. DĚJINY MĚSTA BOSKOVIC A JEHO DRŽITELŮ DO KONCE 18. STOLETÍ.....	5
II. MĚSTO, JEHO SPRÁVA A POMĚRY V BOSKOVICÍCH V PŘEDBĚLOHORSKÉ DOBĚ.....	9
III. SŇATEK V MĚSTSKÉM A VENKOVSKÉM PROSTŘEDÍ ČESKÝCH ZEMÍ RANÉHO NOVOVĚKU.....	12
IV. SVATEBNÍ SMLOUVY RANÉHO NOVOVĚKU A JEJICH VÝPOVĚDNÍ MOŽNOSTI.....	22
V. BOSKOVICKÁ KNIHA SVATEBNÍCH SMLUV Z LET 1608-1720.....	25
V.1 Struktura smluv.....	28
V.1.1 Jména a povolání.....	28
V.1.2 Zastoupení snoubenců.....	31
V.1.3 Datace.....	32
V.1.4 Místo uzavření smluv.....	37
V.1.5 Purkmistr.....	40
V.1.6 Svědci.....	42
VI. HMOTNÉ A NEHMOTNÉ ZÁVAZKY V BOSKOVICKÝCH SVATEBNÍCH SMLOUVÁCH Z LET 1601-1620.....	46
VI.1 Majetková hodnota svatebních smluv.....	49
VI.2 Smlouvy s institucí věna.....	51
VI.2.1 Věno s peněžní hodnotou.....	52
VI.2.1 Věno bez peněžní hodnoty.....	55
VI.3 Smlouvy s výminkami.....	56
VI.3.1 Výminky s peněžní hodnotou.....	58
VI.3.2 Výminky s movitým a nemovitým majetkem.....	60
VI.3.3 Ostatní.....	61
VI.4 Manželská příslibení.....	63
ZÁVĚR.....	64
PŘÍLOHY.....	68
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	77
SUMMARY.....	81

ÚVOD

Jako téma bakalářské práce jsem si vybrala Svatební smlouvy boskovických měšťanů z let 1601-1620. Důvodů, které mě vedly k výběru toho tématu, je několik. Prvním z nich je fakt, že problematika svateb a satebních smluv není příliš probádaná - historikové se zaměřují spíše na Čechy než na Moravu a svatební smlouvy přímo v Boskovicích ještě nikdo přede mnou nezkoumal. Další důvod, proč jsem si vybrala svatební smlouvy právě z Boskovic, je zcela prostý. Boskovice jsou mým rodným městem, žiji zde, a proto je zcela pochopitelný citový vztah, který mě opravňuje k tomuto výběru. Co se týče časového ohraničení mé bakalářské práce, důvodem bylo přinést informace o lidech, kteří se právě v předbělohorské době rozhodli vstoupit do manželství. Tedy ukázat svatební smlouvy z pohledu sociálně-demografického a ekonomického.

Prameny a literaturu, ze kterých jsem vycházela, lze rozdělit do tří okruhů. Pro mou práci byly stěžejními dokumenty především boskovické svatební smlouvy, které tvoří první okruh. Tyto svatební smlouvy jsou uloženy ve Státním okresním archivu Blansko. Konkrétně se jedná o archiv města Boskovice a o knihu svatebních smluv z let 1608-1720, do které je všech 83 svatebních smluv z let 1600-1620 vepsáno.¹

Druhý okruh je tvořen literaturou popisující historii města Boskovice. Především jsem čerpala z prací Jaroslava Bránského - *Boskovice v proměnách času*,² Jaromíra Baranoka - *Boskovice od pravěku do konce 20. století*,³ Ladislava Hosáka - *Dějiny Boskovska 2, od počátku hnutí husitského do bitvy na Bílé Hoře*⁴ a Miloše Stehlíka - *Boskovice. Státní hrad, zámek a památky v okolí*.⁵ Všechny uvedené tituly, ze kterých jsem vycházela, se zabývají historií boskovického panství a majitelů, kteří jej vlastnili. Především knihy Miloše Stehlíka a Ladislava Hosáka mi byly v tomto ohledu cenným zdrojem. Práce Ladislava Hosáka mimo jiné popisuje funkci městského písaře, prostředí městského obyvatelstva Boskovic a jejich sdružování do cechů, a také práva, která náležela městu Boskovice. K lepšímu nastínění správy města Boskovice jsem využila i poznatky z práce Jaromíra Baranoka, ve které autor objasňuje funkci městské rady, její složení a také úřad purkmistra.

Třetí okruh tvoří literatura zabývající se sňatky a svatebními smlouvami. Zde musím podotknout, že literatury zabývající se touto tematikou není velké množství. V obecné rovině

¹ SOkA Blansko, AM Boskovice, *Knihy svatebních smluv 1608 - 1720*. inv. č. 172.

² BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Boskovice v proměnách času*. Boskovice 1990.

³ BARANOK, Jaromír a kol. *Boskovice od pravěku do konce 20. století*. Boskovice 1999. s. 52-80.

⁴ HOSÁK, Ladislav. *Dějiny Boskovska 2, od počátku hnutí husitského do bitvy na Bílé Hoře*. Boskovice 1933. s. 38-94.

⁵ STEHLÍK, Miloš. *Boskovice. Státní hrad, zámek a památky v okolí*. Praha 1969. s. 3-14.

svateb a svatebních smluv jsem vycházela z především z knihy Jiřího Klaboucha - *Manželství a rodina v minulosti*,⁶ dále ze studie Karla Fojtíka - *Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století*,⁷ Josefa Grulichy - „*Slavnostní okamžiky*“ – svatební a křestní obřad v období raného novověku⁸ a z práce Zikmunda Wintera - *Ze starodávného života*.⁹ Jak již bylo řečeno, všechny tyto práce se zabývají z obecného hlediska sňatkem, okolnostmi vstupu snoubenců do manželství a v neposlední řadě také svatebními smlouvami. Problematice vstupu poddaných a měšťanů do sňatku se věnuje práce Jiřího Klaboucha a také jsem odsud čerpala některé skutečnosti týkající se zasnub, ohlášek a dogmat křesťanské věrouky. Přínosem mi byly též autorovy poznatky týkající se majetkové stránky svatebních smluv, tedy věna, vybytí a obvěnění. O podobné problematice, tedy například o zasnubách a obvěnění jsem se dozvěděla také z prací Michaely Hrubé - „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*.“: *pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době a Sňatek a zabezpečení nevěsty ve světle pramenů předbělohorských měst*.¹⁰ Práce Josefa Grulichy mi poskytla informace o důležitosti „přátel dožádaných“ při sepisování svatební smlouvy a především o důležitém mezníku, který pro uzavírání sňatků představoval Tridentický koncil. Ve studii Karla Fojtíka mě zaujal především popis svatebního dne, jehož průběh nastiňuje. Tento popis je doplněn prací Zikmunda Wintera, který se zabývá sledem událostí od výběru partnera, přes průběh příprav na svatbu, hostinu a oslavy spojené s uzavřením sňatku, až po samotné sepsání svatební smlouvy. Svatebními smlouvami v obecné rovině se zabývá rovněž Karel Fojtík.

Literatura týkající se svatebních smluv je tvořena především studií Pavly Náčovské - *Svatební smlouvy jako pramen sociálně-dějinného a historicko-demografického poznání (Kutná Hora 1550-1600)*,¹¹ Adély Smržové - *Hořepničtí měšťané ve světle svatebních smluv z 18. století*¹² a Terezy Siglové - *Svatební smlouvy a manželství na příkladu městečka Dašic*

⁶ KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha 1962. s. 56-92.

⁷ FOJTÍK, Karel. *Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století*. *Český lid* 52, 1965. s. 333-338. ISSN 0009-0794.

⁸ GRULICH, Josef. „*Slavnostní okamžiky*“ – svatební a křestní obřad v období raného novověku (Závěry tridentského koncilu a pražské synody ve světle jihočeských matričních zápisů z 2. pol. 17. st.). *Historická demografie* 24, 2000. s. 49-78. ISSN 0323-0937.

⁹ Winter, Zikmund. *Ze starodávného života*. Praha. s. 157-189.

¹⁰ HRUBÁ, Michaela. „*Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle*.“: *pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*. Ústí nad Labem 2002. s. 19-76. ISBN 80-7044-440-1.

HRUBÁ, Michaela. *Sňatek a zabezpečení nevěsty ve světle pramenů předbělohorských měst*. In *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*. Pardubice, 2007. s. 19-24. ISBN 978-80-86046-97-6.

¹¹ NÁCOVSKÁ, Pavla. *Svatební smlouvy jako pramen sociálně-dějinného a historicko-demografického poznání (Kutná Hora 1550-1600)*. *Historická demografie* 21, 1997. s. 43-64. ISSN 0323-0937.

¹² SMRŽOVÁ, Adéla. *Hořepničtí měšťané ve světle svatebních smluv z 18. století*. Pardubice 2007 (bakalářská práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice v roce 2007). s. 22-42.

v letech 1563-1652.¹³ Stěžejními pro mě byly práce Adély Smržové a Pavly Nácovské, protože se smlouvami, jejichž rozbor obě autorky prováděly, jsem srovnávala boskovické svatební smlouvy. Studii Terezy Siglové jsem využila pro doplnění informací především v otázce zastoupení novomanželů, datace, místa uzavření svatebních smluv a věna.

Práci jsem rozdělila do šesti hlavních kapitol. Začíná kapitolou nazvanou „Dějiny města Boskovic a jeho držitelů do konce 18. století“, ve které stručně popisují historii Boskovic a zabývám se držiteli, kteří se střídali na boskovickém panství od prvních známých majitelů - pánů z Boskovic, až do posledních majitelů, kterým je rod Mensdorff-Pouilly.

V dalším oddíle nazvaném „Město, jeho správa a poměry v Boskovicích v předbělohorské době“ se zabývám správou města Boskovice, tedy městskou radou a zmiňuji i funkci rychtáře a městského písaře. A nastiňuji také život poddaných v Boskovicích v předbělohorské době.

Kapitola III - „Sňatek v městském a venkovském prostředí v českých zemích raného novověku“ představuje problematiku svateb z obecného hlediska. Tedy, jaký rozdíl představuje rodinná strategie při výběru partnera od osobní, jakou roli při vstupu do manželství hrála láska a jaký sled událostí následoval po již zmiňovaném výběru partnera - tedy období dvoření, námluv, vejselství, zasnub a ohlášek. Stranou neponechávám ani popis svatebního obřadu, matriky a postoj katolické církve ke svátosti manželství. Popisují také důležitý mezník pro svatební obřad, kterým byl Tridentský koncil.

V dalším oddíle, který jsem pojmenovala „Svatební smlouvy raného novověku a jejich výpovědní možnosti“ se soustřeďuji na svatební smlouvy z obecného hlediska - především na to, jak by měla svatební smlouva v ideálním případě vypadat, jaké informace by měla obsahovat a v čem je spatřován hlavní smysl svatebních smluv. Popisují také průběh sepsání svatební smlouvy.

Jádro práce je tvořeno kapitolami V. a VI. Kapitola V. nazvaná „Boskovická kniha svatebních smluv z let 1608-1720“ se věnuje charakteru boskovických svatebních smluv, dataci, místu uzavření a informacím týkajících se novomanželů, popřípadě osob, které se v zápisech vyskytovaly. Jedná se především o jména novomanželů a jejich případné zastoupení při uzavírání smlouvy. Patří sem také informace o boskovických purkmistrech a

¹³ SIGLOVÁ, Tereza. Svatební smlouvy a manželství na příkladu městečka Dašic v letech 1563-1652. In *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*. Pardubice 2007. s. 27- 38. ISBN 978-80-86046-97-6.

svědcích ženichů a nevěst. Důležitou otázkou bylo, zda datum uvedené ve smlouvě se shoduje s datem sňatku.

Poslední kapitola nese název „Hmotné a nehmotné závazky v boskovických svatebních smlouvách z let 1601-1620“. Objasňuji zde termíny věno, výbava, obvěnění a vybytí. Soustředí se na svatební smlouvy s institucí věna (jak často si snoubenci věno přinášeli do manželství a zda-li šlo spíše o finanční částky nebo movité předměty), dále na smlouvy s výminkami a s tzv. „rodičovskými příslibeními“. Zabývám se také smlouvami, ve kterých je jakýkoli druh majetkového vyrovnání zcela opomenut.

Tato práce se celkově snaží odpovědět na dvě základní otázky. První z nich je otázka, jakou vypovídací hodnotu mají boskovické svatební smlouvy z let 1601 - 1620. A druhou otázkou je, jakou vypovídací hodnotu mají boskovické svatební smlouvy v porovnání se smlouvami poddanského městečka Hořepník a královského města Kutné Hory. Pro lepší pochopení jsem průběžně do textu vkládala tabulky.

I. DĚJINY MĚSTA BOSKOVIC A JEHO DRŽITELŮ DO KONCE 18. STOLETÍ

Boskovice leží na jižní Moravě asi 40 km severně od Brna na hranici mezi Boskovickou brázdou a Dražanskou vrchovinou v nadmořské výšce asi 380 metrů.¹⁴ Oficiálně se Boskovice staly městečkem až roku 1463, kdy obdržely od krále Jiřího z Poděbrad právo trhu. Městečkem se nazývaly ještě v první polovině 18. století, i když už plnily funkce skutečného města. K povýšení Boskovic na město došlo v roce 1787.¹⁵

Nejstarším známým majitelem Boskovic byli páni z Boskovic. Odvozovali svůj původ od svého domnělého předka Veleny, který se poprvé připomíná roku 1201 v listině kláštera v Louce u Znojma. Jméno Veleny jako zakladatele a prvního majitele Boskovic se objevuje také v pověsti, kterou vypravuje Bartoloměj Paprocký z Hlahol v *Zrcadle slavného markrabství moravského* z roku 1593.¹⁶ Podle pověsti zabloudil brněnský kníže v lesích, ptáček Velen ho zachránil a pohostil. Za odměnu dostal od knížete boskovické panství a erb se sedmizubým hřebenem a věníky, které poskytl knížeti k rannímu mytí a česání.¹⁷ Dále pak pověst vypravuje, že když se stavěl boskovický hrad, Velen tam chodil bos, zapíchl si trn do nohy a zvolal: „*Již nikdy nebudu chodit bosko více!*“ a odtud dostal hrad své jméno – Boskovice. Tato poslední část pověsti je vyprávěna v několika verzích. Vypravuje se také, že Velen zakopl o práh, když přemýšlel o jménu, anebo že o práh zakopla jeho žena.¹⁸

První zmínka o pánech z Boskovic pochází z roku 1222. Tehdy je v listině krále Přemysla Otakara I. zmíněn jistý „*Emmeramus de Bozkowicz*“, tedy Jimram z Boskovic. V listinách se objevuje také jméno Veleny z Boskovic, jeho bratra. Je pravděpodobné, že jejich otec Lambert dal vystavět nejstarší boskovický hrad¹⁹ a při něm existovala také trhová osada v podhradí.²⁰ Nově založené Boskovice byly vybudovány záměrně jako středisko řemeslné výroby a obchodu. Na počátku 13. století už byly Boskovice ekonomickým, správním i církevním střediskem panství.

¹⁴ http://www.boskovice.cz/index.php?page=temata/pamatky_historie_muzeum/o_meste/uvod.htm. 3.12.2006

¹⁵ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, svazek 1. Praha 1996. s. 196.

¹⁶ STEHLÍK, M. *Boskovice*. s. 3.

¹⁷ BARANOK, J. a kol. *Boskovice*. s. 52-53.

¹⁸ BRÁNSKÝ, J. *Boskovice*. s. 8.

¹⁹ Více o boskovickém hradu viz JUREK, Jaroslav (ed.). *Z boskovických lesů*. *Boskovice*. Boskovice. 1969. s. 36, 37.

²⁰ Podle Bedřicha Šponera se na území dnešních Boskovic ještě před založením hradu nacházely nejméně čtyři osady mnohem starší než hrad a podhradí - první z nich v dnešní ulici 17. listopadu, původně Chloustné, další osada v místech dnešní ulice Dr. Svěráka, původně se tato ulice jmenovala Žabokrky. Jiná osada byla u říčky Bělé, v dnešní dolní části P. Bílky, dříve zvané Doubravské a poslední osada pravděpodobně existovala na Bělé, tam, kde ústí Lidická ulice do ulice Sušilovy. In ŠPONER, Bedřich. Čtení o minulosti města Boskovic. In Čas. Boskovický magazín. *Boskovice*. Boskovice 1969. s. 1-5.

První písemná zmínka o hradu pochází až z roku 1312. Tento původní dřevěný hrad stál na sousedním vrchu zvaném Bašta.²¹ Podle zbytků základového zdiva to byl raně gotický hrad skromnějšího rozsahu, ale neobyčejně důkladně opevněný příkopy a valy. Roku 1312 jej dobyl král Jan Lucemburský, který táhl na Moravu, aby zjednal v zemi pořádek a ztrestal revoltující moravské stavy. Odboj stavů, v jejichž předních řadách stál také Oldřich z Boskovic (od něho, tedy od roku 1297, lze sledovat souvislou řadu pánů z Boskovic) s bratry Archlebem z Boskovic a Jimramem ze Sádku, byl potlačen. Vyvrácené boskovické sídlo nebylo dovoleno obnovit.²² O městečku Boskovice se poprvé dovídáme roku 1413, kdy si Vaněk Černoهورský z Boskovic stěžuje na Bočka z Kunštátu, že mu drží kostelní podací v Boskovicích.²³

Před rokem 1398 udělil moravský markrabě Jošt Heraltovi z Kunštátu boskovické panství v dědičné léno a dal mu svolení k znovuvystavění hradu. Sídlo bylo stavěno na východ od stávajícího pobořeného hradu. Vysoká obvodová plášťová zeď uzavřela stísněný vnitřní dvůr tvaru protáhlého mnohoúhelníka, do kterého se patrně vstupovalo věžovitou branou na severovýchodě. Roku 1434 získal hrad od Kuny z Kunštátu a Poleradic Jiří z Poděbrad, který jej roku 1458 postoupil Vaňkovi z Boskovic za výlohy, které měl tento šlechtic během pětileté správy brněnského hradu Špilberk. Páni z Boskovic vlastnili panství do poloviny 16. století.²⁴

Od roku 1547 měl Boskovice v držení rod hornických podnikatelů Ederů ze Šťavnice. Šimon Eder se stal královským horním hejtmanem na Moravě, půjčoval peníze královské komoře, a proto měl královu přízeň. V roce 1545 získal erb a rok nato byl přijat mezi moravské rytíře.²⁵ V roce 1547 koupil boskovické panství a obohatil gotickou hradní stavbu portály, okenními ostěnými a jinými již renesančními kamenickými články, které byly neobyčejně zdobné a precizně vypracované, ale do dnešní doby se zachovaly jen v několika fragmentech.

V roce 1567, po smrti Šimona Edera, jeho syn Vít Eder prodal Boskovice Jarošovi Morkovskému ze Zástřizl.²⁶ Tak se panství dostalo do rukou Morkovských ze Zástřizl. Rod ze Zástřizl byl starobyrou moravskou rytířskou rodinou pocházející z tvrze Zástřizly na

²¹ BARANOK, J. a kol. *Boskovice*. s. 54.

²² STEHLÍK, M. *Boskovice*. s. 6-10.

²³ In ŠPONER, B. *Čtení o minulosti*. s. 1-5.

²⁴ STEHLÍK, M. *Boskovice*. s. 6-10.

²⁵ MYSLIVEČEK, Milan. *Velký erbovník*, svazek 1. Praha 2005, s. 183. ISBN 80-7238-520-8.

²⁶ STEHLÍK, M. *Boskovice*, s. 10. Ederové měli v erbu čtvrcený štít, jeho první pole bylo stříbrné s černým gryfem a čtvrté černé se stříbrným gryfem, druhé a třetí pole zlaté s dvěma modrými kosmými pásy, a v klenotu rostoucí stříbrný gryf. in: MYSLIVEČEK, Milan. *Velký erbovník*, svazek 2. s. 348. ISBN 80-7238-520-8. a srov. STEHLÍK, M. *Boskovice*. s. 10. Ederové měli v erbu zkřížená hornická kladiva.

Kroměřížsku. Její původ sahal až do 13. století. Ve 14. století se rod rozdělil na několik větví, z nichž vynikli Prakšičtí a Morkovští. Morkovští pocházeli z tvrze Morkovic u Zdounek. Jejich větví vymřel v roce 1687 celý rod.²⁷ Z morkovské větve pocházel Jaroš ze Zástřizl, který koupil Boskovice. Zemřel v roce 1568. Jeho syn Václav nechal dostavět boskovický hrad a zařídil v něm zbrojnici, ale svůj statek úplně zadlužil. Zemřel roku 1600. Druhý Jarošův syn Bohuš byl v roce 1606 povýšen do panského stavu a zemřel roku 1612. Boskovice zanechal svému synovci Václavu Morkovskému ze Zástřizl, který se zúčastnil, i když byl katolík, stavovského povstání. Zemřel roku 1632. Posledním členem rodiny byl Jan Bohuš Morkovský ze Zástřizl, který zemřel v roce 1687.²⁸ Za dobu jejich vlastnictví došlo k renesančním úpravám hradu, farního kostela svatého Jakuba a městských domů.²⁹

Patronáty far na Boskovicku náležely vždy majitelům panství, proto se o náboženském vyznání poddaných a také o církevní příslušnosti far usuzuje podle náboženského vyznání vrchnosti, a to zejména pro rok 1619. Boskovické panství vlastnili páni ze Zástřizl. Byli to evangelíci neurčité denominace, protože podporovali i České bratry a Václav ze Zástřizl udržoval styky i s kalvínskou Ženevou. Jeho nástupce Václav Morkovský ze Zástřizl přestoupil ke katolictví a snažil se od roku 1613 o pokatolictění boskovického panství. Podle stavu z roku 1619 mělo panství Boskovice 595 poddaných.³⁰ A právě Václav Morkovský ze Zástřizl povolal do Boskovic roku 1613 Jana Sarkandra³¹ a jezuitu³² Jana Drachovského, Havla Zeidelhubera a Albrechta Chanovského. Všude, kam přišli, ale naráželi na odpor. V Boskovicích se udává počet obrácených měšťanů na 50, ve skutečnosti však byly výsledky mnohem menší – získána byla panská čeládka a tři měšťané.³³ Po dvou letech Sarkander a jezuité Boskovice opustili.³⁴ Protireformační úsilí se nedotklo jádra lidu a úspěchy byly velmi

²⁷ MYSLIVEČEK, Milan. *Velký erbovník*, svazek 2. s. 348.

²⁸ HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* s. 59.

²⁹ Zástřizlové měli v erbu stříbrnou lilii v červeném poli a v klenotu stříbrný klobouk s červenou obrubou, zdobený kohoutím peřím in: HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* s. 59.

³⁰ TAMTÉŽ. s. 40-43.

³¹ Jan Sarkander (1576-1620) byl moravským katolickým knězem. Od roku 1616 byl farářem v Holešově, stal se zpovědníkem Ladislava Popela z Lobkovic. Podílel se na násilné likvidaci sborů Jednoty bratrské a násilné rekatolizaci vůbec. Poté co moc získali moravští protestantští stavové sympatizující s českým stavovským povstáním byl zatčen, protože byl podezříván, že z pověření Lobkovic dojednal pomoc císaři Ferdinandovi, kterého nechťeli moravští stavové uznat. Sarkander obvinění, že domlouval vpád polského vojska nebo vedl tajná jednání v Polsku, odmítal. Byl mučen a na následky zemřel v žaláři. Poslední historická bádání došla k závěru, že Sarkander byl mučen neprávem, neboť pomoc Ferdinandovi v Polsku zjednali přímo císařovi pověřenci. Viz http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Sarkander . 12. 2. 2008.

³² *Ottův slovník naučný*, 4. díl. Praha 1891. s. 428.

³³ HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* s. 38-39.

³⁴ SROV. JUREK, Jaroslav (ed.). Čtení o minulosti města Boskovic. *Boskovice*. Boskovice 1969. s. 15. Sarkander byl donucen k odchodu z Boskovic a ostatní jezuité byli ohroženi rozezleným lidem a uchýlili se na hrad.

pochybné, jak se ukázalo při výbuchu stavovského povstání roku 1619, kdy byl v Boskovicích katolický kněz dokonce svržen z kazatelny.³⁵

V roce 1687 vymřel zástřizlovský rod po meči a boskovické panství získával rod Dietrichsteinů. Dietrichsteinové jsou rakouským rodem původem z Korutan. V pobělohorské době byli jedním z nejmocnějších a nejbohatších rodů na Moravě. Ve 20. letech 18. století si Dietrichsteinové vybudovali místo nevyhovujícího hradu nové sídlo, tzv. rezidenci. Stavba barokní budovy byla dokončena roku 1728.³⁶ Posléze však nevyhovovala svému poslání ani nová rezidence. František de Paula Dietrichstein koupil roku 1785 zrušený a později za továrnu používaný dominikánský klášter s kostelem, aby ze získaného materiálu postavil nový, pohodlnější a honosnější zámek. Již roku 1812 se zbořil kostel, ale se stavbou zámku, která trvala sedm let, se začalo až za Františka Xavera v roce 1819.³⁷ Za jejich vlastnictví došlo také ke stavbě oranžerie (skleníku) a letohrádku na Rovné z roku 1833, jehož využívali k odpočinku. V roce 1856 převzali panství poslední majitelé – rod Mensdorff-Pouilly.³⁸

³⁵ HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska* 2. s. 38-39.

³⁶ BARANOK, J. a kol. *Boskovice*. s. 79.

³⁷ STEHLÍK, M. *Boskovice*. s. 14.

³⁸ BARANOK, J. a kol. *Boskovice*. s. 80.

II. MĚSTO, JEHO SPRÁVA A POMĚRY V BOSKOVICÍCH V PŘEDBĚLOHORSKÉ DOBĚ

Vrchnost vykonávala dozor nad samosprávou obce a dosazovala i členy do městské rady, která vykonávala správu městečka. Městská rada se skládala z purkmistra (starosta), který stál v čele, a tří nebo i více radních (starších, konšelů). Purkmistr předsedal správním záležitostem (tj. závěti, svatební smlouvy) a soudním jednáním. Také se staral o městskou pečeť a městskou pokladnu. Purkmistry se stávali členové rady a v této funkci se střídali po čtyřech týdnech. Radních bylo dvanáct a byli voleni na jeden rok. Nové členy městské rady volila vrchnost, a to ze staré rady a dvanácti nových osob, které navrhla předchozí rada. Předtím než funkci složili, měli povinnost předložit účty ze své činnosti. Městská rada zasedala pravidelně v určitý den i hodinu. Kdokoli z konšelů, který se nedostavil do rady bez řádné omluvy, byl pokutován. Ti konšelé, kteří zároveň nebyli členy rady úřadující, tvořili tzv. starou radu. Někdy se stalo, že rozhodnutí městské rady bylo v rozporu s příkazy staré rady. V těchto případech byla svolána tzv. obec.³⁹

Důležitou úřední osobou měst a městeček byl od 2. poloviny 16. století rychtář. Staral se o pořádek a bezpečnost v obci. Proto byli pro tento úřad vybíráni muži tělesně i duševně schopní, poměrně mladí, statní, nebojácní, kteří zůstávali ve svém úřadě několik let. Rychtář vykonával svůj úřad sám a jen v nutném případě si přibíral na pomoc osoby z řad svých sousedů. Jako odznak svého úřadu nosil rychtář tzv. rychtářské právo čili feruli. Jednalo se o obušek spletený z býčí žíly a ozdobený mosaznými knoflíky. Rychtářství byl úřad nevděčný, a proto o něj nikdo příliš nestál.⁴⁰

Městské radě pomáhal městský písař, zpravidla to byl zároveň i učitel, který za dozoru rady vedl městské knihy. Byly to zejména knihy purkrechtní, kam se zapisovaly prodeje a nákupy domů a pozemků, knihy soudní (též registra rychtářská), kam byly zapisovány žaloby, výslechy svědků a rozsudky, knihy kšaftů, do kterých byly zapisovány poslední vůle, knihy svatební, které obsahovaly svatební smlouvy, a registra sirotčí, kam byl zapisován majetek sirotků. Takových knih se zachovalo poměrně málo, jsou to zejména purkrechtní registra města Boskovic z let 1484, 1584 a 1587.

Majetkem města byly zpravidla radnice, špitál, pivovar, některé domy, pole, louky, pastviny, rybníky. O výnosu z obecního jmění byly vedeny zvláštní obecní účty, do kterých

³⁹ BARANOK, J. a kol. *Boskovice*. s. 64-65.

⁴⁰ JUREK, Jaroslav (ed.). Čas. Boskovický magazín. *Boskovice*. Boskovice, 1969. s. 3.

byla zapisována i vydání.⁴¹ Největší užitek plynul městům z pivovarů a šenkování vína. Várečné právo náleželo původně k výhradním právům měst, ale bylo po husitských válkách šlechtou omezováno. V Boskovicích dovolil roku 1575 Jaroš Morkovský ze Zástřizl šenkovat pivo a víno jen měšťanům na rynku a v panském domě na ulici Hradské a předměšťané směli šenkovat pivo a víno jen do sv. Martina. Bohuš ze Zástřizl roku 1608 stanovil počet měšťanských várečných domů v Boskovicích na 33.⁴² Hlavní výsadou měst a městeček bylo tržní právo, které směl udílet jen český král jako markrabě moravský a výjimečně ve svých městech i olomoucký biskup. Boskovicím byl udělen jarmark roku 1463 na den sv. Víta (15. 6.) králem Jiřím z Poděbrad,⁴³ roku 1492 udělil jarmark na pondělí po sv. Kateřině (25.11.) král Vladislav II.,⁴⁴ roku 1570 udělil císař Maxmilián II. výroční trh na pondělí před sv. Václavem (28.9.) a přeložil trh svatovítský na pondělí po sv. Vítu (15. 6.).⁴⁵

Značnou část městského obyvatelstva tvořili řemeslníci (například soukeníci, řezníci, kožešníci, krejčí, ševci, mlynáři, hrnčíři, tesaři, mydláři, bednáři, pekaři, sládci, lazebníci a další⁴⁶), kteří se sdružovali podle svých řemesel do cechů.⁴⁷ V čele cechu stál cechmistr a starší. Úkolem cechů bylo dbát na nákup surovin, rozdělení práce mezi mistry, dozor nad jakostí práce a urovnávání rozepří mezi mistry téhož řemesla. Hlavní dozor nad cechy měla vrchnost, která dávala cechům řády a sama trestala větší přestupky. Boskovické cechy se připomínají teprve v 16. století. Kryštof z Boskovic potvrdil roku 1546 řád ševcovského cechu, Jaroš ze Zástřizl roku 1573 řád cechu kožišnického, roku 1577 řád cechu tkalcovského a roku 1581 řád cechu řeznického.⁴⁸

Boskovickým poddaným byly roboty zmírněny roku 1615, když Václav Morkovský ze Zástřizl osvobodil měšťany od honů (zejména na vlky) a lovů i od povinnosti chovat panské chrty. Velkou újmou poddaným bylo takzvané odúmrtí právo⁴⁹ (Václav z Boskovic udělil odúmrtí Boskovicím v roce 1477 za 600 zl.uh. zaplacenou jednou provždy), podle něhož statek (movitý i nemovitý) poddaného, který zemřel bez dědiců, připadl vrchnosti. Proto se poddaní snažili toto právo zcela nebo aspoň částečně vykoupit. Takových dokladů o zakoupení odúmrti (nejčastěji za plat) se zachovalo velmi mnoho.⁵⁰

⁴¹ HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* s. 87.

⁴² HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* s. 87-90. Podrobněji viz SKUTIL, Jan. *Boskovické listiny a listy.* Boskovice 1972. s. 9-12.

⁴³ Viz HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* s. 87-90., SKUTIL, J. *Boskovické listiny.* s. 3.

⁴⁴ Podrobněji viz SKUTIL, J. *Boskovické listiny.* s. 7.

⁴⁵ HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* s. 87-90. a SKUTIL, J. *Boskovické listiny.* s. 8.

⁴⁶ JUREK, J. Čtení o minulosti. s. 12.

⁴⁷ K cechům více JUREK, Jaroslav (ed.). Tak žilo město. *Boskovice.* Boskovice 1969. s. 3

⁴⁸ HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* s. 91-93.

⁴⁹ Viz HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* a SKUTIL, J. *Boskovické listiny.* s. 4, 5.

⁵⁰ HOSÁK, L. *Dějiny Boskovska 2.* s. 81-82.

V Boskovicích byla jedna z nejstarších a největších židovských obcí. Židé zde měli vlastní samosprávu, dokonce i svého rychtáře, synagogu, školu a hřbitov (nejstarší židovský hřbitov v Boskovicích byl na Bělé). Židovská čtvrť byla oddělena od křesťanského města drátem, za kterým Židé nesměli kupovat domy a ani se zde zdržovat v neděli a ve svátek. Směli se živit jen lichvou a vetešnictvím a lišili se od ostatních poddaných zvláštním oděvem. V roce 1565 zakázala vrchnost Židům prodávat zboží po vesnicích a nařídila, aby byli souzeni jen židovským rychtářem a také doporučila Židy městské radě k ochraně proti útiskům ze strany křesťanského obyvatelstva. Václav Morkovský ze Zástřizl roku 1615 poručil, aby „*měšťané boskovičtí uličníkům Židům (tzn. Židé obývající ulici) brání piva a vína k truňku nebránili.*“⁵¹

⁵¹TAMTÉŽ. s. 93-94. dále o Židech in: BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Židé v Boskovicích*. Boskovice 1999., ČERNÁ, Jana. *Synagogální památky z Boskovic*. Olomouc 1975., HAIDLER, Jaroslav Achab. *akol. Židovský hřbitov v Boskovicích. Průvodce*. Boskovice 2002., KLENOVSKÝ, Jaroslav. *Židovská čtvrť v Boskovicích*. Boskovice 2004.

III. SŇATEK V MĚSTSKÉM A VENKOVSKÉM PROSTŘEDÍ ČESKÝCH ZEMÍ RANÉHO NOVOVĚKU

„Manželstvím nastávalo splynutí muže a ženy a oba byli nadále pokládáni za jednu bytost.“⁵²

Problematika svateb není příliš probádaná. Zájem historiků o svatby, svatební smlouvy a další související témata rozděluje Michaela Hrubá do tří kategorií. První kategorií je problematika právně historická, kde jsou sňatky prozkoumávány v souvislosti se zájmem o právní postavení žen v minulosti. Druhou kategorií tvoří zájem historicko demografický, v jejímž rámci se sledují především otázky spojené se sňatkovým věkem a vlivy, které na sňatečnost působí v různých obdobích. Tato bádání se vážou především na analýzu církevních matrik. A třetí kategorií tvoří sňatky jako témata kulturně historická. Do této skupiny se zařazují etnografické práce a také práce, které objevily svatební smlouvy jako pramen pro poznání hmotné kultury.⁵³ Význam svatebních smluv se v české historiografii začal zmiňovat od 60. let 20. století, ale i přesto byly svatební smlouvy až do 90. let poměrně opomíjeným pramenem.⁵⁴ Co se týče svateb, tak mnohem častěji než v poddanském prostředí byly svatby připomínány v souvislosti s osudy významných českých šlechticů. Průběh svatebních obřadů se zpravidla omezil jen na konání rodinných slavností a udělování církevních svátostí nebyl přikládán žádný význam. V případě vyšších společenských vrstev tak byla mnohem větší pozornost věnována průběhu zasnub, výčtu svědků a obsahu svatební smlouvy než vlastní svatbě a popisu stále stejného církevního obřadu.⁵⁵

Sňatek samozřejmě patřil (a patří) k nejvýznamnějším mezníkům v životě lidí.⁵⁶ Do života každého jedince přinesl zásadní změnu, byl spojen s řadou rituálů a právních kroků, jejichž cílem bylo, aby jedinec přešel z dosavadního sociálního statu do nového.⁵⁷ Samotný sňatek symbolizoval původně pouze pohlavní akt a pro některé pohanské kultury měl podobu obětování nevěstina panenství manželovu rodinnému božstvu, teprve díky křesťanství se stal sakrálním úkonem. I když v hierarchii křesťanských hodnot panenství a panictví převažovalo

⁵² KLABOUC, J. *Manželství*. s. 73.

⁵³ HRUBÁ, M. *Sňatek*. s. 19, 20.

⁵⁴ SIGLOVÁ, T. *Svatební smlouvy*. s. 27.

⁵⁵ GRULICH, Josef. „Slavnostní okamžiky“. s. 49-52.

⁵⁶ Srov. BENEŠ, Bohuslav. Divadelní prvky svatebního obřadu. In *Svatební obřad. Současný stav a proměny*. Brno 1983. s. 45. Svatbu chápe jako jev a proces společenské tradice, který se stabilizoval jako výsledek vzájemné dohody mezi dvěma rodinami nebo mezi dvěma jednotlivci.

⁵⁷ HRUBÁ, M. *Sňatek*. s. 19.

nad manželstvím, na počátku vrcholného středověku církev uznala manželský svazek za jednu ze sedmi svátostí. Podle církve láska mezi partnery odrážela Kristovu lásku k církvi. Žena se díky prosazování monogamie stala jedinou ženou jednoho muže, všechny ostatní formy soužití byly postaveny mimo zákon.⁵⁸

Uzavření sňatku znamenalo definitivní uznání dospělosti snoubenců. Muž uzavíral sňatek až tehdy, když si byl jistý, že je schopen zabezpečit rodinu. Sňatek každého dítěte v rodině ovlivňoval vyhlídky na uzavření manželství jeho ostatních sourozenců. Systém dědického práva v našich zemích dopředu určoval, které z dětí se stane dědicem. Důležité bylo pořadí, v jakém se děti rodily. Dědic usedlosti si pak většinou vybíral partnera ze stejné sociální vrstvy, což nelze tvrdit o jeho sourozencích. Ti byli závislí na dědickém podílu, jehož výše byla dost nejistá a často se měnila. To, jaké obdrželi věno, respektive vybytí, přímo ovlivňovalo volbu jejich životního partnera. Sňatek rozhodoval o dalším sociálním zařazení jednotlivých osob. Věno nevěsty nebo zajištěné postavení ženicha představovaly rozhodující faktory pro postavení nově vzniklé rodiny. Jednu z nejdůležitějších rolí při výběru partnera hrál sociální původ obou snoubenců a také rodinná strategie. Tedy snaha zajistit vlastním dětem co nejlepší postavení, nebo alespoň zajistit, aby se při sňatku se sociálně slabším partnerem nezhoršilo. Při heterogenním sňatku byl daleko pravděpodobnější sociální pád než vzestup. Při výběru budoucího partnera byl také brán ohled na nově utvářené příbuzenské vazby, nebo se navazovalo na vztahy již vybudované.⁵⁹

Sňatek byl tedy do velké míry věcí majetkové spekulace a součástí existenčního zajištění. Láska hrála při sňatku jenom vedlejší úlohu. Častá byla věková nerovnost mezi manžely.⁶⁰ Průměrná délka života byla také podstatně nižší než dnes,⁶¹ a proto byly velmi časté případy ovdovění v poměrně nízkém věku a vdovy a vdovci tak pochopitelně uzavírali nová manželství.⁶² V 16. a 17. století byl ve věkové skupině 25-29 let patrný poměrně vysoký podíl ženatých nebo provdaných osob. V této věkové skupině byly mnohem početněji zastoupeny provdané ženy než ženatí muži, jejichž příležitost k zahájení samostatné existence nastávala mnohem později, protože před uzavřením sňatku museli nashromáždit dostatečné množství prostředků k zajištění vlastní rodiny.⁶³ Ve věku 20-24 let vstupoval do manželství

⁵⁸ LENDEROVÁ, Milena. Sňatek jest spojení muže a ženy.... Vstup do manželství v 19. století. In *Oznamuje se láskám našim.... Výstava o svatebních oděvech a svatbách*. Pardubice 2007. s. 7. ISBN 978-80-86046-92-1.

⁵⁹ KLÁŠTERSKÁ, Alice. Výběr partnera a sňatkový věk dědiců venkovských usedlostí na Štáhlavsku a jejich sourozenců v 18. a na počátku 19. století. *Historická demografie* 22. 1998. ISSN 0323-0937. s. 145-164.

⁶⁰ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 61.

⁶¹ Podle Klaboucha to bylo asi 40 let. In KLABOUC, J. *Manželství*. s. 91, 92.

⁶² podrobněji TAMTĚŽ. s. 91, 92.

⁶³ GRULICH, Josef – ZEITLHOFER, Hermann. Struktura jihočeských venkovských a městských domácností v 16. a 17. století. *Historická demografie* 23, 1999. s. 49. ISSN 0323-0937.

také velký počet mužů a žen, a z toho téměř dvě třetiny pobývaly ve vlastních domácnostech.⁶⁴ Naproti tomu u osob mezi 15 a 19 lety se sňatek konal jen výjimečně. A i když byl sňatek uzavřen, novomanželé museli často i nadále bydlet se svými rodiči, aniž by se dalo předpokládat jejich rychlé osamostatnění. To obvykle nastávalo po absolvování čelední služby, tedy ve věku 20-24 let. Obecně platila zásada, že děti bydlely u rodičů právě tak dlouho, dokud nevstoupily do manželství. Snoubenci ve věku 15-19 let vstupovali do manželství dříve na venkově než ve městech a městečkách.⁶⁵ Jak již bylo řečeno, ovdovění v poměrně mladém věku způsobovalo, že vdovci a vdovy často vstupovali do nových manželství. Nebyly vzácností osoby, které během svého života prošly dvojím, trojím i čtverým manželstvím. Ovdovělý muž nebo žena si pak zpravidla zvolili partnera mladšího a svobodného. Šance vdov na uzavření nového manželství byla však menší než u mužů. Pokud starší vdovy nemohly nabídnout svůj majetek, vdávaly se jen velmi obtížně, zůstávaly již trvale vyřazeny z manželského života a musely se živit příležitostnou prací nebo žít z milosrdenství příbuzných, dědiců nebo společnosti.⁶⁶

16. století bylo stoletím trvalého populačního růstu, na přelomu století byl tento růst vystřídán stagnací a posléze hlubokým regresem, který vyvrcholil na konci třicetileté války.⁶⁷ V 16. století došlo také k určitému pokroku v oblasti zdravotní péče a hygieny. Ve městech se rozšířilo budování jatek, více měst si opatřilo vodovody. Ve větších městech začali systematicky působit městští lékaři, kteří vykonávali dozor nad ranhojiči, lazebníky a porodními bábami a také radili městským radám při epidemiích. V 16. století se v Evropě vytvořily příznivé podmínky pro vzestup sňatečnosti, který pak měl za následek vzestup porodnosti. Naprostá většina dětí se tehdy rodila v manželství. Pokud jde o nemanželské děti, byla jejich úmrtnost mnohem vyšší než u dětí manželských. Uvnitř manželství zřejmě nedocházelo k zábraně početí, takže počet dětí v rodině závisel na délce manželského života ženy, vymezeného jejím sňatkem a úmrtím jednoho z manželů.⁶⁸ Podle matrik z některých farností se v prvních desetiletích 17. století v českých zemích demografická situace pravděpodobně zhoršila. Z té doby se dochovaly zprávy o moru z roku 1602 a poté od roku 1605 každoročně až do roku 1613, byly to však často jen lokálně omezené epidemie. Data o

⁶⁴ TAMTÉŽ. s. 54-56.

⁶⁵ TAMTÉŽ. s. 48-54.

⁶⁶ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 61-64.

⁶⁷ FIALOVÁ, Ludmila - HORSKÁ, Pavla - KUČERA, Milan - MAUR, Eduard - MUSIL, Jiří - STLOUKAL, Milan, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996. s. 80. ISBN 80-204-0283-7

⁶⁸ TAMTÉŽ. s. 91, 92.

úmrtnosti dokládají, že ztráty za epidemií z let 1598-1613 nebyly místy nižší než ztráty vzniklé několika epidemiemi za třicetileté války.⁶⁹

V době nedostatku poddanských pracovních sil došlo k podřízení poddanských svateb vrchnosti. Tím se vrchnost snažila zabránit úniku pracovních sil na cizí panství v době, kdy byl na panství nedostatek pracovníků. Kdo se chtěl oženit nebo vdát na cizí panství, musel získat svolení od svého pána, který je udělil jen za vysokou úplatu a pouze v případě, že očekával přiřazení jiného poddaného.⁷⁰ Vrchnostenské povolení bylo nutné i k sňatku mezi osobami z téhož panství. Zajímavé také je, že i když v předbělohorské době byla většina poddaných nekatolického vyznání a i když jejich sňatek uzavíral evangelický kněz, byli nuceni zaplatit poplatky i katolickému knězi (evangelickému ovšem zaplatili také). Poplatky museli platit jako náhradu za zisk, který katolickému knězi ušel jejich nekatolickým sňatkem. Stejně tak museli činit i Židé. Konečně povolená svatba tak byla jednou z mála radostných událostí v životě poddaných. Samo manželství ovšem tak růžové nebylo. V manželském životě poddaných se odrážela nutnost pracovat pro vrchnost. Pro udržení provozu hospodářství byly nepostradatelné nové (a také laciné) pracovní síly v podobě manželky a později i dětí.⁷¹

Vstup do manželství u měšťanského obyvatelstva nebyl závislý na povolení feudálních vrchností, ale měštské obyvatelstvo mělo pro uzavření sňatku přesně stanovená pravidla, která byla určena předpisy cechovních organizací a obchodnických gild.⁷² V maloměstských kruzích byl sňatek do velké míry věcí majetkové spekulace a součástí existenčního zajištění. Proto byla volba budoucího manžela nebo manželky omezována zásahy rodičů i ostatních příbuzných. Rodiče neposlušné děti trestali zpravidla majetkovými újmami ve výbavě nebo vyděděním, možný byl také fyzický nátlak, který mohli otcové uplatňovat.⁷³ Děti byly zásadně v moci svých otců a do té doby, než dosáhly zletilosti, nebyly způsobilé k právním úkonům. V případě smrti otce byl kvůli ochraně práv dětí ustanoven poručník, kterým byl nejčastěji nejbližší příbuzný (včetně žen). Tito poručníci pak disponovali sirotčím jměním a často se poručníky chtěli stát právě z toho důvodu, aby se jednoduše obohatili.⁷⁴

⁶⁹ TAMTÉŽ. s. 102.

⁷⁰ Podrobněji KLABOUCH, J. *Manželství*. s. 82.

⁷¹ Klabouch tento jev odůvodňuje několika příčinami - snaha utužit osobní závislost poddaných na vrchnosti, snaha vrchnostenských úředníků vydírat tímto z poddaných úplatky a důvody hospodářské. Více TAMTÉŽ. s. 82-84.

⁷² Gilda je středověký cech, hlavně kupecký, k ochraně zájmů proti šlechtě. In: *Slovník cizích slov*, Praha 1998. ISBN 80-90-1647-8-1. Podrobněji k tématu KLABOUCH, J. *Manželství*. s. 90, 91.

⁷³ KLABOUCH, J. *Manželství*. s. 90, 91.

⁷⁴ MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha 1995. s. 78, 79. ISBN 80-85903-01-6.

Manželství bylo často sjednáváno bez vědomí budoucí manželky.⁷⁵ V 16. století převažoval názor, že žena je zdrojem téměř všeho zla. Kořeny této myšlenky je nutné hledat ve středověku, kdy především podle duchovních byla žena odpovědná za prvotní hřích, a proto jí bylo určeno podřadné místo po boku muže. A to i přesto, že církve kladla důraz na souhlas obou snoubenců a tím posílila roli ženy. Ideálem byla ctnostná, cudná, věrná, moudrá, pobožná, poctivá a pracovitá žena. Tyto vlastnosti však údajně přímo odporují ženské povaze, a proto bylo podle soudobých názorů velmi obtížné najít vhodnou manželku. Za nejhorší ženské vlastnosti byla považována marnivost, parádivost, klevetivost a panovačnost nad svým mužem. Také nemusela být budoucí manželka příliš bohatá ani příliš krásná.⁷⁶

Při výběru partnera lze mluvit o dvou strategiích. První je označována jako osobní strategie a uplatňovala se v případě ovdovělých osob. Druhá se nazývala rodinnou strategií a byla používána u osob svobodných. I svobodný muž, který byl dědicem usedlosti, byl závislý na otci a na rodině. Při výběru budoucí manželky hrálo nejdůležitější roli věno. Podobná situace nastávala i u svobodných dívek. Volba partnera se odvíjela podle přání rodiny, která se snažila dceru co nejvýhodněji provdat. Výběr partnera ovlivňovaly ještě další osoby - „přátelé“, což byli vesměs příbuzní nebo skmotřené a sešvagřené osoby. „Přátelé“ se zaručovali, že snoubenci pocházejí z poctivého prostředí⁷⁷ a také zkoumali postavení a vlastnosti protistrany. V průzkumu se soustřeďovali především na majetek protistrany.⁷⁸ Příbuzní ženicha a nevěsty (ve svatbních smlouvách zpravidla uvádění jako „přátelé dožadání“) také předběžně dojednávávali mezi oběma rodinami podmínky sňatku,⁷⁹ výši věna a zajištění manželky po dobu vdovství.⁸⁰ Dalším jejich úkolem bylo připravit dohodu obou rodin tak podrobně a jasně, aby při veřejném uzavírání smluv nedošlo k nedorozumění, které by mohlo sňatek ohrozit.⁸¹

Po výběru partnera nastávalo období dvoření. V této době hoch pravidelně po večerech navštěvoval svou vyvolenou a snažil se získat její náklonnost.⁸² Poté následovalo období namlouvání, které začínalo vejselstvím. Ženich vyslal své důvěrníky k rodičům

⁷⁵ WINTER, Z. *Ze starodávného života*. s. 157.

⁷⁶ BŮŽEK, Václav - HRDLIČKA, Josef - KRÁL, Pavel, VYBÍRAL, Zdeněk. *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha - Litomyšl 2002. s. 306-308. ISBN 80-7185-417-4.

⁷⁷ MRAZKOVÁ, Jana. *Věc veřejná nebo soukromá? Vliv rodiny a „přátel“ na volbu životního partnera - panství Třeboň na konci 18. a počátkem 19. století*, České Budějovice 2004. s. 11-12.

⁷⁸ NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 43.

⁷⁹ FOJTÍK, Karel. *Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století*. *Český lid* 52, 1965. s. 335. ISSN

⁸⁰ NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 43.

⁸¹ FOJTÍK, K. *Svatba*. s. 335.

⁸² NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 43.

vyvolené, nebo pokud byla vdovou nebo sirotkem, poslal je k ní a k purkmistrovi, který byl spolu s městskou radou opatrovníkem vdov a sirotků.⁸³

Uzavření manželství předcházely také zasnuby a ohlášky. Zasnuby zakládaly závazek k vzájemné věrnosti snoubenců a k uzavření sňatku, třebaže tento závazek nešlo vynutit.⁸⁴ O zasnubách docházelo k prvnímu oficiálnímu setkání zúčastněných rodičů a dětí. Bylo doprovázeno symbolickým vložením ruky nevěsty do dlaně ženicha a jejich políbení na ústa. Následně byly vzájemně předány dary, většinou šlo o klenoty a šaty. Okolnosti sňatku byly poté před svědky domluveny nebo zaneseny do svatební smlouvy.⁸⁵ Poté došlo k hostině, která zasnuby doprovázela. Zasnuby probíhaly bez přítomnosti kněze, jen v okruhu rodinných příslušníků a známých a byly jedním ze základních předpokladů následného uzavření sňatku.⁸⁶

Ohlášky (zavedené 4. lateránským koncilem roku 1215, potvrzené Tridentským koncilem⁸⁷) sloužily k veřejnému oznámení jmen osob, které hodlaly do manželství vstoupit. Účelem ohlášek bylo sjednat manželství publicitu, aby každý mohl upozornit na případné překážky, které by snoubencům v uzavření sňatku zabraňovaly.⁸⁸ Také představovaly pojistku proti případnému tajnému sňatku, uzavřenému sice z lásky, ale bez vědomí, nebo proti vůli rodičů snoubenců.⁸⁹ Nejdůležitější překážky byly odvozovány z božského práva - např. trvající manželství, nedostatečný věk, impotence, příbuzenství v 1. linii atd.⁹⁰ Podle Pavly Nácovské byly překážky, které mohly bránit uzavření sňatku, dvojího charakteru. Jednak šlo o překážky administrativní, spočívající ve vrchnostenském konsenzu se sňatkem, dále pak okolnosti sociální, kdy byl sňatek brán jako výraz sociální rovnosti.⁹¹

Čím více se přibližovala doba svatebního veselí, tím rozmanitější a rychlejší bývaly přípravy v domě nevěsty.⁹² Ve venkovských městečkách a na vesnicích se svatby konaly nejčastěji v masopustním období. Jen značná menšina sňatků byla uzavřena v podzimních měsících, tedy po ukončení sklizně, a jen výjimečně byly sňatky uzavírány v květnu a srpnu.⁹³

Ve svatební den, zatímco byla nevěsta v komoře oblékána, přijížděli i přicházeli hosté. Ti přinášeli snoubencům dary. Nevěsta a ženich měli na hlavách veliké věnce, které nosili po

⁸³ WINTER, Z. *Ze starodávného života*. s. 158.

⁸⁴ KLABOUC, J. *Manželství*. s. 64, 65.

⁸⁵ HRUBÁ, M. *Sňatek*. s. 21.

⁸⁶ NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 43.

⁸⁷ LENDEROVÁ, M. *Sňatek*. s. 11.

⁸⁸ KLABOUC, J. *Manželství*. s. 64, 65.

⁸⁹ LENDEROVÁ, M. *Sňatek*. s. 11.

⁹⁰ KLABOUC, J. *Manželství*. s. 64, 65.

⁹¹ NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 61.

⁹² WINTER, Z. *Ze starodávného života*. s. 176 - 189.

⁹³ FOJTÍK, K. *Svatba*. s. 335.

celou dobu svatebního veselí. V určitou hodinu odcházeli svatebčané do kostela. Obřad (jak katolický, tak evangelický) byl jádrem stejný. Tím jádrem byla otázka, bere-li si jeden druhého dobrovolně a neuzavřel-li již sňatek s někým jiným. Potom si snoubenci podali ruce a slíbili si, že spolu budou žít až do smrti. Na spojené ruce položil kněz štolu a tím stvrdil jejich sňatek. Když se vrátili manželé s průvodem hostů z kostela domů, začala hostina. Po jídle se tančilo, a tančilo se i druhý den po svatbě. Tanec i zábavu zapíjeli svatebčané hojně hořkým pivem.⁹⁴ Svatby se ve městech slavily důkladně, novomanželé byli ozdobeni svatebními věnci a hodovali a tančili několik dní.

Láska však hrála jen vedlejší roli a snoubenci se zpravidla ani moc neznali.⁹⁵ Ve 13. století převzala západní medicína z antiky prostřednictvím Arabů myšlenku, ve které lékařství zařazuje lásku mezi choroby a snaží se ji léčit všemožnými léky. Došlo také na vědecké definice. Láska je prý „*intenzivní touha doprovázená velkou smyslnou žádostivostí a utrpením mysli*.“ Popisovaly se u ní příznaky jako smutek, neustálé přechody od smíchu k pláči, kolísání tepu, hubnutí, propadnutí a suchost očí, trvalé chvění očních víček a jiné. Na prvním místě mezi léky proti této „chorobě“ stojí celkem neočekávaně manželství. Jinými slovy se radí lidem, aby se oženili nebo vdaly, aby vyléčili nemoc lásky. Důvodem může být názor, že manželská láska již není zapovězena a stejně dříve nebo později „vyprchá“.⁹⁶

Městské právo definuje manželství jako „*pořádné spojení osoby mužské s osobou ženskou, obsahující nerozdílné jich spolu s sebou životem obcování*“. Městské právo, které vycházelo z obecné snubní svobody, podle které má každý svobodnou vůli i právo uzavřít sňatek, přece jen podmiňovalo uzavření manželství souhlasem rodičů. Pokud by toho snoubenci nedbali, ztráceli nárok na dědictví po rodičích.⁹⁷

Základním katolickým dogmatem je svátostná povaha manželství. Církev trvala na tom, že manželství jako svazek mezi mužem a ženou u pokřtěných osob může vzniknout pouze tehdy, když je církvi přeměněno v svátost. Proto důsledně rozlišovala smluvní stránku manželství, jejíž propracování ponechávala světskému právu, a stránku svátostnou, o které rozhodovala sama. Dalšími dogmaty křesťanské věrouky se stala přísná monogamie a nerozlučitelnost manželství za života manželů. Jediný účel, který může existenci manželství ospravedlnit, je podle učení scholastické teologie usilování muže a ženy o zplození dětí.⁹⁸

⁹⁴ Podrobněji viz WINTER, Z. *Ze starodávného života*. s. 176 - 189.

⁹⁵ Podrobněji KLABOUC, J. *Manželství*. s. 91, 92.

⁹⁶ BOLOGNE, Jean Claude. *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na Západě*. Praha 1997. s. 87-89. ISBN 80-7207-054-1.

⁹⁷ MALÝ, K. *České právo*. s. 78.

⁹⁸ KLABOUC, J. *Manželství*. s. 62.

Celá původní křesťanská tradice se shoduje se svatým Pavlem, že manželství je východisko z nouze, když člověk nedokáže zachovat cudnost a hrozí, že podlehne smilstvu (mimomanželským sexuálním stykům). Na žebříčku hodnot daleko výše stálo Bohu zasvěcené panenství nebo panictví, stejně jako pohlavní zdrženlivost po ovdovění.⁹⁹

Církev, i když považovala manželství za svátost, nedokázala dlouho dostat soužití muže a ženy úplně pod svůj vliv. Hlavním smyslem svazku bylo zplodit děti a vychovat je tak, aby se staly dobrými křesťany. Manželský stav byl také jediným stavem, který ospravedlňoval pohlavní život.¹⁰⁰

Zajímavou otázku si položil Erasmus Rotterdamský, snažil se přijít na to, který ze tří stavů je nejváženější, jestli je to panenský, manželský nebo vdovský. Vdovský stav se podle něj podobá panenství. To je totiž chvályhodné pouze tehdy, když není vynuceno. Stejně tak ani vdovská čistota se nenařizuje, a proto ctnostné jsou pouze ty vdovy, které ji dodržují dobrovolně.¹⁰¹

Názory na manželství se vyvíjely také v českém nekatolickém prostředí. Například Lukáš Pražský se na počátku 16. století ještě řídil starším středověkým názorem o vyšším mravním postavení panenství nad manželstvím. Účelem manželství podle něj bylo hlavně chránit před nemravností. Jan Augusta nevnímal manželství jako hříšné nebo svaté, ale jako instituci, kterou vytvořil Bůh, aby sloužila k výchově dětí.¹⁰²

Katolické i protestantské církve se snažily nějakým způsobem regulovat množství uzavíraných sňatků, například zákazem uzavírat manželství mezi blízkými příbuznými.¹⁰³

K svatebnímu obřadu vždy patřil kněz. Ale do Tridentského koncilu (1545-1563) nehrál v průběhu svatebního obřadu rozhodující roli. Kněžské posvěcení v kostele pouze završovalo světské jednání. Za vrchol a právní zakončení svatebního obřadu byl pokládán světský akt, často v podobě podání ruky, podpisu svatební smlouvy nebo výměny darů. Tradičním symbolem spojení manželů byl prsten, jehož vzájemným navléknutím byl manželský svazek stvrzen.¹⁰⁴ Před Tridentským koncilem docházelo tedy k uzavření manželství už v okamžiku sepsání svatební smlouvy a v průběhu svatebního veselí a hostiny, která se konala v domě nevěsty. Požehnání v kostele jen potvrzovalo tento akt a zpravidla následovalo až po svatební noci. Za právoplatné dovršení sňatku se dlouho považovala

⁹⁹ BOLOGNE, J. C. *Svatby*. s. 61.

¹⁰⁰ BŮŽEK, Václav - HRDLÍČKA, Josef a kol. *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a panů z Hradce*. Praha 1997. s. 307. ISBN 80-204-0651-4.

¹⁰¹ TAMTÉŽ. s. 307, 308.

¹⁰² TAMTÉŽ. s. 308.

¹⁰³ TAMTÉŽ. s. 308.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ. s. 324.

veřejná svatební noc. Teprve ranní prohlášení o panenské neposkvrněnosti nevěsty odstraňovalo poslední překážku vzájemného soužití partnerů. I svatební dary byly odevzdávány až druhý den po svatebním obřadu.¹⁰⁵ Svatba tak představovala spíše veřejný projev vzájemné náklonnosti snoubenců než jejich doživotní závazek vycházející od Boha.¹⁰⁶ Ve svatební den přišel ženichův průvod do domu nevěsty. Byla přednesena žádost o nevěstu a poté se slova ujal ženichův otec a vyložil, co všechno hodlá dát synovi ze svého majetku. Potom se ujala slova nevěstina strana. Nevěstin otec vyjádřil souhlas své strany se sňatkem a oznámil, jaké věno chce dceři dát. Ženicha nevěsty-sirotka nebo vdovy uváděli „purkmistr a páni“ do všeho jejího majetku jako plnomocného hospodáře. Podstatnou složkou promluvy při sňatku ovdovělých snoubenců bylo vyjádření, jak budou zajištěny zájmy dětí z předešlého manželství ženicha nebo nevěsty. Po ukončení jednání o svatební smlouvě a po jejím uzavření, považovaném za nevyhnutelnou podmínku sňatku, se ženichův řečník a stará svatby ujali svého obřadního úkolu. Stará svatby přivedla nevěstu a řečník (jinde družba) vložil její ruku do ruky ženichovy, ale ještě předtím se znovu zeptal na souhlas obou snoubenců a jejich rodičů, a uskutečnil tak první z důležitých aktů obřadu. Poté následovala hostina. Sňatek byl, zpravidla po převedení do budoucího obydlí mladé rodiny, dovršen uvedením ženicha a nevěsty do komory (nahradilo starší pokládání do lože). Uváděli je tam řečník (nebo družba) a stará svatby, kteří také uváděli nevěstu s ženichem i k církevnímu potvrzování sňatku.¹⁰⁷

Po Tridentském koncilu vznikl manželský svazek na základě kněžského požehnání, které bylo udělováno před Bohem, svatební smlouva tak nabývala platnosti až po udělení manželské svátosti.¹⁰⁸ Přijetí svátosti manželství bylo tedy myslitelné pouze v přítomnosti kněze, který měl osobně znát snoubence i jejich rodiče. Tak byla omezena možnost uzavření tajného sňatku, který byl chápán jako újma na rodinné cti. Od snoubenců se očekávalo, že svůj vstup do manželství budou chápat jako zahájení „nového života“ ve zcela křesťanském duchu. Svatební obřad se nejčastěji konal během slavnostní mše v přítomnosti dvou nebo tří svědků.¹⁰⁹ A teprve Tridentský koncil přinesl závaznou posloupnost svatebních obřadů od ohlášek přes předsvatební zpověď až k slavnostnímu uzavření sňatku přijetím manželské svátosti v kostele. Církev si tak zajišťovala neomezenou kontrolu nad uzavíráním sňatků. Platné manželství mohlo být uzavřeno pouze před místním farářem a dvěma svědky. Souhlas

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 324.

¹⁰⁶ GRULICH, J. „*Slavnostní okamžiky*“. s. 70-71.

¹⁰⁷ FOJTÍK, K. *Svatba*. s. 336-338.

¹⁰⁸ MRÁZKOVÁ, J. *Věc veřejná*. s. 6-7.

¹⁰⁹ GRULICH, J. „*Slavnostní okamžiky*“. s. 72-78.

obou snoubenců byl postaven nad požehnání sňatku rodiči. A všechny sňatky měly být zapsány do matrik.¹¹⁰

Křty, sňatky a úmrtí svých příslušníků evidovala křesťanská církev již v římské epoše. Konkrétní doklady o existenci takové evidence však nejsou.¹¹¹ Nejstarší církevní matriky v Evropě se vzácně dochovaly ze 14. a více z 15. století v románském prostředí.¹¹² To by naznačovalo jakousi nepřímou kontinuitu s dobou římskou.¹¹³ Ve střední Evropě se objevují až v 16. století (zasloužil se o to Tridentký koncil), na východě Evropy ještě později.¹¹⁴ Matriky byly zprvu zakládány výlučně pro potřeby církevní správy, neevidovaly proto například narození, ale jen křty. Brzy se však o vedení matrik začala zajímat světská moc a začala je regulovat svými nařízeními.¹¹⁵ Naše první matriky vznikly v luteránském prostředí Českého Krušnohoří, a to v první polovině 16. století. Pro druhou polovinu 16. a počátek 17. století se již sporadicky dochovaly ze všech částí Čech i Moravy. Nejvíce je opět luteránských, ale objevují se i utrakvistické a katolické. Po Bílé hoře přecházelo jejich vedení výlučně do rukou katolických farářů a koncem 17. století je vedla naprostá většina českých a moravských farností. Zápisy měly až do reforem Marie Terezie pouze větnou podobu a jejich konkrétní formulace závisela na každém faráři.¹¹⁶ V matrikách jsou uloženy výsledky hromadné evidence prvořadých jevů demografického charakteru jakými jsou sňatky, narození a úmrtí. Dále se v nich nachází i další charakteristiky - bydliště, sociální příslušnost, rodinný stav rodičů, oddávaných i zemřelých, věk oddávaných a zemřelých, také příčiny úmrtí.¹¹⁷

¹¹⁰ BŮŽEK, V. - HRDLIČKA, J. - KRÁL, P. - VYBÍRAL, Z. *Věk urozených*. s. 324.

¹¹¹ HORSKÁ, Pavla - KUČERA, Milan - MAUR, Eduard - STLOUKAL, Milan. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha 1990. s. 246. ISBN 80-7038-011-X.

¹¹² FIALOVÁ, L. - HORSKÁ, P. - KUČERA, M. - MAUR, E. - MUSIL, J. - STLOUKAL, M., *Dějiny obyvatelstva*. s. 78, 79.

¹¹³ HORSKÁ, P. - KUČERA, M. - MAUR, E. - STLOUKAL, M. *Dětství, rodina*. s. 246.

¹¹⁴ FIALOVÁ, L. - HORSKÁ, P. - KUČERA, M. - MAUR, E. - MUSIL, J. - STLOUKAL, M. *Dějiny obyvatelstva*. s. 78, 79.

¹¹⁵ HORSKÁ, P. - KUČERA, M. - MAUR, E. - STLOUKAL, M. *Dětství, rodina*. s. 248.

¹¹⁶ FIALOVÁ, L. - HORSKÁ, P. - KUČERA, M. - MAUR, E. - MUSIL, J. - STLOUKAL, M., *Dějiny obyvatelstva*. s. 78, 79.

¹¹⁷ HORSKÁ, P. - KUČERA, M. - MAUR, E. - STLOUKAL, M. *Dětství, rodina*. s. 249, 250.

IV. SVATEBNÍ SMLOUVY RANÉHO NOVOVĚKU A JEJICH VÝPOVĚDNÍ MOŽNOSTI

„Svatební smlouva je bezpochyby nejdůležitější ze všech smluv, které mezi sebou lidé uzavírají, neboť je základem společenského života, slouží ke klidu rodin a blahu státu.“¹¹⁸

Svatební smlouva nabyla důležitosti až po Tridentském koncilu, kdy podle nové definice byl každý sňatek sám o sobě smlouvou. Do té doby se v ní často stanovila jen výše věna nebo vdovského důchodu. Od vydání nařízení z Blois (1579) se však sňatky nesměly uzavírat před notářem. Proto se ve všech společenských vrstvách čím dál více rozmáhal obyčej ještě před církevním obřadem sepsat smlouvu.¹¹⁹

Svatební smlouva byla dokumentem, který upravoval manželské majetkové právo. Smlouva byla jakýmsi předchůdcem poslední vůle a určovala, jaké majetkové poměry nastanou na usedlosti v případě úmrtí muže.¹²⁰ Majetkové vztahy manželů byly tedy předem určeny touto písemností uzavřenou v období zasnub, necelý měsíc před vstupem do manželství. Svatební smlouva byla oboustranně závazný dokument. Šlo o projev vůle obou stran směřující k tomu, aby každá z nich byla té druhé k něčemu povinna.¹²¹ Význam svatebních smluv lze spatřovat také v tom, že se vyskytovaly ještě před založením matrik v polovině 17. století a v některých aspektech mohou matriky hodnotně nahradit a přispět k poznání rodinných a sociálních vztahů obyvatel městeček.¹²²

Svatební smlouvy se uzavíraly nejčastěji v úterý, méně často v pondělí, v neděli nebo ve středu a jen zcela ojediněle v jiný den v týdnu. Ve svatebních smlouvách se rodiče obou stran velmi často zavazovali pomoci mladému páru.¹²³ Součástí svatební smlouvy byly i podmínky, které zabezpečovaly pozůstalého manžela. Jednalo se o dva případy - první zajišťoval ženicha nebo nevěstu, pokud zemřel jeden z manželů bezdětný, a druhý, pokud po něm zůstaly na živu děti.¹²⁴ Svědci svatebních smluv tvořili zvláštní kategorii, kdy nevystupují všichni společně jako svědci smlouvy vůbec, ale ve dvou stranách (tj. svědci

¹¹⁸ C. J. Ferriere. In BOLOGNE, J. C. *Svatby*. s. 195.

¹¹⁹ TAMTÉŽ. s. 196.

¹²⁰ SIGLOVÁ, T. Svatební smlouvy. s. 27, 28.

¹²¹ MRÁZKOVÁ, J. *Věc veřejná*. s. 8.

¹²² SIGLOVÁ, T. Svatební smlouvy. s. 27.

¹²³ FOJTÍK, K. *Svatba*. s. 335, 336.

¹²⁴ MRÁZKOVÁ, J. *Věc veřejná*. s. 9.

ženichovi a nevěstini). Počet a význam svědků stoupal spolu s majetností a důležitostí osoby vstupující do manželství. Před svědky byly zaneseny okolnosti vzniku manželství do svatební smlouvy.

Při sepisování smluv se písaři opírali o předlohu, kterou mívali ve své sbírce formulářů, proto je základní schéma smluv pořád stejné.¹²⁵ Při tvoření smlouvy existovaly dvě varianty. První a častější variantou bylo, že strany vystupovaly při uzavírání smluv osobně. Tato situace nastávala zcela určitě u mužů, kteří vstupovali do druhého nebo dalšího manželství. Toto platilo také pro ženy - vdovy. I ony podnikaly běžně všechna jednání úplně samostatně. Ale existovaly i případy, kdy byly vdovy zastoupeny. Šlo vesměs o zastoupení poručníky, kteří byli předem určeni nebožtíky. Zastoupení bylo běžné i u mládence a naprosto nevyhnutelné u panny. Ti byli zastoupeni poručníky, kteří se většinou počítali do příbuzenstva. Nejčastěji zastupoval své dítě otec, pokud byl již mrtev, tak matka.¹²⁶

U příležitosti sepisování svatební smlouvy přišli zástupci ženicha do domu nevěsty, kde už čekali její zástupci. Někdy šel ženich s nimi, ale někdy přišel až po sepsání smlouvy. Všichni se pozdravili, optali se na zdraví a pak oznámili, že se *„tomuto mládenci neb onomu poctivému mládenci neb vdovci, tolikéž poctivému, přátelstvím propůjčili, a poněvadž poctivá panna dcera jemu protimyslná není, anobrž i některá znamení líbezná vůle i srdečné náklonnosti učinila, že tedy přišli začatého předsevzetí k dokonalému utvrzení připravití.“*¹²⁷ Pokud byl ženich vítanou partií, brzy se domluvili. Ale pokud nebyl, nechávali si zástupci nevěsty čas na rozmyšlenou a oddalovali dohodu tak dlouho, dokud ženich od sňatku sám neupustil. Když se zástupci dohodli na věnu a obvěnění, požádali teprve tehdy budoucí nevěstu, která *„až do té chvíle v komoře na truhle sedíc tlukot srdce svého marně konejšila“*, aby si dotyčného mládence „zvolila“ za manžela. Pokud souhlasila se sňatkem, předal jí buď ženich, nebo jeho zástupce prsten a totéž se očekávalo i od nevěsty. Poté si podaly obě strany ruce a dohodly se ještě na čas, *„kdy bude panna vydána“*. Pak se konala hostina a v ideálním případě byla svatební smlouva zapsána na městském nebo zemském úřadě do knihy svatebních smluv.¹²⁸ Bohužel k tomuto zapsání nedocházelo zdaleka u všech svatebních smluv, zpravidla k tomu museli mít novomanželé nějaký důvod. Nejčastěji byl tímto důvodem majetek.

Základní informace, které lze získat ze svatebních smluv, jsou jména obou zúčastněných stran, tj. ženicha a nevěsty. Protože křestní jméno bylo považováno za hlavní,

¹²⁵ FOJTÍK, K. *Svatba*. s. 333.

¹²⁶ NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 46.

¹²⁷ WINTER, Z. *Ze starodávného života*. s. 160, 161.

¹²⁸ TAMTÉŽ. s. 162, 163.

nebylo neobvyklé, že stálo ve smlouvě bez příjmení. Ve většině případů ale bylo již příjmení ke křestnímu jménu připojeno.¹²⁹ Bylo však ještě neustálené, takže otec a syn nemusel nést vždy stejné příjmení a právě tak matka se synem nebo s dcerou se nemuseli nutně v příjmeních shodovat. Ve smlouvách je možné nalézt zmínku i o povolání novomanželů. U žen se zaměstnání zaznamenávalo pouze výjimečně. Dalším údajem je zpráva o jejich „bydlišti“ a stručné zprávy o nejbližší rodině novomanželů. U mladých lidí jsou to jména rodičů nebo alespoň jednoho z nich, u vdov jméno zemřelého manžela. Starší, finančně samostatní muži stojí ve smlouvě bez zmínky o jejich bývalé rodině.

Jednou z nejdůležitějších informací, kterou smlouvy poskytují, je určitá peněžní hodnota, s níž obě zúčastněné strany smlouvy vstupovaly do manželství. Tato hodnota bývá pojmenována třemi termíny - věno, výbava a obvěnění. Žena sňatkem přecházela do rodiny mužovy a získávala nárok na výživu a dědictví. Zato dostala od rodičů výbavu, tj. drobné věci pro svou osobní potřebu (šaty, prádlo, šperky apod.) a věno, tj. větší, často nemovitý majetek, který rodina dívky poskytovala muži jako pomoc na úhradu břemen manželství a který přecházel do jeho vlastnictví. Manžel, který věno přijal, byl povinen zřídit manželce obvěnění, tj. majetek, který manželku hmotně zajišťoval pro případ vdovství. Obvěnění zůstávalo ve vlastnictví manžela a teprve v případě jeho smrti přešla jeho držba na vdovu, která z něho pobírala užitky. Právě majetkové vyrovnání manželů bylo důvodem sepsání takového dokumentu. Existovaly také případy, kdy byla instituce věna zcela opominuta, nebo když bylo věno konkrétně rozepsáno, což znemožňovalo určit jeho peněžní hodnotu.¹³⁰

Poslední instituce týkající se věna je tzv. vybytí. K vybytí docházelo poskytnutím určité majetkové hodnoty místo dědického podílu, jestliže některé dítě ještě za hospodaření otcova opouštělo rodinné majetkové společenství. Uzavřením sňatku tato situace nastala. Vstupem do manželského stavu tak vybytý jedinec ztrácel nárok na dědický díl. Žena tak vyplacením věna pozbývala právo na dědictví ve své rodině.¹³¹

¹²⁹ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 45.

¹³⁰ TAMTÉŽ. s. 47-50.

¹³¹ TAMTÉŽ. s. 54.

V. BOSKOVICKÁ KNIHA SVATEBNÍCH SMLUV Z LET 1608-1720

Cílem mé bakalářské práce je provést podrobnou analýzu svatebních smluv, které byly uzavřeny v městě Boskovice v letech 1601-1620. Proto se budu snažit získat co nejvíce informací, které budou vypovídat o formě, obsahu svatebních smluv a také o lidech, kteří do sňatku vstupovali.

Jak bylo již dříve řečeno, svatební smlouva byla dokumentem, který upravoval manželské majetkové právo a šlo tedy o velmi důležitý dokument. V Boskovicích se pro období mezi lety 1601-1620 uchovalo 83 smluv. Všechny jsou zapsány v knize svatebních smluv z let 1608-1720.¹³² V archivu se nachází celkem tři knihy svatební smluv, druhá obsahuje smlouvy z let 1770-1800 a třetí z let 1788-1836. Co se týče samotného zapsání, je zajímavé, že smlouvy nejsou v knize řazeny ani chronologicky, ani abecedně.

TABULKA č. 1: Počet svatebních smluv z let 1600-1620

ROK	POČET	ROK	POČET
1601	0	1611	9
1602	1	1612	10
1603	0	1613	10
1604	0	1614	6
1605	0	1615	7
1606	2	1616	6
1607	0	1617	0
1608	3	1618	4
1609	13	1619	1
1610	5	1620	7

I když je kniha svatebních smluv ohraničena lety 1608-1720, nejstarší smlouva z této knihy pochází z roku 1602, ale v tomto roce byla uzavřena pouze jedna. Dále se uchovala jedna smlouva z roku 1606¹³³ a poté následuje „bohatší období“ od roku 1608 do roku 1620. Ovšem s výjimkou tvořenou rokem 1617, ze kterého nebyla zanesena do knih ani jedna

¹³² SOkA Blansko, AM Boskovice, *Knihy svatebních smluv 1608 - 1720*, inv. č. 172.

¹³³ Je zajímavé, že jak v inventáři SOkA Blansko, tak v literatuře (například viz JUREK, J. *Boskovice...*, SKUTIL, Jan. *Okresní archiv v Blansku*. Praha 1977. s. 69-74.) se časové ohraničení knihy svatebních smluv pohybuje až od roku 1608, i když se dochovaly dvě starší smlouvy.

smlouva, a rokem 1619, ze kterého pochází pouze jeden zápis. Nejmladší smlouvy jsou tedy datovány rokem 1620. Nejvíce smluv je z roku 1609, ve kterém jich bylo zapsáno celkem třináct, tedy 15,7% všech smluv. (srov. tabulka 1). Pavla Nácovská ve své práci zabývající se svatebními smlouvami z Kutné Hory provádí rozbor 259 smluv z let 1550-1600¹³⁴ a Adéla Smržová, jejíž práce je zaměřena na hořepnické svatební smlouvy z let 1670-1800, se zabývá celkem 36 smlouvami.¹³⁵ Pro srovnání jsem provedla výpočet průměrného počtu smluv v jednotlivých místech za jeden rok. Pro poddanské město Boskovice vychází průměrně 4,15 smlouvy na jeden rok, pro královské město Kutná Hora je to 5,18 smlouvy a pro malé poddanské městečko Hořepník 0,28 smlouvy.

Všechny smlouvy, kterými jsem se zabývala, jsou psány česky. Rozsah je různý, pohybuje se od poloviny strany do dvou stran. Nejvíce se vyskytuje rozsah jedné strany. Těchto smluv je 36, tedy 43%.¹³⁶ Smlouvy, kterými se zabývá ve své práci Pavla Nácovská, mají velmi podobný rozsah. V Kutné Hoře byly nejobsáhlejší smlouvy rozepsány na dvou stranách a ty nejkratší mají délku půl strany. Nejčastěji se vyskytují smlouvy v rozsahu jedné strany. Rozdíl je v tom, že skoro polovina (přesněji 118 smluv) je vložena do knihy pouze na volných listech. Zápisy v knize se vyznačují mnohem stručnější formulací než zápisy na listech, v některých případech je text na volných listech uveden ozdobným písmem. Na několika smlouvách se dokonce objevily jedna nebo i více pečeti. Rozdíl mezi svatebními smlouvami v knize a na listech je dán tím, že v knihách můžeme nalézt téměř výhradně smlouvy mezi poddanými, zatímco na listiny sepisovali své smlouvy kutnohorští měšťané.¹³⁷ Boskovické smlouvy jsou všechny zapsány do knihy a pouze v jednom případě byla ke smlouvě přivěšena pečeť.¹³⁸ Smlouvy, které zkoumala Adéla Smržová, jsou také všechny uchovány formou zápisu do knihy svatebních smluv. Zápisy svatebních smluv většinou zachovávají chronologické pořadí. Všechny smlouvy jsou psané česky, kromě jedné, která je sepsána v němčině.¹³⁹ Úplně stejná situace nastala i v případě kutnohorských smluv, kde jsou opět všechny smlouvy psány česky a pouze jedna německy.¹⁴⁰ Rozsah hořepnických

¹³⁴ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 43.

¹³⁵ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 22.

¹³⁶ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

¹³⁷ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 43, 44.

¹³⁸ „... K žádosti obojích stran tyto smlouvy svatební z originálu sekrytem pana ženicha pana Jiříka Vebera a pana Honza Krokera spečetěného...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 116. Smlouva mezi Danielem Píšou a Kunou, uzavřená dne 15. března 1614.

¹³⁹ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 22, 23.

¹⁴⁰ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 43.

svatebních smluv je stejný jako u boskovických a kutnohorských smluv, tedy se pohybuje od půl do dvou stran a také jsou smlouvy nejčastěji formulovány na straně jedné.¹⁴¹

Co se týká obsahu, mají zápisy velmi podobný, schematický charakter. Každá smlouva začíná: „*stala se smlouva svatební mezi...*“, následuje jméno ženicha a nevěsty, v některých smlouvách povolání ženicha, popřípadě jména zástupců ženicha a nevěsty, přesná datace, místo sepsání, jména dvou purkmistrů, jména „přátel dožádaných“, sdělení, že se oba snoubenci navzájem „přijímají“ do části nebo celých svých statků, popřípadě jiná majetková vyrovnání. Toto majetkové vyrovnání je ve většině případů označováno jako „výminka“ a znamená vyjmutí části majetku nevěsty nebo ženicha. Tento majetek měl sloužit pouze pro osobní potřebu dotyčné osoby. Podrobněji se strukturou boskovických svatebních smluv a majetkovým vyrovnáním budu zabývat v dalších kapitolách.¹⁴²

Důležitou úlohu při sepisování svatebních smluv hráli samozřejmě písaři.¹⁴³ Pokud boskovičtí písaři udělali chybu, daný úsek škrtnli, a to ve většině případů tak, že chybné slovo nelze přečíst. Když písaři potřebovali text zpětně doplnit o nějakou informaci, udělali nad místem doplnění znaménko, a text i se stejným znaménkem vepsali na okraj smlouvy.¹⁴⁴

¹⁴¹ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 22, 23.

¹⁴² SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

¹⁴³ Písaři se také zabýval Zikmund Winter. Viz WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku*. Díl první. Praha 1890. s. 723-755.

¹⁴⁴ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

V.1 STRUKTURA SMLUV

V.1.1 JMÉNA A POVOLÁNÍ

Každý člověk dostane brzy po svém narození jméno, které mu zpravidla vyberou rodiče nebo příbuzní. Původ křestních jmen je třeba hledat ve jménech obecných, tj. označeních osob, zvířat, věcí, vlastností, činností a stavů. Vznikala z nich tehdy, když se objevila potřeba jedince pojmenovat, zvláštním označením jej odlišit od ostatních. Jménem se snažili jeho tvůrci člověka výstižně popsat, charakterizovat a vystihnout jeho tělesné nebo duševní vlastnosti, a to buď přímo, nebo přirovnáním, např. k zvířatům nebo přírodním jevům, popsat jeho vztah k lidem, k přírodě, k okolnímu světu. Zprvu se pojmenovávali jen dospělí lidé, a to především urození, děti dostávaly jméno až později.¹⁴⁵ Pro katolické země platil *Katechismus Romanus*, vydaný po Tridentském koncilu, ve kterém se nařizovalo dávat dětem jména svatých (např. František, Antonín, Josef, Marie, Anna, Barbora) a ne pohanská jména. Obdobná nařízení platila i v jiných církvích (u evangelíků byla oblíbená jména např. Pavel, Daniel, u Židů Ester, Erik a jiné). Rodiny bez vyznání volily necírkevní jména jako Miroslav, Jaroslav, Zdeněk, Vladimír, Božena, Milada aj.¹⁴⁶

Jak jsem již dříve uvedla, boskovické smlouvy z let 1601-1620 jsou psány velmi podobným způsobem. Hned na počátku smlouvy se tedy dozvíme mezi kým se svatební smlouva uzavírá, např. „*smlouva svadebni Martina Sobulskýho krejčího a Anny dcery ctihodného kněze Jiříka Střeleckého faráře boskovského*“¹⁴⁷ Jména ženichů nejsou vždy uvedena s příjmením, někdy se místo příjmení objevuje jen jeho povolání. V některých případech se můžeme dozvědět příjmení i povolání. Povolání ženicha je uvedeno pouze ve 23 smlouvách, tedy v 28% celkového počtu. Nejčastěji se snoubenec živil jako krejčí, a to v pěti případech, dále jako hrnčíř a mlynář, kteří se objevují vždy ve třech smlouvách. Ještě se objevuje barvíř pláten a sládek, uvedení pokaždé ve dvou smlouvách (tabulka 3).¹⁴⁸ U nevěst se vyskytuje jen její křestní jméno a či je dcera, popřípadě po kom je dotyčná žena vdova. Povolání není zmíněno ani u jedné z nevěst. V některých smlouvách se objevují také povolání otců a svědků, jako například hodinář, mydlář, úředník, kovář a další.

¹⁴⁵ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude jmenovat?* Praha 1978. s. 8. ISBN 80-85795-00-0.

¹⁴⁶ Podrobněji KNAPPOVÁ, M. *Jak se bude jmenovat?* s. 18-25. podle Knappové výběr jména mohou ovlivňovat rodinné zvyklosti, místní zvyklosti, sociální zařazení nositele, náboženské zvyklosti, citové motivace, dobová společenská oblíba určitých jmen, historické události, oblíba populárních osobností. O křestních jménech také RAMEŠ, Václav. *Po kom se jmenujeme? Encyklopedie křestních jmen.* Praha 2000. ISBN 80-7277-013-6.

¹⁴⁷ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 195. Smlouva mezi Martinem Sobulským, krejčím a Annou dcerou ctihodného kněze Jiříka Střeleckého, faráře boskovského, uzavřená dne 3. února 1609.

¹⁴⁸ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

TABULKA č. 2: Výčet povolání ženichů a jejich četnost z boskovických svatebních smluv 1601-1620

POVOLÁNÍ	POČET
krejčí	5
hrnčář	3
mlynář	3
barvíř pláten	2
sládek	2
bednář	1
kolář	1
kožišník	1
pekař	1
písař	1
provazník	1
tkadlec	1
valchář	1

Co se týká křestních jmen, tak v případě ženichů se nejčastěji objevuje jméno Jan, a to celkem v 22 zápisech, tedy v 26% všech smluv. Oblíbené bylo také jméno Václav, to bylo použito celkem v osmi smlouvách, a také Martin a Pavel. Tato jména se objevují pokaždé v šesti smlouvách. U nevěst se nejvíce vyskytuje jméno Anna. Nevěsta se tak jmenuje ve 23 případech. Dalšími ženskými jmény, která můžeme nalézt ve svatebních smlouvách, jsou Kateřina, a to ve třinácti smlouvách, a Dorota, v deseti smlouvách. Ve dvou případech měla nevěsta pravděpodobně dvě jména. V tomto případě jsem se řídila jejím prvním jménem.¹⁴⁹ Je zajímavé, že u ženichů se vyskytuje víc druhů křestních jmen než u nevěst. U ženichů je použito 23 a u nevěst 13 různých jmen (tabulka 4). Adéla Smržová se zabývala všemi jmény, které se v hořepnických smlouvách vyskytly, a došla k závěru, že je zde použito celkem 33 různých mužských jmen a 19 ženských. Mezi nejoblíbenější ženská jména v Hořepníku patřila Anna, Dorota a Kateřina. K nejoblíbenějším mužským jménům se řadila Václav a Jan.¹⁵⁰ Ke stejným závěrům jsem dospěla také u boskovickým svatebních smluv.¹⁵¹

¹⁴⁹ Např. „... na místě Kateřiny zůstalého sirotka ..., aby jemu táž Anna sirotek za manželku dána byla ...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 126. Smlouva mezi Janem Špalkem z Biteše a Káčou, zůstalým sirotkem po nebo. Janíčkově Chmelaři, uzavřená dne 26. června 1616.

¹⁵⁰ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 27, 28.

¹⁵¹ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

TABULKA č. 3: Výčet jmen snoubenců a jejich četnost z boskovických svatebních smluv v letech 1601-1620

TABULKA 3A: Ženská jména

ŽENSKÁ JMÉNA	ČETNOST
Anna	23
Kateřina	13
Dorota	10
Alžběta	7
Magdalena	7
Markyta	6
Salomena	6
Barbora	3
Kuna	2
Lidmila	2
Zuzana	2
Mariana	1
Maruše	1

TABULKA 3B: Mužská jména

MUŽSKÁ JMÉNA	ČETNOST
Jan	22
Václav	8
Martin	6
Pavel	6
Jiří	4
Matouš	4
Šimon	4
Tomáš	4
Daniel	3
Jakub	3
Bartoš	2
Havel	2
Marek	2
Mikuláš	2
Ondřej	2
Kašpar	1
Lazar	1
Matěj	1
Matyáš	1

Petr	1
Šimek	1
Vavřinec	1
Vít	1

V hořepnických svatebních smlouvách můžeme nalézt nejen informace o ženichovi a nevěstě, ale i stručné zprávy o nejbližších příbuzných novomanželů. Jde o jména rodičů nebo alespoň jednoho z nich, u vdov jméno zemřelého manžela a u osiřelých dívek jméno poručníka.¹⁵²

V.1.2 ZASTOUPENÍ SNOUBENCŮ

Při sepisování svatebních smluv může dojít k zastoupení jednotlivých stran, a nebo strany mohou vystoupit při uzavírání svatební smlouvy osobně. Osobně smlouvu uzavírali muži, kteří se nepočítali mezi mládence a vstupovali pravděpodobně do druhého nebo dalšího manželství. Platilo to také pro ženy, které ovdověly a uzavíraly další sňatek.¹⁵³ I ony podnikaly běžně všechna jednání samostatně, ale mohlo také dojít k případům, kdy i vdovy byly zastoupeny. Šlo převážně o zastoupení poručníky, kteří většinou patřili k příbuzenstvu. Nejčastěji zastupoval své dítě otec, a pokud byl už mrtvý, tak matka.¹⁵⁴

Mezi boskovickými smlouvami se vyskytuje deset smluv, které jsou uzavřeny otcem ženicha a dvě smlouvy jsou uzavřeny purkmistrem a radou města Boskovic,¹⁵⁵ v obou případech byl otec ženicha již mrtvý. Ze smluv lze vyčíst, že 40 žen vstupujících do manželství, bylo vdovami,¹⁵⁶ a 29 jich bylo sirotky.¹⁵⁷ Ženy jsou zastoupeny v 65 smlouvách, které tvoří 78% z celkového počtu smluv, purkmistrem a radou města Boskovic¹⁵⁸, ve čtrnácti smlouvách otcem a ve dvou smlouvách byla nevěsta zastoupena jiným příbuzným, ze smlouvy nelze určit o koho přesně šlo.¹⁵⁹ Zajímavé je, že tři smlouvy uzavřela nevěsta osobně

¹⁵² SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 27, 28.

¹⁵³ Srovnej stav snoubenců při vstupu do manželství. In SIGLOVÁ, T. *Svatební smlouvy*. s. 34.

¹⁵⁴ NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 46.

¹⁵⁵ Např. „...mezi purkmistrem a raddau mest.Bozkovic na místě Pavla Buchtového sirotka jeho mi od páně...“ Viz SOKA Blansko, *AM Boskovice. Kniha svatebních smluv*, f. 264, smlouva mezi Pavlem Buchtovým a Jiřikem Vanáčkem namístě Anny, jeho dcery, uzavřená dne 28. února 1612.

¹⁵⁶ „...smlauva svadebni Matyáše syna Martina Vítova a Kateřiny zůstalé vdovy po nebo. Tomášovi Janochovým“. viz SOKA Blansko, *AM Boskovice. Kniha svatebních smluv*, smlouva mezi Matyášem synem Martina Vítova a Kateřiny zůstalé vdovy po nebo. Tomášovi Janochovým. f. 200, uzavřená dne 5. září 1614.

¹⁵⁷ „smlauva svadebni Pavla Sližanského s Kateřinou dcerau ne. Jana Jaudy.“ viz SOKA Blansko, *AM Boskovice. Kniha svatebních smluv*. Smlouva mezi Pavlem Sližanským a Kateřinou dcerou ne. Jana Joudy f. 267, uzavřená dne 15. září 1620.

¹⁵⁸ Péče městské rady o sirotky a vdovy a jejich majetek patřila mezi křesťanské povinnosti vrchnosti. In SIGLOVÁ, T. *Svatební smlouvy*. s. 36.

¹⁵⁹ Např. „... za přítomnosti urozeného pana Jana auředníka na Boskovicích a pana Fridricha Vlošovského též pana purgmistra, pánův a Víta Poběhlý na místě Mandaleny dcery po ne. Jírovi Poběhlvi...“ SOKA Blansko,

bez jakéhokoliv zastoupení.¹⁶⁰ Z nich pouze jednu smlouvu uzavřela vdova, ostatní dvě smlouvy byly uzavřeny nevěstou-sirotkem.

V hořepnické knize svatebních smluv se objevují i případy, kdy byla nevěsta zastoupena svým bratrem, švagrem, strýcem a také purkmistrem a radními. V jedné listině dokonce nevěstu zastupuje její vlastní dědeček, a to i přesto, že ve smlouvě je zmiňována její dosud žijící matka.¹⁶¹

V kutnohorských svatebních smlouvách můžeme nalézt i smlouvy, ve kterých byly zastoupeny také vdovy. Tyto ženy byly nejčastěji zastoupeny poručníky, které předem určili nebožtíci a kteří nebyli dále přesněji charakterizováni. V jednom případě byla dokonce nevěsta - vdova zastoupena otcem.¹⁶²

V.1.3 DATA

Základ, který křesťané použili pro svůj způsob měření času, byl římský kalendář¹⁶³ v té úpravě, kterou mu dal Gaius Julius Caesar roku 46 př. n. l. Proto se také tento ve středověku užívaný kalendář nazývá Juliánský.¹⁶⁴ Nový římský kalendář byl založen na slunečním roce, rok měl mít 365 dnů a každé čtyři roky měl být vkládán jeden přestupný den. Caesar rozdělil rok na 12 měsíců, a deset zbývajících dnů rozdělil mezi sedm měsíců. Přestupný den se vkládal do měsíce února. Caesar také sjednotil začátek občanského roku se začátkem roku konzulského, který od roku 190 př. n. l. měl začínat 1. ledna.¹⁶⁵

Křesťané přizpůsobili Juliánský kalendář církevním potřebám tím, že určité dny označili jako sváteční.¹⁶⁶ Ve snaze odstranit vžitě pohanské svátky, byly křesťanské svátky často stanoveny na dny svátků pohanských, a tím dostaly křesťanský obsah.¹⁶⁷ Úprava kalendáře se ale ztížila vřazením sedmidenního týdne do rámce roku. A protože rok má 52 týdnů a jeden den, nemohou svátky spojené s určitým dnem (nejčastěji neděle) v týdnu připadnout vždy na stejné datum. Tyto svátky se nazývají pohyblivé. Vedle toho však církev

AM Boskovice. *Knih svatebních smluv*, f. 76, smlouva mezi Jiřikem Kubáčkem a Mandaleny Poběhlové, uzavřená dne 8. ledna 1620.

¹⁶⁰ Např. „... stala se smlouva svadební, přátelská, celá a dokonalá mezi Jiřikem Plamenčárem ... z jedné a Annou pozůstalou dcerou po dobré paměti n. bratru Matějovi...“ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Knih svatebních smluv*, f. 71. Smlouva mezi Jiřikem Plamenčárem, řemesla provaznického a Annou dcerou pozůstalou po n. bratru Matějovi, uzavřená dne 6. ledna 1616.

¹⁶¹ SMRŽOVÁ, A. *Hořepniční měšťané*. s. 28.

¹⁶² NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 46.

¹⁶³ K římskému předjuliánskému kalendáři více viz BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*. Praha 2001. s. 83-85. ISBN 80-7277-024-1.

¹⁶⁴ FRIEDRICH, Gustav. *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha 1997. 2. vydání. s. 19. ISBN 80-7185-118-3.

¹⁶⁵ BLÁHOVÁ, M. *Historická chronologie*. s. 85, 86.

¹⁶⁶ FRIEDRICH, G. *Rukověť*. s. 32.

¹⁶⁷ BLÁHOVÁ, M. *Historická chronologie*. s. 88.

zasvětila určitá data památce jednotlivých světců. Tyto svátky se nazývají stálé.¹⁶⁸ Připomínají především narození a další události ze života Kristova (např. Obřezání, Zjevení) a osobnost Marie v křesťanské ideologii (např. Početí, Obětování, Zasnoubení).¹⁶⁹

Církevní rok¹⁷⁰ začíná první nedělí adventní.¹⁷¹ Vánocům předchází čtyři neděle adventní, 25. prosince je svátek narození Páně. Na 1. leden položila církev svátek Obřezání Páně, na 6. leden pak svátek Tří králů čili Zjevení Páně. Mezi Zjevením Páně a 9. nedělí před Velikonocemi může být nejméně jedna a nejvíce šest nedělí, které mají jméno dominica I (až popř. VI). Každý rok Velikonocům předchází devět nedělí, z nichž první se nazývá Devítník. Tato neděle může být nejdříve 18. ledna a nejpozději 22. února. Podle jejího data se nejsnáze může určit celý církevní rok. Šest nedělí, které následují po Velikonocích, jsou označeny jako dominica I. post Pascha až dominica VI. post Pascha. Neděle po šesté neděli po Velikonocích se nazývá Boží hod svatodušní neboli Letnice. Mezi Letnicemi a první nedělí adventní může být nejméně 23 a nejvíce 28 nedělí.¹⁷²

Opravu kalendáře provedl papež Řehoř XIII. 24. února 1582. Tento rok se nazývá *annus corectionis* (tj. opravný rok).¹⁷³ Autoři reformy usilovali především o to, aby Velikonoce následovaly co nejbližše po sluneční jarní rovnodennosti. Datum Velikonoc bylo stanoveno na neděli následující po stáří Měsíce 14, tedy po úplňku, prvního synodického měsíce po jarní rovnodennosti.¹⁷⁴ Aby byla navrácena jarní rovnodennost na 21. březen, papež nařídil vypustit 10 dní v měsíci říjnu roku 1582 tak, aby se hned po 4. říjnu psalo 15. října.¹⁷⁵ Aby se jarní rovnodennost udržela na 21. březnu, bylo nutné přizpůsobit délku kalendářního roku co nejpřesněji délce slunečního roku tropického, a proto bylo nutné také upravit systém přestupních dnů.¹⁷⁶ Přijetí nového kalendáře narazilo v mnohých zemích na neočekávané překážky a místy způsobilo i vážné nepokoje. Již roku 1583 se proti opravě ozvaly hlasy učenců a rozvinula se o ní rozsáhlá vědecká polemika. V den, který stanovil papež, byl nový kalendář zaveden jen v některých zemích čistě katolických, ve větší části Itálie, ve Španělsku, v Portugalsku, a v Polsku. V Čechách byl zaveden mandátem Rudolfa II. tak, že se roku 1584

¹⁶⁸ FRIEDRICH, G. *Rukověť*. s. 32, 33.

¹⁶⁹ BLÁHOVÁ, M. *Historická chronologie*. s. 89, 90.

¹⁷⁰ Více k církevnímu liturgickému roku viz BLÁHOVÁ, M. *Historická chronologie*. s. 90-95.

¹⁷¹ První neděle adventní může být nejdříve 27. listopadu a nejpozději 3. prosince, in: FRIEDRICH, G. *Rukověť*. s. 33.

¹⁷² Podrobněji viz TAMTÉŽ. s. 33-36.

¹⁷³ TAMTÉŽ s. 96.

¹⁷⁴ BLÁHOVÁ, M. *Historická chronologie*. s. 112, 113.

¹⁷⁵ FRIEDRICH, G. *Rukověť*. s. 96.

¹⁷⁶ Více BLÁHOVÁ, M. *Historická chronologie*. s. 113, 114.

po 6. lednu psalo hned 17. ledna. Téhož roku byl nový kalendář přijat také v ostatních zemích Koruny české (ve Slezsku na něj přešli ještě v lednu a na Moravě v říjnu).¹⁷⁷

V případě boskovických svatebních smluv nebylo zcela jasné, zda datum uvedené ve smlouvě je shodné s datem sňatku. Tridentský koncil stanovil, že sňatek již nebyl uzavírán podepsáním svatební smlouvy, ale církevním obřadem, a také, že datem sňatku vstupovala svatební smlouva v platnost. Problémem bylo, že pro období, kterým se zabývám, tedy mezi lety 1601-1620, ještě neexistovaly matriky,¹⁷⁸ do kterých se datum sňatku zapisovalo. A archivní materiály velkostatku Boskovice, které by mi s daným problémem také pomohly, nejsou k dispozici. Archiválie velkostatku Boskovice jsou ohraničeny až lety 1636-1950.¹⁷⁹ Ve smlouvách jsem ale narazila na formulaci, která celý problém s daty vyřešila - „... *hned od datum smlauvy této*...“.¹⁸⁰ Odtud je patrné, že smlouva byla platná od data, které se ve smlouvě uvádělo. A zároveň by měl platit i fakt, že smlouva vstupovala v platnost v den sňatku. Z těchto dvou skutečností je zřejmé, že datum, které obsahovala smlouva, bylo shodné s datem sňatku.¹⁸¹

Písaři, kteří zapisovali boskovické svatební smlouvy do knihy, používali jak křesťanský způsob datace, tak i moderní. Ve všech 83 smlouvách se objevuje celkem 93 datací. Počet datací převyšující počet svatebních smluv je vysvětlen časovým rozdílem mezi sepsáním smlouvy a jejím vepsáním do boskovické knihy svatebních smluv, který se u některých zápisů objevuje.¹⁸² Podle křesťanského kalendáře byla zapsáno 71 datací, tedy 76,3% z celkového počtu. Zbývajících 22 datací bylo zapsáno moderním způsobem. Zajímavé je, že ve dvou smlouvách se vyskytují oba způsoby datace zároveň. U obou smluv se datum

¹⁷⁷ FRIEDRICH, G. *Rukověť*, s. 99-101.

¹⁷⁸ Viz SKUTIL, J. *Okresní archiv*. s. 69-74.

¹⁷⁹ viz

<http://www.mvcr.cz/vozidla/peva/index.php?lang=cs&fondx=substring&fond=&archivx=substring&archiv=&mistovzx=substring&mistovz=Boskovice&puvodcex=substring&puvodce=&tpopisx=substring&tpopis=&od=&do=&tema=&temat=&vse=and&submit=-+vyhledej+>. 15. ledna 2008.

¹⁸⁰ Např. „...*pannu nevěstu, hned od datum smluv svatebních, za mocnou hospodyni a pravou dědičku do všeho statku svého*...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 156, 157. Smlouva mezi urozeným vladykou, panem Kašparem Voldem, a poctivou pannou Lidmilou, dcerou nebožtíka Jana Hrdýho, uzavřená dne 25. února 1609.

¹⁸¹ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

¹⁸² Podle Koldínova městského práva měla být uzavřená svatební smlouva zanesena do městské knihy do šesti neděl. In SIGLOVÁ, T. *Svatební smlouvy*. s. 30.

sepsání samozřejmě lišilo od data vepsání smlouvy do knihy, i když tak bylo učiněno v rámci jednoho kalendářního roku (šlo o roky 1613¹⁸³ a 1614¹⁸⁴).

V boskovických svatebních smlouvách nechybí datum sepsání v žádné smlouvě, i když, jak již bylo řečeno, v několika případech se časový údaj uzavření smlouvy a jejího vepsání do knihy liší, a to i v rozsahu tří let.¹⁸⁵ Nejčastěji byly svatební smlouvy v letech 1601-1620 uzavírány v zimních měsících.¹⁸⁶ Do ledna spadalo 11 a do února 21 smluv (tj. celkem 38,5% všech smluv). Tento jev pravděpodobně souvisel s masopustním veselím,¹⁸⁷ které k oslavám spojených se sňatkem přímo vybízelo. Velký vliv mělo samozřejmě také adventní období,¹⁸⁸ ve kterém církev¹⁸⁹ nepřipouštěla žádné veselí, tedy ani to, které bylo spojené se svatbou. Naopak na jaře se uzavíralo naprosté minimum svatebních smluv, což můžeme vysvětlit čtyřicetidenním půstem a Velikonocemi,¹⁹⁰ kdy - stejně jako v případě Adventu - církevní předpisy zakazovaly veškeré veselí. Počátek léta, zastoupený červnem, byl na uzavírání sňatků poměrně bohatý. Z tohoto měsíce pocházelo 11 smluv, přičemž tento nárůst můžeme odůvodnit ukončením jarních zemědělských prací.¹⁹¹ Konec léta bývá charakterizován probíhajícími žněmi, a proto byl logický pokles počtu uzavíraných sňatků. Podzim přináší opět zvýšení počtu sňatků. Například do měsíce listopadu spadalo 17 zápisů

¹⁸³ „...Léta 1613 v auterý po sv. Martinu ... 28. 9bris. léta 1613...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 362. Smlouva mezi Václavem, synem Martina Řihovýho a Annou, dcerou Vavřince Kováře, uzavřená dne 12. listopadu 1613.

¹⁸⁴ „...Léta páně 1614 15. dne měsíce Března... ve čtvrtek po sv. Jiří 1614...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 116. Smlouva mezi Danielem Píšou a paní Kunou, pozůstalou vdovou po nebožtíku Matěji Kurybasovi, uzavřená dne 15. března 1614.

¹⁸⁵ „...Léta páně 1616 dne 22. January... 15. měsíce Máje léta páně 1619...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 260. Smlouva mezi Markem Hlavičkou hrnčím s Kateřinou dcerou Jiříka Dosaháře, uzavřená dne 22. ledna 1616.

¹⁸⁶ Srovnej četnost uzavírání sňatků v jednotlivých měsících. In SIGLOVÁ, T. *Svatební smlouvy*. s. 32.

¹⁸⁷ Masopust neboli karnevalové období, trvajícím tři týdny, bylo obdobím od Tří králů do Popeleční středy. Masopust byl svátkem, během kterého bylo třeba se dosyta najíst. In <http://cs.wikipedia.org/wiki/Masopust>, 25. 11. 2007. Viz také RAMEŠ, V. *Po kom se jmenujeme?* s. 16. Masopustní neděle může připadnout na dny od 1. února až do 7. března. Masopustní neděle začínala hlavní zábava. Vyvrcholením veškeré masopustní zábavy bylo úterý, kdy na návěs vyrazily průvody maškar.

¹⁸⁸ Advent je doba narození Ježíše Krista, který je chápán jako Vykupitel. V některých církvích západního křesťanství jde o dobu čtyř týdnů, která je chápána jako přípravné období před vánočními svátky, které jsou ve znamení pokání a očekávání. Viz RAMEŠ, V. *Po kom se jmenujeme?* s. 15.

¹⁸⁹ 11. kánon vyhlášený tridentským koncilem zakazoval konání svatebního veselí (ale ne svateb) v době postu před významnými svátky liturgického roku, kterými byly Vánoce a Velikonoce. In KAČEROVÁ, Eva. *Sňatečnost v 17. a 18. století ve světle matrik pražské farnosti Panny Marie pod řetězem*. In *Historická demografie* 28, 2004. s. 49. ISSN 0323-0937.

¹⁹⁰ Velikonoce jsou nejvýznamnějším svátkem křesťanského roku. Tyto svátky jsou spojeny s památkou umučení a vzkříšení Ježíše Krista. Mají velice starou tradici, navazovaly pravděpodobně na židovský svátek Pesach, který byl památkou vysvobození Židů z egyptského zajetí a připadal na den prvního jarního úplňku. Velikonoce jsou pozůstatkem roku řízeného současně sluncem (slunovrat) a měsícem (úplněk), který je pohyblivý, což působí rušivě v pravidelném běhu juliánského a gregoriánského kalendáře. In RAMEŠ, V. *Po kom se jmenujeme?* s. 18-20.

¹⁹¹ Sezónnost v uzavírání sňatků kopírovala sezónnost polních prací. Viz ŠTĚRBOVÁ, Blanka. *Vývoj sňatečnosti ve Střelských Hořticích v letech 1891-1999*. *Historická demografie* 23, 1999. s. 152. ISSN 0323-0937.

(tabulka 4).¹⁹² Velké množství smluv uzavřených v listopadu souviselo s ukončením prací na polích, (teprve na svatého Martina končily oficiálně veškeré zemědělské práce a poté se slavilo posvícení), a jak uvádí Václav Hofman, také s tím, že vesnické usedlosti byly v tuto dobu nejlépe zásobeny, a také se snižovaly početní stavy dobytka před zimou.¹⁹³

V Hořepníku je situace téměř shodná. Nejvíce smluv zde bylo uzavřeno v lednu a únoru a nezanedbatelný počet smluv pochází také z října a listopadu. Naopak naprosté minimum svatebních smluv bylo uzavíráno v měsících srpnu, březnu, dubnu a září.¹⁹⁴ Ale objevila se i smlouva datovaná 26 dní před Velikonocemi a také jedna z měsíce prosince.¹⁹⁵

V Boskovicích volili snoubenci pro svůj sňatek nejčastěji úterý.¹⁹⁶ V tento den bylo uzavřeno 53 smluv, tedy 64% všech smluv. Druhým nejčastějším dnem bylo pondělí, kdy se uzavřelo 14 smluv. Naproti tomu čtvrtek¹⁹⁷ nebyl moc oblíbený, protože v tento den nedošlo k uzavření žádné smlouvy (tabulka 5). Velkou četnost sňatků, uzavíraných na počátku týdne, je možné vysvětlit půstem, který připadal právě na konec týdne. Ve dnech půstu se mohlo jíst maximálně rybí maso, což možná bylo ve většině případů pro svatební veselí nedostačující.¹⁹⁸ Ale pravděpodobnější je názor, se kterým přichází ve své práci Tereza Siglová. Podle něho je vysoký počet uzavíraných smluv v úterý vysvětlen faktem, že právě v tento den mohla zasedat městská rada, která se na uzavírání smluv aktivně účastnila.¹⁹⁹

Bližší časová informace, jako část dne nebo hodina, není v boskovických zápisech uvedena. Pavla Nácovská a Adéla Smržová ve svých pracech dospěly k závěru, že jak v Kutné Hoře, tak v Hořepníku se svatební smlouvy uzavíraly každý den v týdnu.²⁰⁰

¹⁹² SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

¹⁹³ HOFMAN, Václav. Sezónní průběh sňatečnosti v Čechách během 17. a 18. století. *Historická demografie* 26, 2002. s. 82. ISSN 0323-0937.

¹⁹⁴ Srov. KAČEROVÁ, E. Sňatečnost. s. 49.

¹⁹⁵ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 24, 25.

¹⁹⁶ Srovnej vývoj sňatečnosti v jednotlivých dnech v týdnu mezi lety 1623-1783. In KAČEROVÁ, E. Sňatečnost. s. 51, 52. Také In SIGLOVÁ, T. Svatební smlouvy. s. 33.

¹⁹⁷ v Přeslicovém evangeliu z 15. století se tvrdí, že uzavření sňatku ve čtvrtek prý dělá z manželů paroháče. In BOLOGNE, J. C. *Svatby*. s. 224.

¹⁹⁸ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

¹⁹⁹ SIGLOVÁ, T. Svatební smlouvy. s. 33.

²⁰⁰ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 44. a SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 25.

TABULKA č. 4: Četnost uzavírání boskovických svatebních smluv z let 1601-1620 v jednotlivých měsících

MĚSÍC	POČET UZAVŘENÝCH SMLUV	PROCENTUÁLNÍ VYJÁDŘENÍ
LEDEN	11	13,25%
ÚNOR	21	25,3%
BŘEZEN	3	3,6%
DUBEN	0	0
KVĚTEN	2	2,4%
ČERVEN	11	13,25%
ČERVENEC	6	7,2%
SRPEN	1	1,2%
ZÁŘÍ	4	4,8%
ŘÍJEN	6	7,2%
LISTOPAD	17	20,5%
PROSINEC	1	1,2%
CELKEM	83	100%

TABULKA č. 5: Četnost uzavírání boskovických svatebních smluv z let 1601 - 1620 v jednotlivých dnech

DEN	POČET SMLUV	PROCENTUÁLNÍ VYJÁDŘENÍ
PONDĚLÍ	14	16,9%
ÚTERÝ	53	63,9%
STŘEDA	7	8,4%
ČTVRTEK	0	0
PÁTEK	3	3,6%
SOBOTA	2	2,4%
NEDĚLE	4	4,8%
CELKEM	83	100%

V.1.4 MÍSTO UZAVŘENÍ SMLUV

Boskovické svatební smlouvy se vždy uzavíraly v místě nevěstina bydliště. Pouze v jednom případě pocházela nevěsta z jiného místa než z Boskovic. Nevěsta v tomto případě bydlela v Mladkově, ženich v Boskovicích a smlouva byla tedy uzavřena v Mladkově.²⁰¹ Ostatní smlouvy byly sepsány v Boskovicích. V 54 smlouvách, které tvoří 65% z celkového

²⁰¹ „... v auterý po sv. Bartoloměji v dědině Mladkově stala se smlauva svadebni ...“ SOKa Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 196. Smlouva mezi Martinem Klatišem mlynářem a Kateřinou dcerou nebožtíka Matěje Rozhona, z dědiny Mladkova, uzavřená dne 26. srpna 1608.

počtu 83 smluv, pocházeli oba snoubenci z Boskovic. Ve 29 smlouvách bydlela nevěsta v Boskovicích a ženich v jiném městě či vesnici (tabulky 6). Z tabulky je patrné, že vesnice početně nepatrně převažují nad městy. Ve městech bydlelo celkem 13, a na vesnicích 16 ženichů.²⁰² To ovšem neznamená, že snoubenci nebydleli ve vzdálených a významných městech, jako byly například Morkovice, Ivančice, Litomyšl, Prostějov nebo Tišnov. Ženich tak mohl bydlet až 73 kilometrů od Boskovic. Samozřejmostí byly ovšem také bydliště z blízkého okolí Boskovic, jako například Hrádkov, Chrudichromy nebo Sudice, jejichž vzdálenost od Boskovic nepřesahuje pět kilometrů.²⁰³ Problémy s určením vzdálenosti jsem měla s místem, které je ve smlouvě označováno jako Parsstendorf,²⁰⁴ a také se Lhotou,²⁰⁵ protože ze smluv není jasné, o kterou Lhotu šlo.²⁰⁶ Manželství bylo vždy uzavíráno v okruhu poddanských měst, žádný měšťan královského města neuzavřel sňatek s boskovickou měšťankou, což je pochopitelné. Evidentně nebyl žádný důvod k tomu, aby se jedinec „snížil“ ke svatbě se zástupcem „nižší společenské vrstvy“.²⁰⁷

V některých smlouvách se objevovalo bližší určení míst, kde byly smlouvy uzavírány. Jednalo se celkem o jedenáct případů. Nejčastěji se ve smlouvách uvádělo, že byly uzavřeny v domě otce nevěsty, v jednom případě bratra, a také se vyskytly tři smlouvy, které byly uzavřeny v domě muže, který na první pohled nemá s novomanželkou a jejich rodinami nic společného. Na druhý pohled tady jedna maličkost shodná byla - a to slovo „slovutný“ před jménem otce nevěsty, ženicha a muže, v jehož domě se svatební smlouva uzavírala. Například „... v domě slovutného pána Matouše Fumuzyana, stala se smlouva svadební, celá, dokonalá mezi slovutným Havlem Suchánkovým... ..tolikéž slovutným Martinem Zuzánkem na místě Doroty dcery své...“²⁰⁸ Dalšími místy, které se ve smlouvách objevily, byla boskovická radnice²⁰⁹ a boskovický zámek.²¹⁰ Na zámku byl uzavřeny dvě smlouvy a na radnici tři.²¹¹

²⁰² Parsstendorf jsem podle slova *Dorf* přiřadila k vesnicím. Viz SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*. f. 22. Smlouva mezi Bartošem mlynářem z Parsstendorfu a Kateřinou zůstalou vdovou po nebožtíku Martinovi Klatišovi, uzavřená dne 3. července 1612.

²⁰³ Srovnej se vzdáleností bydlišť snoubenců. In SIGLOVÁ, T. *Svatební smlouvy*. s. 34, 35.

²⁰⁴ Zkoušela jsem hledat v HOSÁK, Ladislav. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. 2. část. M-Ž*. Praha 1980, ale bezvýsledně.

²⁰⁵ Jen v okrese Blansko existovalo jedenáct Lhot. In HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis okresu Blansko v období feudalismu*. Blansko 1965.

²⁰⁶ Viz SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

²⁰⁷ Viz SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

²⁰⁸ SOkA Blansko, AM Boskovice, *Kniha svatebních smluv*. f. 105, 106. Smlouva mezi Havlem Suchánkem a Dorotou, dcerou Martina Zuzanka, uzavřená dne 2. listopadu 1615.

²⁰⁹ „... stalo se na rathauze boskovském léta a dne uts...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 105. Smlouva mezi Havlem Uličným z Opatovic a Annou, zůstalou vdovou po nebožtíku Janovi Špačkovi, uzavřená dne 24. ledna 1614.

²¹⁰ „... Léta 1620 ve středu po třech králích na zámku v Boskovicích za přítomnosti urozeného pana Jana Hofšnorvema auředníka na Boskovicích...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 76. Smlouva mezi Jiřikem Kubáčkem a Mandalenou Poběhlovou, uzavřená dne 8. ledna 1620.

Pavla Nácovská pracovala se smlouvami, ve kterých převládalo jako místo uzavření město Kutná Hora, ale v mnoha případech zmínka o místě chyběla. Převážně oba snoubenci pocházeli z Kutné Hory a jejího panství, ale samozřejmě byly uzavírány také i „přespolní“ sňatky. V těchto případech si kutnohorský měšťan vzal za manželku ženu, která pocházela z jiného města. Těmito městy byla královská města Kolín nad Labem, Hradec nad Labem, Čáslav a Nový Bydžov. Svatební smlouvy byly tedy také sepisovány v bydlišti nevěsty.²¹²

Ve svatebních smlouvách hořepnických měšťanů převládl jako místo uzavření svatební smlouvy Hořepník. Adéla Smržová uvádí, že v mnoha případech zmínka o místě vzniku dokumentu chyběla (stejně jako v Kutné Hoře). Tento fakt vysvětluje tím, že smlouvy byly pravděpodobně uzavřeny v Hořepníku, odkud pocházeli oba snoubenci, a písař, který tuto skutečnost bral jako samozřejmost, místo uzavření smlouvy v dokumentu neuvedl. V některých případech ženich pocházel z jiného města než Hořepník, šlo o královské město Pelhřimov, Jindřichův Hradec, Horní Cerekev a Pacov. Také se ve smlouvách vyskytly tři lokality nacházející se v těsné blízkosti Hořepníka - panství Březina, Vítovice a Loutkov, kde snoubenec bydlel. Autorka dochází k závěru, že svatební listiny byly sepisovány v místě nevěstina bydliště, a to hlavně podle dvou smluv, ve kterých se jako místo nevěstina trvalého pobytu uvádí Pacov a Slavonice.²¹³

TABULKY č. 6: Seznam bydlišť ženichů jiných než Boskovice, kolikrát se dané město nebo vesnice objevila ve smlouvách, a jejich vzdálenost v kilometrech

TABULKA 6A: Města a městečka

název	četnost	km
Bíteš	2×	55
Černá Hora	1×	17
Ivančice	1×	69
Jevíčko	1×	20
Kunštát	1×	18
Litomyšl	2×	60
Litovel	1×	54
Morkovice	1×	73
Prostějov	2×	40
Tišnov	1×	36

²¹¹ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

²¹² NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 45.

²¹³ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 26.

TABULKA 6B: Vesnice

název	četnost	km
Bohuňov	1×	25
Hrádkov	2×	3,5
Chrudichromy	1×	4
Jaroměřice	1×	19
Kořenec	1×	15
Lhota	1×	?
Olešnice	1×	28
Opatovice	1×	18,6
Parsstendorf	1×	?
Protivanov	1×	16
Rozsochy	1×	50
Rychnov	1×	18,6
Sudice	1×	5
Šebetov	1×	9
Vážany	1×	6

V.1.5 PURKMISTR

Na dataci navazují jména boskovických purkmistrů (tabulka 7),²¹⁴ za kterých byla svatební smlouva uzavřena. Purkmistrovský úřad vznikl podle vzoru římských konsulů ve 13. století. Purkmistr zastával funkci prvního správního úředníka ve městě, byl tedy něco jako starosta.²¹⁵ Purkmistři často vystupovali jako svědci svatebních smluv, popřípadě zastupovali při uzavírání smlouvy nevěstu či ženicha. Ve většině boskovických svatebních smluv jsem se dočetla jména dvou purkmistrů, často s dodatkem „i jiných radních“. Obě jména jsou většinou umístěna hned za datací, jen ojediněle je můžeme najít na konci smlouvy.²¹⁶ Ve smlouvách, ve kterých nebylo udáno, za kterých purkmistrů se svatební smlouva uzavírala, zastupoval otec nevěsty purkmistrovu funkci ve smlouvě. Tedy, ženich žádal otce nevěsty, aby mu dal dceru za manželku, a otec také přijímal ženicha do nevěstina statku. Například „... Ondřej s přáteli svými žádost vložil na Jana Bednáře..... Jan Bednář proti takovému prohlášení a dobrovolnému podvolení, téhož Ondřeje za syna, dědice a jednoho nápadníka, a dítkami svými, v rovnej díl dětinský, hned od dat.smlauv těchto, přijal a přijímá...“²¹⁷ K této situaci došlo ve čtyřech smlouvách. Zajímavé je, že nevěsty byly zastoupeny otcem celkem

²¹⁴ O purkmistrech a rychtářích více v kapitole II. Město, jeho správa a poměry v Boskovicích v předbělohorské době. Purkmistry se také zabývá ve své práci Zikmund Winter. Viz WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku*. Díl první. Praha 1890. s. 671-687.

²¹⁵ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Purkmistr>, 6. 10. 2007.

²¹⁶ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

²¹⁷ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 253. Smlouva mezi Ondřejem Dopolem a Annou, dcerou Jana Bednáře, uzavřená dne 15. června 1613.

ve čtrnácti smlouvách, ale pouze ve čtyřech zastupoval otec i funkci purkmistra ve smlouvě.²¹⁸

V boskovických svatebních smlouvách se mezi lety 1601-1620 vyskytovala jména celkem 16 mužů, kteří se střídali v úřadě purkmistra. Nejčastěji se ve smlouvách objevovalo jméno Matouše Fumuzyana, který se purkmistrem stal celkem devětkrát. Dalšími purkmistry, kteří často zastávali úřad, byli například Jiří Zelený, Daniel Matoušků a Daniel Kurybas. Zajímavé je, že purkmistrem se pravděpodobně staly i osoby pokrevně příbuzné - tedy Daniel Kurybas a Matěj Kurybas. Za zmínku také stojí osoba purkmistra, jehož jméno se ve smlouvách objevovalo ve dvou variantách, tedy v některých smlouvách se psalo o purkmistru Martinovi Šťastným a v jiných o Martinovi Neřádovi. Že se nejedná o dvě různé osoby, ale pouze o jednu, dokazuje část věty, která se vyskytla v jedné ze svatebních smluv - „... pan Martin Šťastný jinak Neřád...“²¹⁹ Je pravděpodobné, že jedno ze jmen vystihovalo jeho osobnost. Shodou okolností byl právě tento muž jediným rychtářem,²²⁰ o kterém se svatební smlouvy zmiňují. Ze smlouvy je patrné, že Martin Šťastný byl boskovickým rychtářem minimálně v roce 1616.²²¹

TABULKA č. 7: Přehled purkmistrů, kteří vykonávali úřad v Boskovicích mezi lety 1601-1620

ROK	JMÉNA PURKISTRŮ
1602	Jiří Zelený
	Jiří Makas
1608	Matouš Fumuzyan
	Pavel Srkalek
1609	Matouš Fumuzyan
	Pavel Srkalek
	Jiří Šrámek
	Urban Fučík
1610	Matěj Kurybas
	Daniel Matoušků
	Jiří Šrámek
	Urban Fučík

²¹⁸ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

²¹⁹ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 120. Smlouva mezi Janem Zubovým a Annou, dcerou nebožtíka Prokopa Angelového ze vsi Onic, uzavřená dne 6. listopadu 1606.

²²⁰ Rychtáři se více zabývám v kapitole II. Město, jeho správa a poměry v Boskovicích v předbělohorské době.

²²¹ „... v přítomnosti sloutných p. Martina Šťastného, ty časy rychtáře měst. Boskovic...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 73, 74. Smlouva mezi Jakubem Šperatem v měst. Olešnice a Lidmilou, dcerou Pavla Srkalka, uzavřená dne 27. června 1616.

1611	Matouš Fumuzyan
	Daniel Kurybas
	Matěj Kurybas
	Daniel Matoušků
1612	Matouš Fumuzyan
	Daniel Kurybas
	Martin Šťastný
	Jan Zelený
1613	Martin Šťastný
	Jan Zelený
	Daniel Kurybas
	Daniel Matoušků
1614	Daniel Kurybas
	Daniel Matoušků
	Václav Kučera
	Jakub Haspra
	Petr Poznaňský
	Matouš Fumuzyan
	Jan Zelený
	Jiří Bílek
1615	Daniel Matoušků
	Pavel Srkalek
	Daniel Kurybas
	Petr Poznaňský
	Matouš Fumuzyan
1616	Daniel Matoušků
	Pavel Srkalek
	Václav Kučera
	Jakub Haspra
1618	Martin Šťastný
	Matouš Fumuzyan
	Jan Zelený
	Jiří Bílek
1619	Matouš Fumuzyan
1620	Matouš Fumuzyan
	Jiří Břečka
	Daniel Kožišník
	Jakub Haspra
	Daniel Matoušků
	Jakub Makas

V.1.6 SVĚDCI

Svatební smlouva je oboustranně závazný dokument. Jde o projev vůle dvou stran směřující k tomu, aby každá z nich byla té druhé k něčemu povinna. Obě strany mají proto ve

smlouvě stejnou roli.²²² Za jmény purkmistrů následuje ve všech uzavíraných smlouvách „...stala se smlauva svadebni, dobrovolná, přátelská, celá a dokonalá mezi...“ Pak se uvádí strana ženicha. Vždy je to jméno ženicha, popřípadě jeho zástupce, které bývá vždy doplněné „... a přáteli jeho dožádanými ...“²²³ Tito přátelé (neboli svědci) jsou zde následně vyjmenováni.²²⁴ „Přátelé dožádaní“ vystupují tedy ve dvou stranách - svědci ženicha a svědci nevěsty.²²⁵ Svědci jsou osoby vyzvané k účasti na určitém právním jednání, aby později v případě potřeby mohly o něm vydat svědectví. Jde tedy o osoby, které byly při sepsání smlouvy přítomny. Počet a význam svědků stoupal s majetností a důležitostí ženicha nebo nevěsty. Svědci boskovických smluv jsou uváděni ve většině případů hned na začátku smlouvy, pouze ve dvou případech je jejich vyjmenování ponecháno až na konec.²²⁶ V Hořepníku se zápis mohl objevovat i v podobě dvou sloupců podle stran.²²⁷ A v případě kutnohorských smluv byli svědci uváděni vždy na konci smlouvy, většinou ve dvou sloupcích.²²⁸

V Boskovicích se počet svědků u ženicha pohybuje od jednoho do jedenácti. Ve dvou případech je ženich sirotek, při sepsání je zastoupen purkmistrem a radou města Boskovic a v jedné z obou smluv není jmenován žádný svědek.²²⁹ Ve smlouvě, kde je uveden pouze jeden ženichův svědek, je přidán dodatek „a jinými tu přítomnými“.²³⁰ Naproti tomu nejvíce svědků, tedy jedenáct, se objevuje ve dvou smlouvách.²³¹ Nejčastěji je k sepsání smlouvy pozváno šest svědků, a to v 19 smlouvách, tedy v 23% všech smluv. Dále se často objevují čtyři nebo

²²² NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 45.

²²³ „Pány a přáteli“ ve šlechtickém prostředí se zabýval Václav Bůžek. Viz BŮŽEK, Václav. „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku. *Český časopis historický* 4/2002. s. 229-264. ISSN 0862-6111.

²²⁴ Např. „... a přáteli jeho dožádanými, Martinem Neřádem, Janem Zeleným, Silvestrem Fiotau, Vítem Mičánem, Janem Hodoušem a Janem Mladkovským z jedné. A Janem Bednářem, Martinem Srkalkem, Pavlem Tlankou, Janem Drštka, Martinem Bilovým, Bartošem Bednářem a Vávrou Kovářem z strany druhé...“ Viz SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 253. smlouva mezi Ondřejem Dopolem a Annou dcerou Jana Bednáře, uzavřená dne 15. června 1613.

²²⁵ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 46,47.

²²⁶ Např. viz SOKA Blansko, AM Boskovice, *Kniha svatebních smluv*, f. 120. Smlouva mezi Janem Zubovým a Annou dcerou neb. Prokopa Angelovýho ze vsi Onic. uzavřená dne 6. listopadu 1606.

²²⁷ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 29.

²²⁸ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 47.

²²⁹ „... mezi purgmistrem a radau mest.Boskovic, na místě Václava syna neb. Jana Boleslavského z jedné: a Šimonem Pagánkovým na místě Alžběty dcery jeho...“ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 360. Smlouva mezi Václavem, synem neb. Jana Boleslavského, a Alžběty dcery Šimona Paganka, uzavřená dne 9. února 1610.

²³⁰ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 319. Smlouva mezi Šimkem Šejdou a Markytou s. po n. Adamovi Řezáči z Čížovek, uzavřená dne 24. června 1615.

²³¹ Např. „... urozeným panem Kašparem Voldem, Matějem Kurybasem, Danielelem Matouškovým, Petrem Stárkem, Janem Mladkovským z měst. Boskovic, Václavem Dvořákem, Václavem Drtikem, Martinem Hronkovým, Urbanem Skálau, Tomášem Stachovým z dědiny Sudic, a Ondrou Housárkovým ze Žďárnej...“ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 422, 423. Smlouva mezi Janem Dvořákovým ze Sudic a Marianou Šprymaulkou, uzavřená dne 28. února 1612.

sedm svědků, obojí ve 14 smlouvách. Celkově lze tedy říci, že u ženichů se nejčastěji vyskytuje od čtyř do sedmi svědků.²³²

Ve svatebních smlouvách města Kutné Hory se počet svědků poddaných pohybuje okolo dvou nebo tří osob, často je však pouze uvedeno, že se smlouvy staly „ve váze obecný“. Ve svatebních smlouvách uzavíraných měšťany vystupoval vždy vyšší počet svědků, a to okolo deseti osob, často i sedmnáct nebo osmnáct svědků. Jména svědků byla zapsána písařem, některé smlouvy byly podepsány i svědky osobně.²³³

V hořepnických svatebních smlouvách nejčastěji vystupují dva až tři svědkové, ale můžeme se setkat i vyšším počtem svědků, tedy pět nebo šest. Nikdy ale jejich počet nepřesáhne desítku. Jména svědků jsou zde zapsána písařem, na některých smlouvách byl zápis stvrzen podpisem svědků samotných, tento podpis měl ale nejčastěji podobu tří křížků.²³⁴ V Boskovicích byla jména svědků zapsána pouze písařem, v žádné se nevyskytuje jejich osobní podpis.²³⁵

V boskovických svatebních smlouvách následuje vyjmenování svědků ženicha, a poté „z jedné“ – tím končí strana ženicha a následuje strana nevěsty. Ta je sepisována stejným způsobem jako u ženicha, – např.: „... a panem purgmistrem a radau městečka Boskovic na místě Kuny vdovy zůstalé po nebožtíku Mikulášovi Kalikovým z strany druhé...“²³⁶ Počet svědků u nevěst se pohybuje od dvou do desíti,²³⁷ ale nejčastěji, tedy v 60 smlouvách, nejsou svědci jmenováni. Ve všech 60 případech je nevěsta při sepisování smlouvy zastoupena purkmistrem a radou města Boskovic. Tyto smlouvy tvoří 72% celkového počtu smluv. V šesti smlouvách je na straně nevěsty jmenováno pět svědků a tři, šest a sedm svědků je uvedeno pokaždé ve čtyřech smlouvách (tabulka 8). Zajímavé je, že ve dvou smlouvách má nevěsta i ženich uveden stejný počet svědků a v devíti případech počet svědků nevěsty převyšuje počet jmenovaných svědků ženicha.

²³² SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*

²³³ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 47.

²³⁴ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 29.

²³⁵ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

²³⁶ Viz SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 202. Smlouva mezi Mikulášem, synem Václava Karáaska Mazáče a Kunou, vdovou zůstalou po nebožtíkovi Mikulášovi Kalikovým, uzavřená dne 21. ledna 1620.

²³⁷ „... Kryštofem Plovantinhem farářem Lysickým slovutným panem Bartošem Hofmanem auředníkem na Boskovicích, Matoušem Fumuzyanem, Jiřikem Břečkau, Danielem Kurybasem, Danielem Matouškovým, Václavem Kučerou, Petrem Poznaňským, Vitem Mičánem a Martinem Jonášem...“ viz SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 195. Smlouva mezi Martinem Sobulským, krejčím a Annou dcerou ctihodného kněze Jiřika Střeleckého, faráře boskovského, uzavřená dne 3. února 1609.

TABULKA č. 8: Počet svědků snoubenců v boskovických svatebních smlouvách z let 1601-1620

počet svědků	ženich	nevěsta
0	1	60
1	1	0
2	0	1
3	5	4
4	14	1
5	13	6
6	19	4
7	14	4
8	7	1
9	4	1
10	3	1
11	2	0

Poté následuje část, která je ve všech smlouvách, až na menší odlišnosti, stejná. Strana ženicha zde žádá purkmistra (nebo jiného zástupce nevěsty) a její svědky, aby dali ženichovi dotyčnou ženu za manželku.

„...a to taková: že svrchu dotčený Vít Mičán s pány přáteli svými žádost jest vložil na již oznámeného pana Bartoše Hoffmana, též purgmistra a radu měst. Boskovic a jiné pány a přáteli nahoře psané, poněvadž jest sobě z vůle a z vnuknutí pána Boha všemohucího dotčenou Annu zůstalou vdovu po neb. Janovi Bartultovským k stavu sv. manželství oblíbil a s ní o to námluvy celau a dokonalau má, aby jemu od nich za manželku dána byla.“²³⁸

²³⁸ Viz SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 360, 361. Smlouva mezi Vitem Mičánem a Annou, zůstalou vdovou po neb. Janu Barultovi, uzavřená dne 6. července 1609.

VI. HMOTNÉ A NEHMOTNÉ ZÁVAZKY V BOSKOVICKÝCH SVATEBNÍCH SMLOUVÁCH Z LET 1601-1620

„Láska a víra slovem jak spolčila manžely svazkem, tak sobě věrně slovo držte a platíte věno. Pro věno pak žádný se nežeň, manželka začastý věrnější bývá bez věna než s věnem.“²³⁹

Majetkové otázky v rodině, včetně pravidel, která se vztahovala k dědictví, byly přeneseny do manželského práva, jemuž Koldínova právní kodifikace (tzn. Koldínova městská práva z roku 1579²⁴⁰) věnovala značnou pozornost. Práva manželské dvojice k majetku byla řešena většinou právě již svatební smlouvou.²⁴¹ Smlouva měla být pořízena proto, aby byla manželka zaopatřena, kdyby ovdověla a její děti osiřely. Ženě měl pak připadnout „*třetí díl všeho statku a v loži i v příkrasách ženských*“ a kromě toho i to, co si ve smlouvě „vymínila“.²⁴² Smlouvou mohl být podíl ženy a v manželství narozených dětí stanoven ale i jinak, a to podle přání partnerů, po jejich vzájemné dohodě a jiných okolnostech. Ostatní majetek mohl zůstat v manželství oddělený, každý z partnerů s ním mohl nakládat podle své vůle a mohl ho i podle svého uvážení kšaftovat. Ženy si tak i v manželství často podržely ve své moci majetek, který byl jejich dědictvím po rodičích, nebo ho získaly v předchozím manželství.

Velmi častou variantou vyřešení majetkových poměrů mezi manželským párem bylo sloučení majetku, které mohlo být dohodnuto již v rámci manželské smlouvy. Pokud se tak nestalo a k dohodě o spojení majetku došlo později, mohlo dojít k vzájemnému vzdání statků, které se týkalo majetku do svazku vloženého i v něm společně nabytého. K tomuto spolčení majetku v rodině mohly být přijaty i děti, a to z aktuálního i předchozího manželství. Nedílnou součástí těchto společných vzdání pak bývaly výjimky, jež stanovovaly sumu nebo díl majetku, který zůstával k volné dispozici manželům a stal se tak i předmětem jejich odkazů.²⁴³

U chudiny feudálních měst a poddaných byla pravidla manželského majetkového práva poměrně jednoduchá. Bylo to přirozeně z toho důvodu, že neměli žádný významnější majetek. Sňatkem žena přecházela do mužovy rodiny a tím získávala nárok na výživu a

²³⁹ WINTER, Z. *Ze starodávného života*. s. 201.

²⁴⁰ Autor Pavel Kristián z Koldína, klatovský rodák (*1530), kancléř Starého Města pražského, výnosnými sňatky dosáhl velkého majetku, byl vynikající právník. Viz MALÝ, K. *České právo*. s. 38.

²⁴¹ HRUBÁ, M. „*Nedávej statku*“. s. 75.

²⁴² WINTER, Z. *Ze starodávného života*. s. 159.

²⁴³ KLABOUC, J. *Manželství*. s. 56-61.

dědictví. Od rodičů dostala výbavu (tj. drobné věci pro osobní potřebu - jako šaty, prádlo, šperky a jiné). Rodina nevěsty poskytovala ženichovi věno, tím se rozumí větší, často nemovitý majetek, který ženich obdržel jako pomoc na úhradu „břemen manželství“. Věno²⁴⁴ mělo povahu daru, přecházelo do ženichova vlastnictví a mohl s ním neomezeně disponovat.²⁴⁵ Výše věna nebyla přesně stanovena a byla určována dohodou mezi ženichem a rodinou nevěsty. Pokud by rodina s vyplácením otálela, měl manžel právo věno soudně vymáhat.²⁴⁶ Později se objevil názor, že nevěsta má na věno také nárok a může se ho domáhat soudní cestou. Vyplacením věna ale ztrácela právo na dědictví ve své rodině a byla tak „vybyta“.²⁴⁷ Rodina mohla vyplacení věna odmítnout jen ve zcela mimořádných případech. Bylo tomu tak například tehdy, když se dívka vdávala bez souhlasu své rodiny nebo proti její vůli, nebo když budoucí manželka ztratila panenství jíž před svatbou.²⁴⁸

Manžel, který věno přijal, byl za to povinen zřídit manželce obvěnění (Karel Malý tuto instituci nazývá vdovským věnem). To znamená, že jí musel poskytnout majetek, který by ji zajistil v případě vdovství.²⁴⁹ Obvěnění držel ve svém vlastnictví manžel a teprve po jeho smrti přešel tento majetek na vdovu.²⁵⁰ Panna bývala obvěněna jednou třetinou, vdova jednou polovinou věna.²⁵¹ Podle Michaely Hrubé mohlo být vdově obvěnění vyplaceno, pokud její manžel zemřel do roka a dne ode sňatku. S tímto se shoduje i Koldín, který definuje práva manželky a dětí k dědictví třetinovým poměrem v případě, že muž zemře „*po dni pak a po roce*“ od uzavření sňatku bez příslušných majetkových smluv. Jedna třetina měla být vyhrazena vdově a zbylé dvě k rovnému podělení dětem a manželovým „přátelům“. Takováto forma existence „vdovské třetiny“ je zde však archaickým prvkem a v předbělohorské době byla zcela jednoznačně vytlačována dělením majetku na „rovné“ díly.²⁵² A Karel Malý ještě dodává, že v případě úmrtí manžela bylo vdově vráceno i věno a vše, co přinesla do manželství. Žena však mohla o tento nárok přijít, a to tehdy, když se dopustila cizoložství. V případě, že zemřela žena, zůstaly muži jak věno, tak celá výbava.²⁵³

²⁴⁴ O věnu také MALÝ, K. *České právo*. s. 77.

²⁴⁵ KLABOUCH, J. *Manželství*. s. 56-61.

²⁴⁶ MALÝ, K. *České právo*. s. 77.

²⁴⁷ KLABOUCH, J. *Manželství*. s. 72., k vybytí viz také GRULICH, J.- ZEITLHOFER, H. *Struktura*. s. 56-61.

²⁴⁸ MALÝ, K. *České právo*. s. 77.

²⁴⁹ KLABOUCH, J. *Manželství*. s. 72. Jak Klabouch uvádí, výše obvěnění bývala určována násobkem přijatého věna. V našem zemském právu to bylo 250% věna.

²⁵⁰ TAMTÉŽ. s. 72. v německých právech poskytoval manžel ženě ráno po svatební noci ještě tzv. jitřní dar.

²⁵¹ WINTER, Z. *Ze starodávného života*. s. 160, 161.

²⁵² HRUBÁ, M. *Nedávej statku*. s. 76.

²⁵³ MALÝ, K. *České právo*. s. 78.

Vdovské věno bylo pojišťováno zřízením zástavního práva k majetku manžela ve prospěch manželky nebo zápisem do zemských desek v případě šlechticů.²⁵⁴ Jindy se zajišťovalo tzv. vznesením, což bylo uvedení manželky na statek manžela hned po svatbě s tím, že tento majetek pak soužil jako zástava na vdovské věno. Mohlo také dojít k situaci, kdy se obě strany rozhodly spravovat svoje statky společně, a tehdy již nebývalo řeči o nějakém zvláštním obvěnění.²⁵⁵

Staré české právo také chránilo manželku před neuváženým, případně vynuceným vzdáním se vdovského věna ve prospěch manžela. Zde se vycházelo z představy, že žena, která je v moci muže, nemá možnost se svobodně rozhodovat a chybí jí tedy jeden ze základních předpokladů platnosti jakékoliv smlouvy (např. darovací). Tedy, každý právní úkon manželky za trvání manželství ve prospěch manžela byl právně neplatný, pokud se této neplatnosti žena výslovně dovolala. Jinak ovšem byla žena v manželství majetkově samostatná, měla plné dispoziční právo ke svému majetku a mohla i případně vykonávat poručenství nad sirotky.²⁵⁶

Jean Claude Bologne přišel s názorem, že věno a vdovský důchod odpovídá dvěma diametrálně odlišným koncepcím manželství, které ukazují dvě rozdílné představy o ženě. Ta první, tedy představa drahocenné rodičky, kterou je třeba od otce „vykoupit“ k zajištění potomků. Ta druhá - představa nemilované chudinky, která se bohužel nenarodila jako chlapec, a proto je třeba se jí zbavit, tedy zaplatit nějakému muži, aby se o ni postaral.²⁵⁷

K vybytí docházelo poskytnutím určité majetkové hodnoty místo dědického podílu, jestliže některé dítě ještě za otcova hospodaření opustilo rodinné majetkové společenství. Uzavřením sňatku tato situace nastala. Vstupem do manželství tak vybytý jedinec ztrácel nárok na dědický podíl. Žena tak vyplacením věna ztrácela právo na dědictví ve své rodině. Pavla Nácovská se při zkoumání kutnohorských smluv s institucí vybytí nesetkala, pouze s jeho negací. Jako důvod udává skutečnost, že šlo o zakotvenou a pevně stanovenou instituci, a proto nemusela být zdůrazňována. Naopak se vyzdvihlo, když někdo tuto instituci porušil.²⁵⁸

²⁵⁴ Desky zemské, které byly zpočátku asi pomocnými písemnými záznamy zemského písaře, se postupně proměnily ve veřejné knihy. Vznikly za vlády Přemysla II., nejspíš někdy po roce 1260, jako produkt činnosti zemského soudu, který byl určen svobodným Čechům, tj. šlechtě a jejich svobodnému majetku. In HLAVÁČEK, Ivan - KAŠPAR, Jaroslav - NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. 3. vydání. Praha 2002, s. 238, 239. ISBN 80-7319-004-4.

²⁵⁵ WINTER, Z. *Ze starodávného života*. s. 160, 161.

²⁵⁶ MALÝ, K. *České právo*. s. 77, 78.

²⁵⁷ BOLOGNE, J. C. *Svatby*. s. 89.

²⁵⁸ NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 54, 55.

VI. 1 MAJETKOVÁ HODNOTA SVATEBNÍCH SMLUV

Svatební smlouvy jsem rozdělila do tří kategorií. První kategorie obsahuje smlouvy s nějakým druhem věna. Může jít o určitou peněžní částku nebo o předměty, u kterých peněžní hodnotu lze zjistit. Druhá kategorie je tvořena smlouvami, které obsahují věno, ale jeho přesná finanční hodnota nebyla vyjádřena, nebo nelze nijak dohledat. A třetí kategorie obsahuje smlouvy, ve kterých instituce věna jednoduše chybí.

V boskovických smlouvách dochází k zajímavé situaci. Peněžní hodnota, kterou lze označit jako věno, se objevuje pouze v osmi smlouvách. Jiná forma věna není v Boskovicích také příliš častá - šlo pouze o jeden případ. Není jasné, proč ze všech 83 smluv je tak podstatná část smlouvy, kterou věno bezpochyby představuje, v 74 smlouvách vynechána.²⁵⁹ Tereza Siglová ve své práci odůvodňuje absenci věna po roce 1618 zchudnutím obyvatel za třicetileté války.²⁶⁰ Myslím ale, že tuhle teorii na boskovické smlouvy nelze aplikovat, protože nevysvětluje velkou absenci věn do roku 1618.

Majetková hodnota smluv je do jisté míry v Boskovicích zastoupena výminkami, které se vyskytují podstatně častěji než věno. Ale existují také smlouvy, ve kterých nebyla uvedena vůbec žádná majetková vyrovnání. Nutno podotknout, že tyto smlouvy tvoří nadpoloviční většinu všech smluv.²⁶¹ Zde si můžeme položit otázku, proč vlastně byly takové smlouvy do knihy svatebních smluv vůbec zapisovány, když neobsahovaly ani věno, ani žádnou jinou zmínku, která by se týkala majetku nebo majetkového vyrovnání v případě smrti jednoho z manželů. Je pravděpodobné, že existoval nějaký jiný důvod, který novomanžele vedl k tomu, aby nechali svatební smlouvu vepsat do knihy. Ale jaký? Mohlo by jím být vzájemné vzdání majetku a také vzájemné přijetí manželů za dědice. Například „... *zamlouvajice, že ji do statečku kteráž jemu buď po otci a nebo po přátelích se vyhledati může nic sobě nevymíňujíc ji za mocnou hospodyní a dědičku přijímá...*“²⁶² Podle Michaely Hrubé se nízký počet dochovaných svatebních smluv v českých předbělohorských městech odvozuje od faktu, že značná část snoubenců k uzavření svatební smlouvy jednoduše nepřistoupila nebo ji nevložit do městských knih. V městských knihách se tak především ocitaly smlouvy, které

²⁵⁹ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

²⁶⁰ SIGLOVÁ, T. Svatební smlouvy. s. 38.

²⁶¹ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

²⁶² SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 129. Smlouva mezi Janem, synem nebožtíka Jasnýho Dvoudvorskýho a Salomenou, vdovou zůstalo po nebožtíku Klimentovi Sychrovi, uzavřená dne 28. května 169.

ošetřovaly nějakou nestandardní situaci, kterou představoval například nerovný svazek, sňatky vdov a vdovců, nebo problematická majetková situace.²⁶³

Ve smlouvách Kutné Hory nenašla Pavla Nácovská zmínky o věnech ve všech případech v takové podobě, aby byla autorka schopná statistického zpracování. Šlo o smlouvy, ve kterých byla instituce věna buď zcela opomenuta, nebo o smlouvy, ve kterých bylo věno rozepsáno do jednotlivých předmětů, a to znemožnilo určit celkovou peněžní hodnotu věna. K této situaci došlo ve 157 smlouvách z celkového počtu 259 svatebních smluv.²⁶⁴

²⁶³ HRUBÁ, Michaela. Sňatek a zabezpečení nevěsty ve světle pramenů předbělohorských měst. In *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*. Pardubice 2007. s. 23, 24. ISBN 978-80-86046-97-6.

²⁶⁴ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 49, 50.

VI. 2 SMLOUVY S INSTITUCÍ VĚNA

V boskovických svatebních smlouvách se věno vyskytovalo pouze v případě, že otec ženicha chtěl poskytnout synovi, popřípadě oběma novomanželům, nějakou peněžní hotovost do začátku, nebo jim chtěl nějakým jiným způsobem pomoci. Proto se také věno vždy označovalo termínem „pomoc“.²⁶⁵ Například: „... na živnost a na hospodářství pomoci 20 R hotových učiniti a dáti připověděl...“²⁶⁶

V Kutné Hoře se výrazy, které vyjadřovaly vybavení dcery do manželství, odlišovaly od výrazů, které označovaly vybavení syna. Pro vybavení syna se mohl vyskytnout termín „pomoc“, také „věno“ nebo „věniti“. Hodnota, kterou do manželství přinášel ženich, nebyla v žádné kutnohorské smlouvě přesně pojmenována. Jako protihodnotu manžel ženě „urukuje“ za určitou sumu, nebo jí ji „věnuje“ nebo „obvěnuje“. Nejčastěji se objevuje, že muž „zjistil“, „zaručil“, „vručil“ jistou hodnotu. Jde zde vždy o obvěnění.²⁶⁷

Mezi výrazy, které pojmenovávaly vybavení dcery, se řadilo „věno“, „výprava“ nebo i „pomoc“ jako u synů. Vybavení dcery ale nemuselo být označeno žádným termínem a bylo nahrazeno výčtem předmětů, které přinášela do sňatku. V případě kutnohorských svatebních smluv přinášela žena do domácnosti nejčastěji „vejpravu“ anebo „vejchystu“. Oba termíny vyjadřovaly totéž co pojem výbava. „Vejprava“ i „vejchysta“ neměly ve svatebních smlouvách formu peněžitého daru, ale určitého množství věcí konkrétní finanční hodnoty. Pokud nevěsta přinášela do manželství nějakou peněžní hotovost, nebyl v tomto případě použit žádný zvláštní termín, ale tato skutečnost byla ve smlouvě náležitě zdůrazněna.²⁶⁸

V Hořepníku se objevovala také různá označení pro věno. Žena do manželství nejčastěji vstupovala s „vejpravou“, pouze ojediněle se vyskytuje termín „věno“. V ostatních svatebních smlouvách se neobjevuje žádné označení, ale pouze jen výčet toho, s čím žena přicházela. Přesný název hodnoty, se kterou do manželství vstupoval muž, nebyl uveden v žádné smlouvě. Ženich nevěstě nejčastěji jako protihodnotu „věnuje“ nebo „se zakazuje“ za určitou peněžní či věcnou sumu. Adéla Smržová se také setkala s termíny „zadává“, „přislíbil“ a „postupuje“. Posledně jmenované označení většinou znamenalo, že otec přenechává svému synovi nebo dceři např. dům nebo řemeslo k užívání.²⁶⁹

²⁶⁵ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*. Podle Pavly Náčovské je právě označení „pomoc“ typické pro věna ženichů. Viz NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 48.

²⁶⁶ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 359. Smlouva mezi Vavřincem krejčím z Rozsoch a Mandalenou, zůstalou vdovou po nebožtíku Janovi Tichým jinak Nadívaným, uzavřená dne 27. ledna 1609.

²⁶⁷ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 48,49.

²⁶⁸ TAMTÉŽ. s. 48, 49.

²⁶⁹ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 34, 35.

Je jasné, že díky ojedinělému výskytu věna v boskovických svatebních smlouvách nelze vytvořit žádné přesvědčivé závěry. Nicméně, věno v Boskovicích bylo nejčastěji vyčísleno nějakou peněžní částkou, pouze jedenkrát se jednalo o nemovitý majetek. Velice zajímavý je ovšem fakt, že v Hořepníku, kde se dochovalo 36 svatebních smluv, byla o věně zmínka u všech 72 osob. A v Boskovicích, z celkového počtu 83 svatebních smluv, se věno objevuje pouze u devíti ze 166 zúčastněných osob. V některých smlouvách se dokonce vyskytly podmínky, za kterých mělo být věno vyplaceno. Šlo o dvě smlouvy, ve kterých otec podmínil předání věna tím, že si novomanželé koupí svůj vlastní grunt (viz níže). A šlo také o jeden zápis, ve kterém se otec rozhodoval, zda věnuje novomanželům peníze nebo vlnu (viz níže). Ve všech těchto situacích jsem se rozhodla přihlídnout k finanční hodnotě a zahrnula ji do statistiky a tabulky, jakoby se otec rozhodl dát novomanželům peníze.²⁷⁰

VI. 2. 1 VĚNO S PENĚŽNÍ HODNOTOU

Věno v Boskovicích se udávalo vždy ve zlatých rýnských a jeho hodnota se pohybovala od pěti do třiceti zlatých rýnských²⁷¹ (zde se opět nabízí srovnání s Hořepníkem, kde výše věna dosahovala až 500 zlatých rýnských²⁷²) Pro zajímavost jsem provedla výpočet celkové hodnoty věna a průměrného věna na jednu osobu (tabulka 9).

Ve smlouvách jsem se dočetla také zajímavé okolnosti, které předávání věna doprovázely. Například v jedné smlouvě se otec rozhodl, že snoubencům dá buď pět zlatých rýnských nebo kámen²⁷³ vlny²⁷⁴. V jiné smlouvě bylo věno v celkové hodnotě osmi zlatých rýnských rozděleno na roční splátky po dvou rýnských - „... každoročně po 2 R až do vyjití osmi R dáti se zamluvil...“²⁷⁵. Další zajímavost jsem objevila ve smlouvě, ve které otec slíbil dát novomanželům věno 15 zlatých rýnských pouze v případě, že si koupí svůj vlastní grunt. V případě, že si novomanželé grunt nekoupí, otec jim slíbil, že budou moci bydlet v jeho domě a také že jim bude poskytovat stravu.²⁷⁶ Něco podobného se vyskytuje ještě v jedné

²⁷⁰ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

²⁷¹ Zlatý rýnský byl poprvé ražen roku 1383 na základě dohody mezi rýnskými kurfiřty. U nás byly zlaté rýnské v oběhu po několik století. In POŠVÁŘ, Jaroslav. *Měna v českých zemích: (od 10. do počátku 20. století)*. Opava 1962.

²⁷² SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 39-42.

²⁷³ Kámen měl váhu 20 liber. Libra je stará váhová jednotka různé velikosti. Česká libra váží asi 1/2 kilogramu. Viz <http://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>, 13.1.2008.

²⁷⁴ viz SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 124. Smlouva mezi Janem Kmentem z města Prostějova namíste Václava syna jeho, a Markytou zůstalou vdovou po nebožtíku Václavovi Kulhánkovým, uzavřená dne 12. listopadu 1613.

²⁷⁵ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 202. Smlouva mezi Mikulášem, synem Václava Karáška Mazáče a Kunou, vdovou zůstalou po nebožtíku Mikulášovi Kalikovým, uzavřená dne 21. ledna 1620.

²⁷⁶ „... při sobě v domě svém do vůle jich bytu a vychování na svůj vlastní groš přiti a je stravou opatrovat, jestližeby se pak jemu živnuška a grunt koupiti natrefila, že jemu na závdavek 15 R pomoci učiniti a

svatební smlouvě, ve které otec synovi přislíbil dát deset zlatých v případě, že si koupí svůj vlastní grunt, ale také udává, že novomanžele „neodlučuje“ ze svého statku.²⁷⁷ V další smlouvě bylo věno opět rozděleno do několika splátek. Otec slíbil poskytnout novomanželům věno deseti zlatých rýnských na koupi koně, a to ve lhůtě čtyř neděl. Dále přislíbil dát dalších pět zlatých na počátku nového roku a o Vánocích ještě dalších deset zlatých rýnských - „... tomuž Václavovi synu do živnosti od dat. smluv těchto ve 4 nedělích 10 R k tomu ku pomoci na koně. V nový 5 R a o Vánocích příštích vše léta tohoto 10R daruje...“²⁷⁸

V hořepnických svatebních smlouvách se vždy vyskytuje nějaký druh věna. Z celkového počtu 72 zúčastněných osob bylo věno vyjádřeno peněžní hodnotou u 42 osob. Finanční hodnota věna byla vyjádřena v míšeňských kopách a později ve zlatých rýnských. Autorka měnu sjednotila na zlaté rýnské. Nejnižší částku představovalo 5 zlatých a 50 krejcarů, která se vyskytla hned u čtyř osob. Do rozmezí 101 a více zlatých spadalo osm osob (např. 300 rýnských přinášely do manželství hned tři osoby). Vůbec nejvyšší peněžní hodnotou představovalo 500 zlatých rýnských, které se objevilo v jedné svatební smlouvě. Nejčastěji se vyskytovala částka 50 zlatých rýnských, a to nejméně v osmi případech. Ze všech čísel, která vyjadřují hodnotu věna tvoří nadpoloviční většinu násobky pěti.²⁷⁹

V kutnohorských svatebních smlouvách se také vyskytuje věno, které bylo cenově ohodnoceno. Výše věna byla ve většině případů udána v kopách českých grošů, ojediněle se vyskytly míšeňské groše a v jednom případě tolar. V německé svatební smlouvě bylo věno vyjádřeno v guldenech (tedy ve zlatých). Nejnižší částka, která se ve smlouvách objevovala, měla hodnotu dvou kop českých grošů. Nejfrekventovanější částkou bylo 50 kop českých grošů a vůbec nejvyšší věno představovala částka 500 kop českých grošů. Průměrná výše věna se pohybovala okolo 64 kop českých grošů.²⁸⁰ 65% všech kutnohorských svatebních smluv, ve kterých byla zmiňována konkrétní výše věna, vykazuje rovnost mezi hodnotou, kterou žena přináší do manželství, a hodnotou, kterou dostane od manžela jako obvěnění. Zbývajících 35% tvořily smlouvy, ve kterých každý ze snoubenců vstupuje do manželství

na hotové dáti chce...“ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 236. Smlouva mezi Tomášem Janochovým a Kateřinou, dcerou nebožtíka Václava Hrbáčka, uzavřená dne 12. února 1613.

²⁷⁷ „... Janovi synu svému kdyžby sobě grunt koupiti chtěl 10 R hotových dáti chce. A mimo tu pomoc že jeho od statečku svého neodlučuje ...“ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 119. Smlouva mezi Janem Derkovým a Dorotou dcerou nebožtíka Víta mlynáře, jinak Sadílka, uzavřená dne 16. listopadu 1610.

²⁷⁸ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 363. Smlouva mezi Janem Lojkem z Vážan namístě, Václava syna svého a p.p.p. namístě Kateřiny pozůstalé vdovy po nebožtíku Blažkovi Jalovém, uzavřená dne 2. února 1615.

²⁷⁹ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 39-42.

²⁸⁰ NÁCOVSKÁ, P. *Svatební smlouvy*. s. 51, 52.

s odlišnou peněžní hodnotou. Hlavní příčinou této nerovnosti byla v polovině případů okolnost, že šlo o sňatek vdovce s pannou nebo vdovy s poctivým mládencem.²⁸¹

Abych mohla provést srovnání věn v Boskovicích, v Hořepníku a v Kutné Hoře, musela jsem nejprve převést měnu v Kutné Hoře z kop českých grošů na zlaté rýnské.²⁸² Nejnižší hodnota věna v Boskovicích představovala částku pěti zlatých rýnských. Věno v Hořepníku se od této částky příliš nelišilo, ale i přesto bylo o něco vyšší - pět zlatých rýnských a 50 krejcarů. Nejnižší peněžní hodnota věna v Kutné Hoře byla překvapivě vůbec nejnižší, tedy čtyři zlaté a 36 krejcarů.²⁸³ V případě nejfrekventovanějších částek se v Boskovicích nejčastěji objevovaly hodnoty deseti a dvaceti zlatých rýnských, v Hořepníku pak tato částka dosáhla 50 zlatých rýnských a v Kutné Hoře 115 zlatých rýnských. Nejvyšší věno vyjádřené finanční hodnotou představovala v Boskovicích částka 30 zlatých rýnských, v Hořepníku 500 zlatých rýnských a v Kutné Hoře 1150 zlatých rýnských. Je zajímavé, že Boskovice v otázce věna zaostávaly jak za královským městem Kutnou Horou, tak překvapivě i za malým poddanským městečkem Hořepníkem.²⁸⁴

Tabulka č. 9: Výše věna v boskovických svatebních smlouvách z let 1601-1620 ve zlatých rýnských a jejich četnost

výše věna ve zlatých rýnských	četnost
5	1
8	1
10	2
15	1
20	2
30	1
celkem osob	8
celková výše věna	88
průměrná výše věna	11

²⁸¹ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 53.

²⁸² Poměr mezi kopami českých grošů a zlatými rýnskými je 1: 2,3.

²⁸³ Jeden zlatý rýnský = 60 krejcarů

²⁸⁴ SMRŽOVÁ, A. *Hořepničtí měšťané*. s. 39-42., NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 51-53., SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

VI. 2. 2 VĚNO BEZ PENĚŽNÍ HODNOTY

V kutnohoských svatebních smlouvách, ve kterých bylo věno uvedeno, ale nebyla známá jeho peněžní hodnota, šlo o výčet jednotlivých předmětů, které snoubenci do manželství přinášeli. Manželky s sebou přinášely zejména šaty, ložní prádlo, nádobí, šperky a dobytek, u manželů se ve smlouvách objevil dům, šaty po předešlé manželce a dokonce i starý stav. Tento způsob zaznamenání věna však nebyl v Kutné Hoře příliš častý.²⁸⁵

V Hořepníku se otec nevěsty často zavazoval k vydání „vejpravy“, tedy k povinnosti vystrojit svatbu. Ze smluv vyplynulo, že má být „podle své možnosti“, „dle své vážnosti“, „slušná“ atd. Žena s sebou mohla dále do manželství přinášet například šaty, nábytek, obilí a také dobytek (nejčastěji to byly ovce, krávy, jalovice, ale nikdy ne koně). Počet kusů dobytka se nejčastěji pohyboval od tří do pěti, maximálně deset kusů. Oba manželé museli také čekat na dědický podíl po rodičích. Muž v některých případech poskytoval ženě dům, nebo pole, louky, dále do manželství přinášel často také dobytek, maximálně osm kusů. Jako součást přínosu se také uvádělo řemeslo, kterému se vyučil, a které bylo v některých smlouvách ohodnoceno určitou částkou.²⁸⁶

Mezi boskovickými smlouvami se vyskytla pouze jedna, ve které bylo uvedeno věno obsahující nemovitý majetek. Jednalo se o smlouvu mezi Václavem, synem Martina Říhového, a Annou, dcerou Vavřince Kováře. Z textu vyplynulo, že otec ženicha poskytl novomanželům část pole k užívání. „... Při konání smlouvy této svadební Martin Říhů místo pomoci témuž Václavovi synu svému kus poli ... k Hodiškám jdaucí ... k užívání bez všelijaké překážky pustil a oddal...“²⁸⁷

²⁸⁵ NÁCOVSKÁ, P. Svatební smlouvy. s. 50, 51.

²⁸⁶ SMRŽOVÁ, A. Hořepničtí měšťané. s. 36- 39.

²⁸⁷ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 362. Smlouva mezi Václavem, synem Martina Říhového a Annou, dcerou Vavřince Kováře, uzavřená dne 12. listopadu 1613.

VI. 3 SMLOUVY S VÝMINKAMI

V Boskovicích tvořily smlouvy, ve kterých není zmiňována instituce věna, 89% z celkového počtu svatebních smluv. Majetek v těchto smlouvách mohl být zmiňován buď formou výminek, nebo formulacemi „připověděl“, „uvolil“, zamluvil“ nebo „podvolil“²⁸⁸. Například: „... zamluvil se, že to děťátko po neb. Kryštofovi barvíři zůstalé, při sobě do zrostu jako své vlastní opatrovati a je chrániti chce...“²⁸⁹ A nebo se novomanželé v některých svatebních smlouvách majetkem nezabývali vůbec.²⁹⁰

V každé smlouvě se ovšem vyskytuje formulace, kterou nejdříve manžel přijímal ženu do svého statku a stejný příslib učinila později ve smlouvě i manželka. Například „... Prohlašující se přitom, že ji do všeho a všelijakého statečku kterýžkoli má, a neb což by je ještě buď po přátelích a neb jakýmkoli nápadem spravedlivým připadlo a přináleželo, přijímá za mocnou hospodyni a dědičku pravou...“²⁹¹. Těmito vzájemnými sliby došlo ke spojení majetku obou manželů a bylo zajištěno hospodaření na statku pro pozůstalého partnera v případě smrti druhého z nich. Také byl zabezpečen pro pozůstalého bezproblémový přístup ke všem právům ke statku.

V některých případech mohla formulace zahrnovat také děti, například „... manželku svou do všeho svého statečku kterýžkoli má, a neb ještě jakýmkoli způsobem a nápadem spravedlivým z požehnání a z propůjčení Božího míti by mohl a bude, v rovnej díl, dítek svých od datum smlauvy této přijímá...“²⁹² Tímto manžel (samozřejmě tuto formulaci používaly ve smlouvách i manželky) zajistil rozdělení svého majetku po smrti mezi svoje děti a manželku. V některých smlouvách se objevuje také dodatek, že v případě, že manželé nebudou mít žádné děti, celý statek zdědí pozůstalá manželka nebo manžel. Například „... jestližebý pak žádných dítek nebylo tehdy ona sama téhož statečku dědičkou aby byla...“²⁹³

Svatební smlouvy v Kutné Hoře, ve kterých není věno vůbec zmiňováno, vyjadřovaly majetkové vyrovnání jen velmi stručně. Často se pak objevovaly například tyto formulace: „dává se se vši spravedlností“, „se všim statkem“, „bere na celý podíl“, nebo „slučuje svůj

²⁸⁸ Těmito formulacemi se více zabývám v další podkapitole VI.4 Manželská příslibení

²⁸⁹ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 118. Smlouva mezi Honzem Besem barvířem pláten, a Barborou zůstalou vdovou po nebožtíku Kryštofovi Barvíři, uzavřená dne 14. září 1610.

²⁹⁰ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

²⁹¹ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 118. Smlouva mezi Honzem Besem, barvířem pláten a Barborou zůstalou vdovou po nebožtíku Kryštofovi Barvíři, uzavřená dne 14. září 1610.

²⁹² Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 317. Smlouva mezi Šimonem Krejčířem a Annou dcerou nebožtíka Jakuba Traple, uzavřená dne 10. února 1609.

²⁹³ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 196. Smlouva mezi Martinem Klatišem, mlynářem a Kateřinou, dcerou nebožtíka Matěje Rozhona z dědiny Mladkova, uzavřená dne 26. srpna 1608.

statek s jejím“. V těchto případech většinou následovala výminka.²⁹⁴ Smlouvy, ve kterých není věno vůbec zmiňováno, měly nejčastěji jednoduchý charakter a vyskytovaly se především u chudších poddanských usedlostí nebo měšťanů. Tohle zjištění Pavla Nácovská odhaduje podle výše výminky, která většinou nepřevyšovala částku 30 kop grošů českých. Jen zcela ojediněle se vyskytovala vyšší částka, jako například 50, 60, nebo 100 kop grošů českých. V kutnohorských smlouvách bylo vyměňování nemovitého majetku spíše neobvyklé, ale i výminky týkající se movitého majetku se objevovaly jen zřídka, a to ještě výhradně u žen. Šlo především o oblečení, nádobí a ložní prádlo.²⁹⁵

Je třeba podotknout, že výminky se v boskovických svatebních smlouvách vyskytují podstatně častěji než věno. Celkově se k vyjmutí části majetku pro svou osobní potřebu rozhodlo 39 osob, tedy 23,5 % z celkového počtu 166 osob. Sice toto procento není nijak ohromující, ale v porovnání s procentuální hodnotou věna, kterou představovalo 5,4 %, jistě nezanedbatelné. Výminky si častěji pro svou potřebu ponechávaly ženy, a to 26krát. V případě mužů ke stejné situaci došlo celkem 13krát. Jak je patrné, v Boskovicích sice výminky převažovaly u žen, ale přesto měly i u mužů poměrně velké zastoupení. Zjišťovala jsem, jaký sociální status měly osoby, které k vyměňování majetku přistupovaly. Ze všech 39 osob vstupovalo nejméně do druhého manželství 25 osob, přesněji 23 vdov a dva vdovci. U jedenácti mužů se ze smluv nedalo vyčíst, zda se jednalo o svobodné nebo již nejméně jednou ženaté muže. Ženy byly ve třech případech svobodné, vždy se jednalo o sirotky.²⁹⁶

V některých smlouvách docházelo k situacím, kdy si oba snoubenci ponechávali část majetku. Například ve smlouvě Daniela Píši a Kuny. Manžel si pro sebe ponechal částku 300 zlatých rýnských, a manželka ho v tomto případě ještě překonala - vymínila si 1000 zlatých rýnských.²⁹⁷ K podobné situaci došlo ještě v dalších pěti smlouvách. Zajímavé je, že ze všech šesti smluv si ve čtyřech případech žena vymínila větší finanční částku než muž. Obecně lze říct, že si muži vyměňovali poměrně malé částky, nejčastěji to bylo do 100 zlatých rýnských, pouze jednou si muž vymínil částku 300 zlatých rýnských. Dále si muži vyměňovali oblečení, dobytek, v jednom případě dědický podíl. Zde se nabízí srovnání s Kutnou Horou, kde výminky movitého majetku využívaly pouze ženy. U žen se objevovaly vyšší částky, včetně dvou případů částky 1000 zlatých rýnských. Ženy si také často ponechávaly stříbrné pásy,

²⁹⁴ NÁCOVSKÁ P. Svatební smlouvy. s. 49, 50.

²⁹⁵ TAMTÉŽ. s. 50, 51.

²⁹⁶ Např. „... panny nevěsty Lidmily, dcery zůstalé po neb. dobré paměti Janovi Hrdým...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 156, 157. Smlouva mezi urozeným vladykou, panem Kašparem Voldem, a poctivou pannou Lidmilou, dcerou nebožtíka Jana Hrdého, uzavřená dne 25. února 1609.

²⁹⁷ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 116. Smlouva mezi Danielem Píšou a Kunou, uzavřená dne 15. března 1614.

dobytek, ložní prádlo, pole, v jednom případě louku. Výminky se také mohly kombinovat, kromě peněžní částky si manželé vymíňovali i movitý a nemovitý majetek.²⁹⁸

Otázkou je, pro koho byl majetek ze společného vlastnictví vyjmut. Ze smluv jsem se dozvěděla, že v naprosté většině byly výminky určeny jednoduše komukoliv. Například „... pro manžela svého jako pro koho jiného 50 R vymíňuje...“²⁹⁹ Těchto výminek bylo dohromady 29 z celkového počtu 39 výminek. Majetek byl také ponecháván pro děti (celkem sedmkrát), dále pro osobu, která si majetek vymíňovala a pro další příbuzné. Ve smlouvách se jmenovitě píše o manželovi a bratrech.³⁰⁰ V několika smlouvách byly výminky upravovány dodatečným zápisem do knihy svatebních smluv. Tento zápis se nazýval „paměť“.³⁰¹

Výminky v Boskovicích lze rozdělit do tří skupin. První skupinu tvořily výminky, které byly zastoupeny nějakou peněžní hodnotou. Do druhé skupiny jsem zahrнула výminky obsahující movitý i nemovitý majetek a třetí skupinu jsem nazvala Ostatní.³⁰²

VI.3.1. VÝMINKY S PENĚŽNÍ HODNOTOU

Tyto výminky se ve smlouvách objevovaly ve dvou měnách - v hřivnách a zlatých rýnských. Celkově se peněžní hodnota výminek objevovala celkem ve 30 případech, z toho bylo v hřivnách uvedeno 12 částek. Částky v hřivnách se pohybovaly od 10 do 100 hřiven, nejčastěji se vyskytovala hodnota 30 hřiven, a to v pěti případech. Výminky ve zlatých rýnských se pohybovaly od 10 do 1000 zlatých rýnských, nejčastěji, tedy ve čtyřech případech, bylo vymíňováno 30 zlatých rýnských. Pro lepší přehlednost jsem měnu přepočítala a sjednotila na zlaté rýnské³⁰³ (podrobněji tabulka č.10). Z tabulky je patrné, že jednotná finanční hodnota výminek se pohybovala od nejnižších částek, zahrnutých v kategorii 0-10 zlatých, až po nejvyšší částku, kterou představovalo 1000 zlatých rýnských.

²⁹⁸ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

²⁹⁹ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 266, 267. Smlouva mezi Pavlem Stříškovým a Zuzanou po nebožtíku Janovi Hrbáčkovi, uzavřená dne 30. června 1620.

³⁰⁰ Například „... vymíňuje na bratří své vlastní dva Jan a Tomáše z šatů svých kdyby ho koli pán Bůh neuchoval, každému jedny šaty kůzlový, totiž plášť, kabát a galioty a každému jednu krávu aby vydána byla...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 73, 74. Smlouva mezi Jakubem Šperatem v měst. Olešnici a Lidmilou, dcerou Pavla Srkalka, uzavřená dne 27. června 1616.

³⁰¹ Tyto paměti se objevily pouze u pěti svatebních smluv, a to v časovém rozmezí dvou až dvaceti let po sepsání svatebních smluv. Nejčastěji se v pamětech upravuje nebo doplňuje znění výminek. Např. „... Že takových 1000 R dotčená Lidmila Hrdá témuž panu Kašparovi Voldovi manželu svému, ne z nějakého přinucení, ale z dobré vůle, a pravé lásky manželské daruje a oddává sobě na tom 1000R ani žádnému z přátel svých žádné moci a práva nepozůstávajíce. Nýbrž aby on pan Kašpar podle takového mocného zadání toho 1000 R jakožto svého vlastního bez všelijaké lidské překážky užívati a svému jak se jemu zdáti a líbiti bude činiti a vládnouti mohl...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*, f. 156, 157. Smlouva mezi urozeným vladkou, panem Kašparem Voldem, a poctivou pannou Lidmilou, dcerou nebožtíka Jana Hrdého, uzavřená dne 25. února 1609.

³⁰² SOkA Blansko, AM Boskovice. *Knihy svatebních smluv*.

³⁰³ zlaté rýnské : hřivny jsou v poměru 60:70. Například 10 hřiven = 8,6 zlatých rýnských. In KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel. *Codex juris bohemicus*. Praha 1876. s. 93.

Tato suma se dokonce objevila u dvou osob. Zde se nabízí srovnání s výminkami Kutné Hory, jejichž nejvyšší hodnota dosahovala částky 100 kop českých grošů, tedy 230 zlatých rýnských. Je patrné, že tato částka je nepoměrně nižší než nejvyšší peněžní hodnota boskovických výminek. Nejčastěji si snoubenci boskovických svatebních smluv vymíňovali částky v rozmezí 21-30 zlatých rýnských, a to v devíti případech. Pro zajímavost jsem vypočítala i celkovou částku, kterou si novomanželé vymínili a průměrnou částku jedné výminky.³⁰⁴

Někdy, sice ojediněle, jsem se v boskovických smlouvách dočetla o pokynech, jak se s vymíňenými penězi mělo naložit po smrti osoby, která se rozhodla ponechat si peníze pro svou vlastní potřebu. Například ve svatební smlouvě Daniela Píši a Kuny, si manželka ponechala ze společného majetku částku 1000 zlatých rýnských. Peníze měly být do čtyř neděl po její smrti rozděleny na polovinu. Jedna polovina měla připadnout manželovi a druhá polovina nejbližším krevním přátelům.³⁰⁵ V jiné smlouvě si manžel vymínil částku 30 zlatých rýnských s dodatkem, že v případě, že se tyto peníze rozhodne dát někomu jinému než manželce, bude manželka povinna dotyčné osobě předat každý rok deset zlatých rýnských ze statku po svém manželovi.³⁰⁶ V podstatě totéž se se svými penězi rozhodla provést i žena, která si vymínila částku 150 zlatých rýnských a v případě, že by se rozhodla poskytnout je někomu jinému než svému manželovi, musel manžel tomuto člověku platit každý rok po deseti zlatých rýnských.³⁰⁷ V jiné smlouvě dokonce manželku, která si ponechala 1000 zlatých rýnských, omezovalo upozornění, že kšaftovat s těmito penězi může pouze s vědomím boskovického úřadu, jinak její počínání nemělo mít žádnou platnost. Toto upozornění se

³⁰⁴ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*.

³⁰⁵ „... vymíňuje sobě a na své dobré vůli, a svobodě pozůstavuje 1000 R hotových počtu a čísla svrchu psaného, též jeden pás stříbrný pozlacený, který od neb. Matěje manžela jejího na slib jí darován jest. Kterýžto jeden tisíc zlatých a pás již dotčený aby mohla darovati, dáti a neb na smrtelné posteli poručiti komuž by se jí nejlépe líbilo a zdálo... Z těch 1000 R aby pět set při manželu jejímu již dotčeným zanecháno bylo. A druhých pět set R na nejbližší krevní přáteli její nápadem připadlo a přináleželo. Kteréž hned po smrti její ve 4. nedělích předzvěhlých komuž nejvlastněji a nejspravedlivěji přináležeti budou...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 116. Smlouva mezi Danielem Píšou a Kunou, uzavřená dne 15. března 1614.

³⁰⁶ „... Václav Soffonyášův 30 R sobě vymíňuje a pozůstavuje, aby je mohl buď za zdravého života dáti a nebo i poručiti komuby se jemu vidělo a zdálo. Však jestli žeby je komu jinému mimo Alžbětu manželku svau zadal a neb poručil, tehdy Alžběta manželka jeho po 10 R každý rok bude povinna je z statku po manželu svém zůstalého vydati...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 361. Smlouva mezi Václavem Soffonyášem z Prostějova a Alžbětou dcerou Urbana Fučíka z Boskovic, uzavřená dne 10. října 1611.

³⁰⁷ „... 150 R na gruntu svém sobě vymíňuje a na svobodě sobě aby je buďto Janovi manželu svému a nebo komukoliv buď za zdravého života zadati a nebo na smrtelné posteli poručiti mohla, zanechává. Jestližeby pak těch 150 R jinému komu ... mimo Jana manžela svého od data a neb na smrtelné posteli poručila, tehdy Jan Dvořákův manžel její těch 150 R z téhož gruntu každoročně po 10 R bude je povinen platiti a vyplňovati tomu komužby dané neb poručené byli...“ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 122, 123. Smlouva mezi Janem Dvořákovým ze Sudic a Marianou Šprymulkou, uzavřená dne 28. února 1612.

týkalo také její poslední vůle. A také měl úřad povinnost informovat o jejím jednání přátele a příbuzné.³⁰⁸

Tabulka č. 10: Finanční hodnota výminek v boskovických svatebních smlouvách z let 1601-1620 ve zlatých rýnských a jejich četnost

hodnota ve zlatých rýnských	četnost
0-10	5
11-20	2
21-30	9
31-40	2
41-50	2
51-100	4
150	1
200	2
300	1
1000	2
CELKEM OSOB	30
CELKEM ZLATÝCH RÝNSKÝCH	3715,8
PRŮMĚR	123,86

VI.3 2. VÝMINKY S MOVITÝM A NEMOVITÝM MAJETKEM

V některých smlouvách si novomanželé vymíňovali také movitý a nemovitý majetek. Obecně lze říct, že šlo především o dobytek, ložní prádlo, pozemky, stříbrné pásy a oblečení. Vůbec nejčastěji byl ze společného majetku vyjmut dobytek. Konkrétně se jednalo o krávy (přesněji - celkem osm kusů) a jednu jalovici. Co se týče dalších zvířat, tak v jedné smlouvě se výminka týkala také klisny, dokonce zde byla vyčíslena i její finanční hodnota - „... jednu klisnu za 20 R vymíňuje a na svobodu toho sobě pozůstává...“³⁰⁹ Často se do výminek zahrnovalo také ložní prádlo, neboli „z lože šatů“ a peřiny. Peřiny si jeden z novomanželů ponechal celkem ve dvou případech a povlečení v pěti případech. Mezi oblíbené výminky se u

³⁰⁸ „... Však tak aby to její činění, a neb kšaftování s jistým vědomím auřadu Boskovského nynějšího i budoucího aby bylo činěno a konáno. A oni auřad budou povinni přátelům a příbuzným jejím, o takovém činění a zadávání i tolikéž o její poslední vůli známost dáti. Jestli by pak bez vědomí auřadu co toho předsevzala a poroučela a pro auřad neposlala: tehdy takové poručenství a zadávání toho tisíce zlatých aby žádné podstaty a platnosti k zdědění a obdržení i vzíti toho v nejmenším punktu... nemělo, a míti nemohlo...“ SOKA Blansko, AM Boskovice. Kniha svatebních smluv, f. 156, 157. Smlouva mezi urozeným vladykou, panem Kašparem Voldem, a poutivou pannou Lidmilou, dcerou nebožtíka Jana Hrdého, uzavřená dne 25. února 1609.

³⁰⁹ SOKA Blansko, AM Boskovice. Kniha svatebních smluv, f. 123, 124. Smlouva mezi Jakubem Sládkem z Černé Hory a Markytou, dcerou Martina pekaře z Boskovic, uzavřená dne 22. listopadu 1611.

žen řadily pásy. Šlo celkem o čtyři kusy, tři byly stříbrné a jeden stříbrný pozlacený. V jedné smlouvě jsem se dočetla, že žena měla pás po svém otci³¹⁰ a v další smlouvě byl pás (v tomto případě jde o stříbrný pozlacený pás) „...*na slib ji darován jest...*“ od svého již zemřelého manžela.³¹¹ Domnívám se, že se jednalo o zasnubní dar. Co se týče oblečení, nebylo ve výminkách moc časté - vyskytlo se jen v jedné svatební smlouvě. Manžel si zde vymínil pro každého ze svých dvou bratrů plášť, kabát a kalhoty.³¹² Poměrně často, tedy třikrát, jsem narazila na pozemek, který si jeden ze snoubenců ponechal pro svou potřebu. Nutno podotknout, že pokaždé to byla žena. Ve dvou případech se ve smlouvách píše o „padětku“ a jeho bližším umístění. Předpokládám, že se jedná o pole. Markyta Eliáška si doslova vymínila „... *padělek jeden za daubravskau ulici*³¹³ *ležící...*“³¹⁴ Ve výmince Mandy se také objevil „padělek“³¹⁵ a v poslední ze tří smluv pak louka - „... *a louky jedné za vsí Skalici ležící...*“³¹⁶

VI.3.3. OSTATNÍ

Do této poslední skupiny jsem zahrнула všechny zbývající výminky, které nebylo možné zařadit do dvou předcházejících kategorií. Jedná se o čtyři smlouvy. V první ze smluv si v podstatě manžel ponechal právo nakládat se vším z majetku po otci podle své vlastní vůle „... *sobě na svobodné vůli čímkoli by po p. otci jeho libilo učiniti...*“³¹⁷ V další smlouvě si manželka vymínila manželův slib, že kdyby zemřela, manžel musí dát jejím dětem dědický podíl, a kdyby se chtěly vdát nebo oženit, musel by jim manžel poskytnout vejpravu, ložní

³¹⁰SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 200. Smlouva mezi Matyášem, synem Martina Vítova a Kateřinou, zůstalou vdovou po nebožtíku Tomášovi Janochovým, uzavřená dne 5. září 1614.

³¹¹SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 116. Smlouva mezi Danielem Píšou a Kunou, uzavřená dne 15. března 1614.

³¹² „... *vymíňuje na bratři své vlastní dva Jan a Tomáše z šatů svých kdyby ho koli pán Bůh neuchoval, každému jedny šaty kůzlový, totiž plášť, kabát a galioty a každému jedna krávu aby vydána byla...*“ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 73, 74. Smlouva mezi Jakubem Šperatem v měst. Olešnice a Lidmilou, derou Pavla Srkalka, uzavřená dne 27. června 1616.

³¹³ Podle Bedřicha Šponera se v Doubravské ulici nacházela jedna ze čtyř původních osad. Tato ulice se dnes jmenuje P. Bílky. In ŠPONER, Bedřich. Čtení o minulosti města Boskovic. In Čas. Boskovický magazín. *Boskovice*. Boskovice 1969. s. 1-5. Dodnes se jedné části Boskovic říká Doubravy.

³¹⁴ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 2. Smlouva mezi Janem, synem Jakuba Kulhánkova a Markytou, zůstalou vdovou po nebožtíkovi Eliášovi Wolffovým, uzavřená dne 10. června 1608.

³¹⁵ „... *pak jeden a neb roli půlkou na krajinu nahánějí ležící Borkovský...*“ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 125. Smlouva mezi Jakubem Buchtovým a Mandou, zůstalou vdovou po nebožtíkovi Janovi Mlatkovským, uzavřená dne 17. listopadu 1614.

³¹⁶ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 360, 361. Smlouva mezi Vítem Mičánem a Annou, zůstalou vdovou po nebožtíkovi Janovi Barultovi, uzavřená dne 6. července 1609.

³¹⁷ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 194. Smlouva mezi Janem Zeleným a Annou, zůstalou dcerou nebožtíka Jiříka Haspry, uzavřená dne 30. ledna 1618.

prádlo a krávu.³¹⁸ Ve třetí ze smluv si muž ponechal dědický podíl po bratru - „... jemu na díl jeho po neb. Václavovi bratru jeho připadl málo nebo mnoho, kterýž on sobě na napřed vyměňuje...“³¹⁹ A v poslední z těchto smluv je doslova napsáno - „... s tou jistou vejminkou aby on Anně schovanici kteráž při ní zmladosti slouží to všecko činí se jí tak neb. Jiřík Kasal jakž zápis při koupi gruntu jeho ukazuje, vydati když by k místu přišla vydati povinen byl. Což Jan Hromádků učiniti a vykonati připověděl...“ Domnívám se, že Jan Hromádků se zde přislíbil propustit ze služby dívku Annu, manželčinu schovanku, kdyby se chtěla vdát.³²⁰

³¹⁸ „... s touto přitom vejminkou kdyby jí p.B. dříve nežli jeho z tohoto světa povolati ráčil. Aby dětem jejím coby dílu jejich bylo, z toho právo byl, a kdyby k místu přišli, každému výpravu, z lože šatů, a po 1 krávě dal...“ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 362. Smlouva mezi Václavem pekařem z Morkovic a Kateřinou, dcerou nebožtíka Jiříka Haspary z Boskovic, uzavřená dne 13. listopadu 1612.

³¹⁹ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 122, 123. Smlouva mezi Janem Dvořákovým ze Sudic a Marianou Šprymulkou, uzavřená dne 28. února 1612.

³²⁰ SOKA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 124. Smlouva mezi Janem Hromádkovým a Salomenou, zůstalou vdovou po nebožtíku Jiříkovi Čenauchovým, jinak Kasalovi, uzavřená dne 17. února 1613.

VI. 4 MANŽELSKÁ PŘISLÍBENÍ

Tuto kapitolu jsem nazvala manželská příslibení, protože jsem do ní zahrнула sliby, které si v některých smlouvách manželé dávali. Obecně lze říci, že manžel slíbil něco udělat, protože se ve smlouvách k něčemu „zamluvil“, „uvolil“, „podvolil“ nebo „připověděl“. Myslím si, že tyto sliby měly v některých případech hodně blízko k výminkám, ale hlavní rozdíl od výminek vidím v tom, že jedna část těchto slibů byla určena přímo dětem. Tedy, šlo o děti, které měla žena z dřívějšího manželství a tímto jí manžel sliboval, že se o ně bude starat jako o své vlastní. Tato příslibení také do značné míry připomínají testamenty, protože stejně jako ony se snažily zabezpečit děti po své smrti.³²¹ Například „...zamluvil se že to děťátko po neb. Kryštofovi barvíři zůstalé, při sobě do zrostu jako své vlastní opatrovati a je chrániti chce...“³²²

V některých svatebních smlouvách byly tyto sliby podrobněji rozvedeny. Například měl manžel dětem poskytovat stravu a šaty, poslat je do školy nebo na učení, popřípadě jim dát ke svatbě vejprahu, dobytek, ložní prádlo. Například „...podvolil se sirotky v tom mlejné až do zrostu jak stravou tak i šatem opatrovati. A kdyžby dcera k místu přišla vejprahu náležitou učiniti, krávu a jalovici, z lože šatů povlaky, vydati. a pachole bud' do školy na učení neb na řemeslo dáti...“³²³ A pro zajímavost uvádím také jeden slib, který se mimo jiné týkal toho, jak se má do budoucna zacházet s krávami, které manželce zůstaly z předchozího manželství - „...dvi děvčátek po ne.Matějovi tkadleci a dvě krávy zůstaly. Aby hned tohoto roku jakžby se votelily dvy telat k chování obráceno a z nich v 5 letech po jedné krávě vychováno...“³²⁴

V druhé části příslibů v boskovických smlouvách manžel sliboval koupit grunt. Například „...Prohlašujice se a připovídaje přitom předně (ač by bydlení a živnůstky neměl) že sobě co nejdříve moci bude gruntík a živnůstku koupiti chce...“³²⁵

³²¹ Viz například KRÁL, Pavel. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice 2001. ISBN 80-7040-463-9.

³²² SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 118. Smlouva mezi Honzem Besem, barvířem pláten, a Barborou, zůstalou vdovou po nebožtíku Kryštofovi Barvíři, uzavřená dne 14. září 1610.

³²³ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 22. Smlouva mezi Bartošem mlynářem Parsstendorfu a Kateřinou, zůstalou vdovou po nebožtíku Martinovi Klatišovi, uzavřená dne 3. července 1612.

³²⁴ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 268. Smlouva mezi Pavlem, synem Mertle Krejčího a Dorotou Ambrožkou, uzavřená dne 10. listopadu 1620.

³²⁵ SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 120. Smlouva mezi Janem mlynářem lhotským a Alžbětou, dcerou nebožtíka Jana Jozefovýho z Boskovic, uzavřená dne 28. června 1611.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo odpovědět na dvě nejdůležitější otázky - jakou vypovídací hodnotu mají boskovické svatební smlouvy z let 1601-1620 a jaká je tato hodnota v porovnání především se smlouvami poddanského městečka Hořepník a královského města Kutné Hory. Pro doplnění informací jsem využila také rozbor svatebních smluv komorního města Dašice.

Boskovice se nachází v Jihomoravském kraji přibližně 40 kilometrů severně od Brna. Oficiálně se staly městečkem až roku 1463, k povýšení Boskovic na město došlo až v roce 1787. Ve zkoumané době vlastnil panství rod Morkovských ze Zástřizl. Boskovice jim náležely od roku 1567, poslední člen rodu zemřel v roce 1687. Morkovští ze Zástřizl byli evangelíci neurčité denominace, podporovali i České bratry a Václav ze Zástřizl udržoval také styky s kalvínskou Ženevou. Jeho nástupce Václav Morkovský ze Zástřizl přestoupil ke katolictví a snažil se od roku 1613 o pokatolictění boskovického panství. Za dobu jejich vlastnictví došlo k renesančním úpravám hradu, farního kostela svatého Jakuba a městských domů.

Sňatek vždy patřil a patří k nejvýznamnějším mezníkům v životě lidí. Do života jedinců přinášel zásadní změnu, byl spojován s řadou rituálů a právních kroků. Při výběru partnera se uplatňovaly dvě strategie. Osobní v případě ovdovělých osob a rodinná u osob svobodných. Sňatek byl do velké míry věcí majetkové spekulace a láska zde hrála jen vedlejší roli, snoubenci se zpravidla téměř neznali. Uzavření manželství také znamenalo definitivní uznání dospělosti snoubenců. Důležitým mezníkem pro svatební obřady byl Tridentský koncil (1545-1563). Do Tridentského koncilu byl za vrchol a právní zakončení svatebního obřadu pokládán světský akt, často v podobě podání ruky, podpisu svatební smlouvy nebo výměny darů. Tímto docházelo k uzavření manželství. Požehnání v kostele jen potvrzovalo tento akt. Po Tridentském koncilu vznikala manželský svazek na základě kněžského požehnání a svatební smlouva nabývala platnosti až po udělení manželské svátosti.

Svatební smlouva byla dokumentem, který upravoval manželské majetkové právo a jednalo se o oboustranně závazný dokument. Ve Státním archivu Blansko, Archivu města Boskovice se z let 1601-1620 dochovalo celkem 83 svatebních smluv. Všechny jsou zapsány v knize svatebních smluv z let 1608-1720. Pro srovnání jsem provedla výpočet průměrného počtu svatebních smluv v Boskovicích, Kutné Hoře a Hořepníku za jeden rok. Pro poddanské město Boskovice vychází průměrně 4,15 smlouvy na jeden rok, pro královské město Kutná

Hora je to 5,18 smlouvy a pro malé poddanské městečko Hořepník 0,28 smlouvy. Je tedy patrné, že Boskovice se četností svatebních smluv blížily královskému městu Kutná Hora.

Analýzou těchto pramenů jsem dospěla k několika závěrům. První z nich se týkal křestních jmen. Nejčastěji se v boskovických svatebních smlouvách objevovala jména Jan, Václav, Anna a Dorota. Ke stejným závěrům dospěla také Adéla Smržová v případě hořepnických svatebních smluv.

Dále jsem se zabývala zastoupením snoubenců. Ženy jsou v boskovických svatebních smlouvách zastoupeny celkem v 80 případech, nejčastěji purkmistrem a radou města Boskovice. Pouze zbývající tři boskovické smlouvy uzavřela nevěsta osobně. Z nich pouze jednu smlouvu uzavřela vdova, ostatní dvě smlouvy byly uzavřeny nevěstou-sirotkem. A to i přesto, že ze všech 83 nevěst bylo 40 žen již vdovami, a tudíž měly právo uplatnit tzv. osobní strategii. V Kutné Hoře k této situaci také docházelo, ženy pak bývaly zastoupeny poručníky. U mužů bylo v Boskovicích zastoupení méně časté - týkalo se dvanácti případů. Ženich zde byl pak nejčastěji zastoupen otcem.

Další závěr se týká datace. Boskovické svatební smlouvy jsou datovány jak křesťanským, tak moderním způsobem. Jednou z otázek bylo, zda datum vyskytující se ve smlouvě je shodné s datem uzavření sňatku. Podařilo se mi zjistit, že tato data jsou shodná. Datace se vyskytuje v každé smlouvě, i když v některých zápisech se lišilo datum sepsání smlouvy s datem jejího vepsání do knihy svatebních smluv. Nejčastěji se svatební smlouvy v Boskovicích uzavíraly v zimních měsících. S touto skutečností se shoduje i Adéla Smržová v případě hořepnických svatebních smluv. Snoubenci v Boskovicích nejčastěji volili pro svůj sňatek úterý, naopak ve čtvrtek nebyla uzavřena žádná smlouva. V Kutné Hoře a v Hořepníku se svatební smlouvy uzavíraly každý den v týdnu.

Dále pojednávám o místech uzavření svatebních smluv. V Boskovicích, Kutné Hoře i Hořepníku byla smlouva uzavírána vždy v místě nevěstina bydliště. V případě boskovických svatebních smluv pouze v jednom případě bydlela nevěsta jinde než Boskovicích, a to v nedaleké vesnici Mladkov. Ženich mohl mít své bydliště vzdálené od Boskovic až 73 kilometrů, a bydlel tak například v Morkovicích, Ivančicích, Tišnově, Litomyšli nebo Prostějově. Ale také mohli muži pocházet z vesnic, jejichž vzdálenost nepřesahuje pět kilometrů od Boskovic. Nejčastěji, tedy v 54 smlouvách, pocházeli oba snoubenci z Boskovic. Stejně jako v případě Kutné Hory a Hořepníka.

Poté se zabývám počtem svědků. Počet svědků ženicha se v Boskovicích pohyboval nejčastěji okolo čtyř až sedmi osob, v Kutné Hoře měl ženich okolo tří až deseti svědků a v Hořepníku se tento počet pohyboval nejčastěji okolo tří až šesti osob. Svědci nevěsty nejsou

v 60 boskovických svatebních smlouvách vůbec jmenováni. Ve všech těchto smlouvách byla nevěsta zastoupena purkmistrem a radou města Boskovice. Ve zbývajících smlouvách se počet svědků nevěsty pohyboval mezi třemi až sedmi.

Podstatnou část smluv tvořila ustanovení o majetku, který si novomanželé přinášeli do manželství. Paradoxně se věno v Boskovicích objevilo pouze u devíti snoubenců. Z toho osm věn bylo vyjádřeno peněžní částkou. Nutno podotknout, že ne příliš velkou. Není jasné, proč byla tak podstatná část smlouvy, jakou věno bezpochyby představovalo, jednoduše u 157 snoubenců vynechána. Finanční hodnota věna byla v Boskovicích udávána ve zlatých rýnských. Nejnižší věno představovala částka pět zlatých rýnských. Okolo pěti zlatých rýnských se pohybovaly také nejnižší částky v Kutné Hoře i v Hořepníku. Nejčastěji se v Boskovicích vyskytovala částka deset a dvacet zlatých rýnských, naproti tomu v Hořepníku bylo nejčastější peněžní částkou 50 zlatých rýnských a v Kutné Hoře 115 zlatých rýnských. Nejvyšší částku v Boskovicích představovalo věno 30 zlatých rýnských (zde si můžeme povšimnout, že i v Hořepníku byla nejčastější hodnota věna podstatně vyšší než nejvyšší částka v Boskovicích), v Hořepníku se výše věna vyšplhala k 500 zlatých rýnských a v Kutné Hoře k 1150 zlatých rýnských. Jiný druh věna se v boskovických svatebních smlouvách objevil pouze v jednom případě, a to když otec poskytl novomanželům část pole k užívání. V Kutné Hoře i Hořepníku tento druh věna představoval výčet jednotlivých předmětů - zejména šlo o šaty, ložní prádlo, nádobí, šperky a dobytek.

Možným vysvětlením velkého rozdílu mezi četností boskovických věn a věn v Kutné Hoře a Hořepníku, by mohla být skutečnost, že v Boskovicích téměř polovina žen vstupujících do manželství byla již vdovami a poměrně velká část nevěst byla sirotky. U vdov i sirotek je nepravděpodobné, že by dostávaly věno. Zajímavý byl také fakt, že v boskovických svatebních smlouvách věno vždy poskytoval otec ženicha. Tudíž věno vždy náleželo manželovi, popřípadě i jeho ženě, ale nikdy věno neobdržela nevěsta. Jiné možné vysvětlení mohly přinášet výminky, které by do jisté míry věno „nahrazovaly“. Soudím tak podle četnosti a výše výminek, jejichž hodnota se pohybovala na podobné úrovni jako věna Kutné Hory a Hořepníku. Tímto můžeme vyloučit teorii, že četnost a výše věna v boskovických svatebních smlouvách je ovlivněna nemajetností boskovických měšťanů.

Jak již bylo řečeno, majetek mohl být ve smlouvách zastoupen také výminkami. Výminku lze charakterizovat jako formulaci, kterou si novomanželé ponechávali část majetku, se kterým mohli nakládat podle svého vlastního uvážení. K vyjmutí části majetku pro svou osobní potřebu se rozhodlo 39 z celkového počtu 166 osob. Hodnota výminek v boskovických svatebních smlouvách se pohybovala až do výše 1000 zlatých rýnských.

Nejčastěji si snoubenci vymíňovali částky v rozmezí 21-30 zlatých rýnských. Vymíňovali si také dobytek, ložní prádlo, pozemky a ženy také stříbrné pásy. V Kutné Hoře bylo vymíňování části majetku spíše neobvyklé. Vymíňovaná částka většinou nepřevyšovala 30 kop českých grošů (tj. 69 zlatých rýnských), nejvyšší částku představovalo 100 kop českých grošů (tj. 230 zlatých rýnských), což je nepoměrně méně než nejvyšší peněžní hodnota v Boskovicích. I výminky týkající se movitého majetku se objevovaly v Kutné Hoře jen zřídka.

Majetek mohl být také obsažen v manželských příslibech. Šlo o sliby, které si manželé dávali a zavázali se tak něco vykonat po smrti svého partnera. Nejčastěji se vyskytovaly dva druhy těchto příslibů. Prvním z nich byly sliby manželů postarat se o děti partnerů z předchozího manželství a druhým bylo koupit grunt. Existovaly také smlouvy, ve kterých nebyla uvedena vůbec žádná majetková vyrovnání. Nutno podotknout, že tyto smlouvy tvořily nadpoloviční většinu všech smluv.

Celkově lze říci, že boskovické svatební smlouvy lze označit za standardní v případě počtu dochovaných svatebních smluv, křestních jmen snoubenců, datací, místa uzavření svatebních smluv a počtu svědků. Za nestandardní lze smlouvy označit v případě věn, kterých bylo v boskovických svatebních smlouvách podstatně méně a v případě výminek, které se vyskytovaly naopak podstatně častěji než v ostatních českých městech.

PŘÍLOHY:

PŘÍLOHA č. 1: Pohled na hrad Boskovice.

http://www.boskovice.cz/index.php?page=temata/pamatky_historie_muzeum/hrad, 17.3.2008

Pohled na zámek Boskovice.

http://www.boskovice.cz/index.php?page=temata/pamatky_historie_muzeum/zamek,
17.3.2008.

PŘÍLOHA č. 2: Svatební smlouva mezi Lazarem Jiskrou, hrnčářem a Annou, zůstalou vdovou po nebožtíku Matějovi Pleskačovi, uzavřená dne 21. února 1612. SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 185.

PŘÍLOHA č. 3: Svatební smlouva mezi Havlem Suchánkem a Dorotou, dcerou Martina Zuzánka, uzavřená dne 2. listopadu 1615. SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv*, f. 105, 106.

PŘÍLOHA č. 4: Tabulka se základními informacemi o snoubencích ze všech 83 boskovických svatebních smluv z let 1601-1620. SOkA Blansko, AM Boskovice, *Kniha svatebních smluv*.

PŘÍLOHA č. 1:

PŘÍLOHA č. 4:

DATUM UZAVŘENÍ SMLOUVY	DATUM VEPSÁNÍ DO KNIHY	ŽENICH	NEVĚSTA
1610 v úterý, den památný povýšení sv. kříže		Honza Bes, barvíř pláten	Barbora, vdova po neb. Křištofovi Barvíři
1608 v úterý po svatém Medardu		Jan syn Jakuba Kulhánkova	Markyta, vdova po neb. Eliášovi Wolffovým
1609 v úterý po Hromnicích		Jana Vynosila z Kořence	Kateřina, dcera neb. Havla Borkova z Boskovic
1609 v úterý po svaté Dorotě		Jan Čírtkova	Salomena, dcera neb. Martina Humpova
1602. v úterý před svatou Kateřinou		Jan Hodauš	Markyta, vdova po neb. Stanislavovi Ledaměšťanovi
1613. v úterý před svatým Pavlem na víru křesťanskou obrácení		Šimon Balcar z Hrádkova	Anna, vdova po neb. Vítovi Mlynáři jinak Sadílkovi
1609 v úterý po svaté Dorotě		Šimon Krejčíř	Anna, dcera neb. Jakuba Traple
1614, 15. dne měsíce Března	čtvrtek po sv. Jíří 1614	Daniel Piša	Kuna, vdova po neb. panu Matějovi Kurybasovi
1616, 27. Juny		Jakub Šperat v měst. Olešnice	Lidmila, dcera Pavla Srkalka
1616 v úterý před památkou svatých Petra a Pavla		Jiřík Špatink	Mandalena, vdova po neb. Pavlovi Horačkovým
1620 ve středu po Třech králích		Jiřík Kubáček	Mandalena Poběhlová, dcera neb. Jíry Poběhly
1616 při času Tří králů		Jiřík Plamečer	Anna, dcera po neb. bratru Matějovi
1615 v úterý po všech svatých		Jiřík Jelínek	Alžběta, vdova po neb. Martinovi Koláři
1611 v úterý před svatou Kateřinou		Jakub Sládek z Černé Hory	Markyta, dcera Martina pekaře
1609. v úterý po svaté Dorotě,		Daniel Radiměřský z Jevíčka,	Kateřina, dcera neb. Pavla Sedláře.
1613 v neděli masopustní		Jan Hromádků	Salomena, vdova po neb. Jiříkovi Čenouchovým jinak Kasalovi
1613 v úterý po sv. Martinu		Jan Kment z města Prostějova na místě Václava syna	Markyta, vdova po neb. Václavovi Kulhánkovým

1615 v úterý den Hromnic		Jan z města Rychnova	Anna, vdova po neb. Jiříkovi Kozkovým
1620, dne 11. February		Jan Zelenka Litomyšlský	Kateřina, vdova po nebo. Václavovi Pekaři
1619, dne 28. máje		Jan syn neb. Jasnýho Dvoudvorskýho	Salomena, vdova po neb. Klimentovi Sychrovi.
1618 ve středu po sv. Ondřeji		Jan Zikmund, krejčí z města Kunštátu	Anna, dcera neb. Mikuláše Kalika
1614, 24. January		Havel Uličný z Opatovic	Anna, vdova po nebo. Janovi Špačkovi z Ulice německej
1609 v pondělí po sv. Františku		Matouš Bašta jinak Poláček	Alžběta, dcera neb. Jakuba Sovy
1609 v pondělí před sv. Martinem		Matouš Long z Litovle	Salomena, vdova po neb. Pavlovi Oderským
1618, 30. dne January		Jan Zelený	Anna, dcera nebo Jiříka Haspřy.
1611 v úterý před sv. Martinem		Matouš Šaur, sládek	Anna, vdova po neb. Valentinovi Konickým
1608 v úterý po sv. Bartoloměji v dědině Mladkově	den sv. Jana Křtitele 1609	Martin Klatiš, mlynář	Kateřina, dcera neb. Matěje Rozhona z dědiny Mladkova
1609 v úterý po Hromnicích		Martin Sobulský, krejčí	Anna, dcera kněze Jiříka Střeleckého
1611 v pondělí po neděli masopustní		Marek Hlavička, hrnčář	Mandalena, vdova po neb. Vavřincovi krejčím
1614 ve středu den Navštívení P. Mar.		Mikuláš syn purk. Jelínkového	Anna, vdova po neb. Janovi Ježkovi.
1613 v úterý po sv. Kateřině		Martin Marnoch	Anna, vdova po neb. Janovi Jozeffovým,
1609 v úterý po Hromnicích		Ondřej Chrástek	Barbora, dcera neb. Jana Koláře
1613 při času sv. Víta		Ondřej Dopolova	Anna, dcera Jana Bednáře
1612 v úterý po sv. Matěji apoštolu páně		Pavel Buchtovy	Anna, dcera Jiříka Vanačkového
1614, 5. dne Septembris		Matyáš syn Martina Vítova	Kateřina, vdova po nebo. Tomášovi Janochovým
1620 v úterý před svatým Pavlem na víru obrácení		Mikuláš syn Václava Karáska Mazáče	Kuna, vdova po nebo. Mikulášovi Kalikovým
1612 v úterý po svaté Alžbětě		Martin Sanitrožník z Litomyšle	Anna, dcera neb. Jiříka Mrkosa
1612 v úterý před svatou Markytou		Matouš Tichý tkadlec	Anna, dcera neb. Bartoše Palečkova.
1616, dne 22. January.	15. měsíce Máje léta páně 1619.	Marek Hlavička hrnčář	Kateřina, dcera Jiříka Dosaháře
1620 v úterý před sv.		Pavel Sližanský	Kateřina, dcera neb. Jana

Matoušem			Joudy
1613. v neděli po sv. Janu Křtiteli		Pavel Sejkora, valchář	Markyta, vdova po neb. Janovi Davidovým
1620, dne 3. Marti		Petr Kobrc z Bohuňova	Mandalena, vdova po neb. Šťastným Dvoudvorským
1616 v úterý po sv. Diviši tj. 11. dne Octobris		Pavel Brichta	Dorota, dcera po nebo. Janovi Joudovým
1620 v úterý po svatých Petru a Pavlu		Pavel Střížkův	Zuzana, vdova po neb. Janovi Hrbáčkovi
1609 v úterý po svaté Dorotě		Šimon krejčí	Anna, dcera nebožtíka Jakuba Traple
1611 v úterý po sv. Trojici		Tomáš Kalášek	Anna, vdova po neb. Ondřejovi Hylánkovi
1615 ve středu den sv. Jana		Šimek Šejda	Markyta, dcera po n. Adamovi Řezáči z Čížovek
1613 v úterý před svatým Pavlem na víru křesťanskou obrácení		Šimon Balcar z Hrádkova	Anna, vdova po neb. Vítovi mlynáři jinak Sadílkovi.
1613 v úterý po sv. Františku		Matěj Jakoubkovy z Šebetova	Dorota, vdova po neb. Ambrožovi Vodákovi
1620 v úterý před svatým Martinem		Pavel syn Mertle Krejčího	Dorota, Ambrožka, vdova po Matějovi tkadleci
1612 v úterý před svatou Markytou		Tomáš Čermák	Alžběta, dcera neb. Jana Tlamkového
1613. v úterý před svatým Valentinem		Tomáš Janochovy	Kateřina, dcera neb. Václava Hrbáčka.
1614, 15. Juni		Tomáš Šiška	Salomena, dcera Pavla Srkalka
1609 v úterý po památce sv. Pavla na víru křesťanskou obrácení		Vavřinec krejčí z Rozsoch	Mandalena, vdova po neb. Janovi Tichým jinak Nadívaným.
1609. v úterý po svaté Dorotě		Václav syn neb. Pavla Motlova z Jaroměřic	Zuzana, dcera neb. Vítka Hromádky
1609 v pondělí po sv. Prokopu		Vit Mičán	Anna, vdova po n. Janovi Barultovi.
1610 v úterý po sv. Dorotě		Václav syn neb. Jana Boleslavského	Alžběta, dcera Šimona Paganka.
1613 v úterý po sv. Martinu	28. 9bris. 1613	Václav syn Martina Říhového	Anna, dcera Vavřince Kováře
1615 na den Hromnic		Jan Lojek z Vážan za Václava syna svého	Kateřina, vdova po neb. Blažkovi Jalovým
1611 v pondělí před sv. Havlem	v úterý po sv. Kateřině léta 1611	Václav Soffonyáš z Prostějova	Alžběta, dcera Urbana Fučíka

1612. v úterý po sv. Martinu	v pondělí po Hromnicích	Václav pekař z Morkovic	Kateřina, dcera neb. Jiřika Haspry
1615 v úterý den Hromnic		Václav Čaunek	Alžběta, dcera neb. Jana Hrnčíře
1610. v pondělí po sv. Františku		Jan Buk	Dorota, vdova po neb. Bartošovi Malíkovi
1610. v úterý po sv. Martině		Jan Derek	Dorota, dcera neb. Vít mlynáře, jinak Sadílka.
1611 v úterý den svaté Přišky panny tj. 18. dne January		Jan, Mladkovský písař duchovní na Boskovicích	Salomena, vdova po neb. panu Bartošovi Hoffmanovi úředníka na Boskovicích
1611 v úterý před sv. Petrem a Pavlem		Jan, mlynář lhotský	Alžběta, dcera neb. Jana Jozeffovyho
1606 v pondělí před sv. Martinem		Jan Zubový	Anna, dcera neb. Prokopa Angelovýho ze vsi Onic.
1610 v úterý den památný povýšení sv. Kříže		Honza Bes, barvíř pláten	Barbora, vdova po neb. Křištofovi Barvíři
1612 v úterý před svatým Prokopem		Bartoš, mlynář Parsstendorfu	Kateřina, vdova po neb. Martinovi Klatišovi
1615 v pondělí po slavnosti všech svatých		Havel Suchanek	Dorota, dcera Martina Zuzanka.
1611 v pondělí po památce rozeslání 12 apoštolů páně.	18. dne July léta a dne svrchu psaného	Jan syn neb. Ondřeje Hylánka z města Tišnova,	Dorota, dcera Daniele Matouškového
1612 v pondělí po neděli Masopustní		Bartoš bednář	Kateřina, dcera Daniele Matouškového
1611. v úterý před sv. Šimonem a Judou		Jan Koskovy	Dorota, dcera nebožtíka Jana Kučery
1612 v úterý po sv. Matěji apoštolu páně		Jan Miška	Anna, dcera neb. Jana Lautky.
1612. v úterý po sv. Matěji		Jan Dvořák ze Sudic	Mariana Šprymulka, vdova po Janovi Dudkovi
1614, 17. Novembris		Jakub Buchtů	Manda, vdova po nebo. Janovi Mladkovským
1616 v neděli po sv. Janu Křtiteli Božím,		Jan Špalek z Bíteše	Káča, sirotek po nebo. Janíčkově Chmelaři
1615, 16. February		Jan Kaupek z Chrudichrom	Manda, vdova po n. Janovi Perníkáři.
1609, 25. February		Kašpar Vold	Lidmila, dcera neb. Jana Hrdého.
1618, dne 20. Novembry		Tomáš Kalášek	Maruše, vdova po n. Janovi Jandovi
1612 v úterý po neděli Devític		Lazar Jiskr hrnčíř	Anna, vdova po n. Matějovi Pleskačovi.

1608 ve středu před svatým Vítem		Martin Řihů	Dorota, vdova po Janovi Boleslavským
1618, dne 20. Novembris.	1. Decembris Anno 1618	Martin Řihů	Dorota, dcera Jiřika Kossiny.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY

SOkA Blansko, AM Boskovice. *Kniha svatebních smluv 1608 - 1720*. inv. č. 172.

LITERATURA

Ottův slovník naučný, 4. díl. Praha 1891.

Slovník cizích slov. Praha 1998. ISBN 80-90-1647-8-1.

BENEŠ, Bohuslav. Divadelní prvky svatebního obřadu. In *Svatební obřad. Současný stav a proměny*. Brno 1983. s.

BARANOK Jaromír a kol., *Boskovice od pravěku do konce 20. století*. Boskovice 1999.

BOLOGNE, Jean Claude. *Svatby. Dějiny svatebních obřadů na Západě*. Praha 1997. ISBN 80-7207-054-1.

BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*. Praha 2001. ISBN 80-7277-024-1.

BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Boskovice v proměnných časech*. Boskovice 1990.

BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Židé v Boskovicích*. Boskovice 1999. ISBN 80-85834-64-2.

BŮŽEK, Václav. „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku. *Český časopis historický* 4/2002. s. 229-264. ISSN 0862-6111.

BŮŽEK, Václav - HRDLIČKA, Josef a kol. *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a panů z Hradce*. Praha 1997. ISBN 80-204-0651-4.

BŮŽEK, Václav - HRDLIČKA, Josef - KRÁL, Pavel, VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha - Litomyšl 2002. ISBN 80-7185-417-4.

ČERNÁ, Jana. *Synagogální památky z Boskovic*. Olomouc 1975.

FIALOVÁ, Ludmila - HORSKÁ, Pavla - KUČERA, Milan - MAUR, Eduard - MUSIL, Jiří - STLOUKAL, Milan. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996. ISBN 80-204-0283-7

FOJTÍK, Karel. Svatba na střední a západní Moravě v 16. a 17. století. *Český lid* 52, 1965. s. 333-338. ISSN 0009-0794.

FRIEDRICH, Gustav. *Rukověť křesťanské chronologie*. Praha 1997. 2. vydání. ISBN 80-7185-118-3.

GRULICH, Josef. „Slavnostní okamžiky“ – svatební a křestní obřad v období raného novověku (Závěry tridentského koncilu a pražské synody ve světle jihočeských matričních zápisů z 2. pol. 17. st.). *Historická demografie* 24, 2000. s. 49-78. ISSN 0323-0937.

GRULICH, Josef – ZEITLHOFER, Hermann. Struktura jihočeských venkovských a městských domácností v 16. a 17. století. *Historická demografie* 23, 1999. s. 48-61. ISSN 0323-0937.

HADLER, Jaroslav, Achab, a kol. *Židovský hřbitov v Boskovicích. Průvodce*. Boskovice 2002.

HLAVÁČEK, Ivan - KAŠPAR, Jaroslav - NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha 2002. 3. vydání. ISBN 80-7319-004-4.

HOFMAN, Václav. Sezónní průběh sňatečnosti v Čechách během 17. a 18. století. *Historická demografie* 26, 2002. s. 81-100. ISBN 80-7330-019-2.

HORSKÁ, Pavla - KUČERA, Milan - MAUR, Eduard - STLOUKAL, Milan. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha, 1990. ISBN 80-7038-011-X.

HOSÁK, Ladislav. *Dějiny Boskovska 2, od počátku hnutí husitského do bitvy na Bílé Hoře*. Boskovice 1933.

HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis okresu Blansko v období feudalismu*. Blansko 1965.

HOSÁK, Ladislav - ŠRÁMEK, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. 2. část. M-Ž*. Praha 1980.

HRUBÁ, Michaela. „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle.“: *pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*. Ústí nad Labem 2002. ISBN 80-7044-440-1.

HRUBÁ, Michaela. Sňatek a zabezpečení nevěsty ve světle pramenů předbělohorských měst. In *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*. Pardubice, 2007. s. 19-24. ISBN 978-80-86046-97-6.

JUREK, Jaroslav (ed.). Čas. Boskovický magazín. *Boskovice*. Boskovice 1969.

JUREK, Jaroslav (ed.). Čtení o minulosti města Boskovic. *Boskovice*. Boskovice 1969.

JUREK, Jaroslav (ed.). Tak žilo město. *Boskovice*. Boskovice 1969.

JUREK, Jaroslav (ed.). Z boskovických lesů. *Boskovice*. Boskovice 1969.

KAČEROVÁ, Eva. Sňatečnost v 17. a 18. století ve světle matrik pražské farnosti Panny Marie pod řetězem. *Historická demografie* 28, 2004. s. 49-52. ISSN 0323-0937.

KLABOUCH, Jirí. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha 1962.

KLÁŠTERSKÁ, Alice. Výběr partnera a sňatkový věk dědiců venkovských usedlostí na Štáhlavsku a jejich sourozenců v 18. a na počátku 19. století. *Historická demografie* 22, 1998. s. 145-164. ISSN 0323-0937.

KLENOVSKÝ, Jaroslav. *Židovská čtvrť v Boskovicích*. Boskovice 2004. 3. vydání.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude jmenovat?*. Praha 1978. ISBN 80-85795-00-0.

KRÁL, Pavel. *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 až 1650*. České Budějovice 2001. ISBN 80-7040-463-9.

KRISTIÁN Z KOLDÍNA, Pavel. *Codex juris bohemicus*, Praha 1876.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. svazek 1. Praha 1996.

LENDEROVÁ, Milena. Sňatek jest spojení muže a ženy.... Vstup do manželství v 19. století. In *Oznamuje se láskám našim.... Výstava o svatebních oděvech a svatbách*. Pardubice 2007. s. 7-11. ISBN 978-80-86046-92-1.

MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha 1995. ISBN 80-85903-01-6.

MRÁZKOVÁ, Jana. *Věc veřejná nebo soukromá? Vliv rodiny a „přátel“ na volbu životního partnera - panství Třeboň na konci 18. a počátkem 19. století*. České Budějovice 2004, s. 6-12.

MYSLIVEČEK, Milan. *Velký erbovník*. svazek 1. Praha 2005. ISBN 80-7238-520-8.

MYSLIVEČEK, Milan. *Velký erbovník*. svazek 2. Praha 2006. ISBN 80-7238-520-8.

NÁCOVSKÁ, Pavla. Svatební smlouvy jako pramen sociálně-dějinného a historicko-demografického poznání (Kutná Hora 1550-1600). *Historická demografie* 21, 1997. s. 43-64. ISSN 0323-0937.

POŠVÁŘ, Jaroslav. *Měna v českých zemích: (od 10. do počátku 20.století)*. Opava 1962.

PROCHÁZKA, Vladimír. *Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století*. Praha 1963.

RAMEŠ, Václav. *Po kom se jmenujeme? Encyklopedie křestních jmen*. Praha 2000. ISBN 80-7277-013-6.

SKUTIL, Jan. *Boskovické listiny a listy*. Boskovice 1972. .

SKUTIL, Jan. *Okresní archiv v Blansku*. Praha 1977.

SIGLOVÁ, Tereza. Svatební smlouvy a manželství na příkladu městečka Dašic v letech 1563-1652. In *Oznamuje se láskám našim... aneb svatby a svatební zvyky v českých zemích v průběhu staletí*. Pardubice 2007. s. 27-38. ISBN 978-80-86046-97-6.

SMRŽOVÁ, Adéla. *Hořepničtí měšťané ve světle svatebních smluv z 18. století*. Pardubice 2007 (bakalářská práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice v roce 2007). s. 22-42.

STEHLÍK, Miloš. *Boskovice. Státní hrad, zámek a památky v okolí*. Praha 1969.

STLOUKAL, Milan. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha 1996. ISBN 80-204-0283-7.

ŠPONER, Bedřich. Čtení o minulosti města Boskovic. In *Čas. Boskovický magazín. Boskovice*. Boskovice 1969. s. 1-5.

ŠTĚRBOVÁ, Blanka. Vývoj sňatečnosti ve Střelských Hošticích v letech 1891-1999. *Historická demografie* 23, 1999. s. 152. ISSN 0323-0937.

WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku*. Díl první. Praha 1890.

WINTER, Zikmund. *Ze starodávného života*. Praha.b.d.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Purkmistr>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Masoput>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Sarkander

http://www.boskovice.cz/index.php?page=temata/pamatky_historie_muzeum/zamek

http://www.boskovice.cz/index.php?page=temata/pamatky_historie_muzeum/hrad

http://www.boskovice.cz/index.php?page=temata/pamatky_historie_muzeum/o_meste/uvod.htm

SUMMARY

The topic of this Bachelor Thesis is „Wedding Contracts of Inhabitants of Boskovice in the Years 1600 – 1620“.

Wedding has always belonged to the most important turning points of a human life as it has caused its substantial change. The Wedding Contract modified the matrimonial property right, so it was a very important document.

The town of Boskovice was a liege town. It arose in 13 century in South Moravia, at about 40 kilometres north of the City of Brno.

Wedding contracts of Boskovice citizens were being recorded within the years 1608 – 1720 in the Book of Wedding Contracts. It is now committed to the Boskovice Town Archives. Its eighty- three recordings between 1600 and 1620 have become the source of historical, demographical and social-economical knowledge for this Thesis.

Local Wedding Contracts were mostly concluded in winter months and mostly on Tuesday. None of them on Thursday. Eighty women and twelve men were substituted by someone else – for example by his or her father or by a member of the Boskovice Town Council. The Contracts were always negotiated at the bride’s domicile address. The grooms came from places up to seventy-three kilometres from Boskovice, as well as from the nearby villages only five kilometres far. However, both a fiancé and a fiancée, mostly came from Boskovice. Grooms had from four to seven witnesses, a bride had no witness in sixty of these Contracts.

Possession, brought over to the marriage by a husband and a wife-to be, was a very important part of such a Contract. However, from total number of 166 fiancé and fiancée, no dowry was cloused by 157 of them. In eight Contracts the dowry was expressed by financial worth. A husband or a wife sometimes specified a part of the possession for their own need, too.

